

Najstarejša slovenska revija za kulturo in družbo

ZUON

5/6

012

Supina 8

ZVON

Najstarejša slovenska revija
za kulturo in družbo

2012, letnik XV, številka 5-6

Uredniški odbor

Andrej Arko
Dr. Jadranka Cergol
Jože Faganel
Hanzi Filipič
Jože Kopeinig
Marjana Lavrič
Marko Tavčar

Oblikovanje
Jurij Jančič

Računalniški prelom
Rok Ločniškar

Marketing
Simon Ozvatič
simono@celjska-mohorjeva.si

Naročniška služba
Lidija Koštomaj
info@celjska-mohorjeva.si
Tel.: 03/426-48-00

Rokopisi
mohorjeva@siol.net

Naslov uredništva
Nazorjeva 1
Ljubljana
Tel.: 01/244 36 54

Založili
Društvo Mohorjeva družba
zanj Jože Planinšek
Celjska Mohorjeva družba d. o. o.
zanjo Jože Faganel
in Goriška Mohorjeva družba
zanjo msgr. Oskar Simčič

Tisk
Tiskarna Pleško d. o. o., Ljubljana

Cena
Posamezna številka
5,40 EUR / 1.294 SIT
Letna naročnina
27 EUR / 6.470 SIT
Letna naročnina za tujino
45 EUR / 10.784 SIT

Revijo sofinancira Javna agencija
za knjigo Republike Slovenije

www.revijazvon.si

Uvodnik

- 3 Mostovi in barikade
Zlata Krašovec

Leposlovje

- 5 Vzajemem tvojo dlan
Miljana Cunta
- 7 Včasih si sam
Vlado Kreslin
- 9 Prepuščen življenju
Kristijan Vrečko
- 12 Poznam Nekoga
Smiljan Trobiš
- 14 Park španskega bezga
Leonard Cohen
- 16 Dnevnik 2002 (VI)
Akad. dr. Alojz Rebula
- 21 Nagradi: glavna in tolažilna
Janez Kajzer
- 26 Nočem izgubiti imena
Ivan Cimerman
- 31 Poštar
Dr. Miha Pintarič
- 38 Učna leta mojega očeta
France Pibernik
- 40 Naš Volči
Milica Sturm

Esej

- 41 Mati vseh kriz
Dr. Ivo Kerže
- 44 Denar in duh
Franc Bešter
- 47 Jezikovna ogroženost
Berta Golob
- 49 Brez vzgojnih usmeritev
Vlasta Sagadin

Na naslovnici: Gabrijel Stupica: Lastna podoba, 1974, Moderna galerija, Ljubljana; foto: Lado Mlekuž

Na notranjih straneh ovitka: Ivan Kos: Deklica z oranžo, 1927, olje na platnu 75 x 57 cm, Umetnostna galerija Maribor; foto: Damjan Švarc
Ivan Čargo: Portret K. G., 1936, olje na platnu, Umetnostna galerija Maribor; foto: Damjan Švarc

Na zadnji strani ovitka: Marij Pregelj: Lastna podoba, 1966, Moderna galerija, Ljubljana; foto: Lado Mlekuž in Matija Pavlovec

- 51 Odgovornost
Dr. Nina Mazi
- 53 Skoraj pomlad
Breda Kolar Sluga in Simona Vidmar
- 55 Slovo filmskega traku
Ingrid Kovač Brus
- 58 Svetovne kulturne prestolnice
Vladimir Frantar

Pogovor

- 63 Dante – moja univerza
Dr. Miha Pintarič z dr. Andrejem Capudrom

Zapiski in ocene

- 68 Boris Pahor: Knjiga o Radi
Igor Gedrih
- 69 Lev Detela: Nočni koncert s Trdoglavom in Marjeto
Igor Gedrih
- 70 Zdenko Huzjan: Tišinasto
Igor Gedrih
- 71 Smiljan Trobiš: Sreča tišine
Jaka Košir
- 72 Smiljan Trobiš: Tiha želja
Jaka Košir
- 73 Jože Till: Anton Martin Slomšek
Iztok Ilich
- 74 Marjan Toš: Zgodovinski spomin na prekmurske Jude
Iztok Ilich
- 75 Uroš Lipušček: Sacro egoismo
Iztok Ilich
- 76 Več piscev: Šola v Lescah
Berta Golob
- 77 Ian Kershaw: Hitler
Iztok Ilich
- 78 Alojz Ihan: Imunski sistem in odpornost: kako se ubranimo boleznim
Jasna Vombek
- 79 Miroslav Radman s sodelovanjem Daniela Cartona: Onkraj naših bioloških meja
Jasna Vombek
- 80 Kazalo XV. letnika

Mostovi in barikade

*Zlata
Krašovec*

Pogosto slišimo, da so volitve praznik demokracije. Pa je to res? Naš »dnevni odmerek« demokracije je na dan volitev gotovo višji kot običajno. Vsakdo od nas ima ta dan priložnost s svojo izbiro sporočiti, s čim je bil v preteklem mandatu zadovoljen in kaj ga je motilo, koga si želi na določenem položaju in koga ne, kdo je njegovo zaupanje obdržal in kdo izgubil, skratka, na demokratičen način izrekamo oceno preteklega dogajanja in povemo, česa bi si želeli v prihodnosti. Ali nam bo slednja res prinesla pričakovano, pa je v veliki meri odvisno od tega, koliko smo uspeli prepoznati resnične namene in cilje teh, ki se potegujejo za naš glas, se pravi od naše sposobnosti razločevanja med videzom in resnico, ki nam omogoča modro izbiro.

Če pa govorimo o prazniku, je tudi pri volitvah, tako kot pri vsakem drugem praznovanju, najbolj pomembno to, kar udeležencem prinaša »jutro potem«. Popolnoma brez razočaranj gotovo ne gre. Upi in pričakovanja, ki smo jih polagali v prihajajoči praznični dan, se komaj kdaj v polnosti uresničijo in še to običajno ne vsem udeležencem praznovanja. Za volitve to drži še bolj kot sicer, saj vsaj za del volilnega telesa pomenijo razočaranje, med zmagovalci in poraženci pa neredko zazija prepad. Če želimo, da bi družba dihala z obema pljučnima kriloma, kar je prvi pogoj zdravega razvoja – da o politični svobodi ne govorimo –, je to trenutek, ko mora zmagovalna stran izkazati dovolj modrosti, da se tudi poraženci prepoznajo v vlogi soustvarjalcev prihodnosti. Naj se zdi še tako utopično in naj še tako močno spominja na »mostogradnjo« in druge kravje kupčije političnih strank, je tako sodelovanje možno. Seveda le pod pogojem, da temelji na zrelem in odgovornem prepričanju, da morajo imeti interesi skupnosti prednost pred parcialnimi.

Jeseni leta 2000, torej v času, za slovensko pomlad izjemno turbulentnem, je utemeljitelj slovenske demokracije in države, dr. Jože Pučnik, v članku, Enotno neenotni zapisal, kako je ideja mostogradnje propadla, ne zato, ker bi bilo samo po sebi zavrženo iskati kompromise med različnimi usmeritvami (...) propadla je zato, ker je iskanje kompromisov razumela kot tehniko plezanja na oblastne pozicije, te pa so ji bile namen same po sebi'. Le slutimo lahko, kakšna bi bila Slovenija danes, ko bi bil v drugem krogu volitev pred dvaindvajsetimi leti namesto Milana Kučana zmagal demokrat evropskih dimenzij in nasprotnik slehernega totalitarizma Jože Pučnik. Zelo verjetno pa je, da ne bi bili priča naravnost fanatičnemu poglobljanju prepada med različnimi političnimi opcijami. Tako mu zdaj ne bi bilo treba v podobnem slogu kot pred leti o gradnji mostov pisati o gradnji barikad kot o početju, ki ne more roditi uspeha. Ne zato, ker bi bilo zavračanje kompromisa, kadar gre za ključne programske razlike med strankami, samo po sebi zavržno, temveč zato, ker se je v zadnjem času nepripravljenost na kakršnokoli sodelovanje uveljavila kot poglobljena tehnika plezanja za doseganje in ohranjanje oblastnih pozicij, kar je tudi edini namen razkola.

Zavedam se tveganja – saj boste, spoštovani bralci, te vrstice brali, ko bodo rezultati drugega kroga predsedniških volitev že znani – a v nadaljevanju bom izhajala s postavke, da je (potem ko v prvem priložnosti ni dobil Pučnikov učenec in občudovalec Milan Zver) v drugem krogu zmagal kandidat, pri katerem so volivci prepoznali ne le pripravljenost, ampak tudi resnično prizadevanje za spoštovanje različnosti v političnih in svetovnonazorskih pogledih. Sklepanje kompromisov v dobro skupnosti je namreč mogoče šele v luči takega spoštovanja. Če namreč medsebojnega spoštovanja ni, se uveljavi zakon močnejšega, kar pomeni, da v razmerah, ki so za silo demokratične, nastopi obdobje nestabilnosti, ko prevlada zdaj ena zdaj druga stran, v razmerah zadušene demokracije pa zavladajo prisila, strahovlada, teror.

Toda – ali si lahko oddahnemo, če je, kot rečeno, volilno telo izbralo kandidata, ki je obljubljal spoštovanje različnosti in prizadevanje za odprtost političnega prostora, kjer bo mogoče brez pritlehnega koristoljubja sklepati zdrave dogovore? Komajda. Zgodba se s tem šele začinja. Bo izbrani zmoželi uresničiti pričakovanja? Ne, niti razmišljati nočem o tem, da bi šlo zgolj za všečne, čeprav neiskrene predvolilne obljube, brez resnega namena uresničitve. Povedati želim, da bo predsednik v krogih, ki črpajo življenjske sokove iz sprtosti politike in razdeljenosti naroda, deležen toliko hujšega nasprotovanja, kolikor resnejše bo njegovo prizadevanje, da izpolni obljubljeni. Če naj bi vzdržal napade, bo potreboval celo več podpore kot na sam (praznični) volilni dan.

Vzamem tvojo dlan

Miljana Cunta

V sen

Od tebe
podrsavanje copat po zdrsanem parketu
in sunek palice v tla.
Težka roka na kljuki in upehanost,
ki se dviga z narobne strani dna.
Od tebe noč
skoz steno vame nosi
molitve in nestišan glas.
Ta glas,
ki po žilah nosi zgodbe,
v sklepah razbolele slike,
pripotujoče iz otroškega sveta.
Od tebe sen
kakor pretežko breme sebe
polni usta, zasipa uho, v osamo zapira
osiveli privid,
ko tiho slutiš jutro,
ki se ne konča.

V zimo

Ko v svojo vzamem tvojo dlan, ujamem
mrak in v njem že slutnjo zvezd,
kosti, ki brusijo svoj starodavni sij
ob izsušeno kožo teme.
Sva silni, iz časa izvzeti upanji.
November se zažira v kamen,
kjer smrti izenačijo moči.
Mama naseljuje suhe sklepe
in je že obenem tvoja hči,
ki te prepogne v osamelost,
in jaz sem te rodila.
Zasukava vrtenje zemlje v nepravo,
svojo smer.
Planeti kot drobtine joka
v tvojih žepih so za majhne, drobne ptice,
ki naletavajo kot sneg
k vznožju odhajanja.

Prostor pajčevina

V prostor pajčevina pne
svoj sivi molk,
zategnjen vozec zime.
Je nemo nihanje gugalnice
kot pisk v vlažni dan.
Je že dotrajan stih uspavanka,
ki je popeljal v sen.
Hiška na drevesu pa odpira in zapira
svoja majhna, zamolčana vrata.
Ritmično loputanje zločina
bo razklenilo bršljan
v zimzeleni krik.

Prihod v Jeruzalem

Tlakovci odstopijo
kakor nohti s kože,
ko dvigneš stopalo
v naslednji korak.

Kakor kosem vate
se nežno pretrga
rahli oblak.

Na nebu kot na zemlji.
Le drugače.

Le drugače za sipkast nasmeh,
le drugače za blede vdih.
Že poka za očmi,
že se razrašča koprivje nemoči.

Nekdo bo privzdignil
oljčni pogled, prav blizu,
prav vase bo vdihnil nemir.
Edini bo slišal pekoči vihar,
suhi pok v tanki veji,
presušen puščavski prah.

Nekdo že prestopa
prostovoljno osamo,
počasi, ponižno
že lega k nogam, nekdo
kakor oče te ljubi, nekdo
kakor jaz k tebi kliče:

stran.

Drevo na steni

Narisano drevo
na zadnji prazni steni hiše,
kjer ni oken, vrat in ne čakanja
na pohištvo ali prehod. Stena –
začuden obraz na tujem.
Orožje smo zamenjali za čopič,
ni bilo lahko povzeti diha
bivanja na surovem hladu
preživetega, ko so otroci na igrišču
razsipali s smehom
in so lepa telesa s sebe odvrгла
odvečno blago.
Sredi poletja smo se zavezali delu.
Ni bil pravi čas za trud,
a spomin je vdiral iz stene kakor vlaga
in nevarno rasel s časom.
Kot samo od sebe je izstopilo
drevo.

Nismo več mogli gledati stran.
Zdaj je pravi čas, da si povemo
o tem gostu, ki vzbuja v nas usmiljenje,
nikdar ne bo razprl obstoja v neizpodbitnost,
nikdar poskril zaljubljenec v senčnati preplet,
a na ta dan,
ko telesa vračajo nase obleke
in je hlad pregnal otroški smeh,
ko se gledamo, kot se gledajo tisti,
ki so se dvignili s pogorišča,
v glineni osuplosti prvih ljudi,
to drevo
gosti nevidne ptičice
in izrašča sramežljivo lističe,
čeprav le vase, čeprav le zase,
v vzvišeni posmeh oprezovalcem.
A vlaga že popušča ob vznožju
in se skrivnostno zgošča v oblak,

le niže, le bliže.

Včasih si sam

Vlado Kreslin

Krasni novi svet

*Krasni novi svet, okoli nas
sosed bratu, brat sosedu,
moderni čas.*

*Krasni novi svet, okoli nas
sosed brata, brat soseda,
ljubezni čas.*

*Mimo okna pa bežijo
ceste, polja, vasi,
stari fantje iščejo neveste,
njim se mudi!*

*Krasni novi svet, okoli nas
iz muhe slona, iz slona muho,
moderni čas.*

*Krasni novi svet, okoli nas
leva desno, desna levo,
ljubezni čas.*

*Mimo okna pa bežijo
ceste, polja, vasi,
stari fantje iščejo neveste,
njim se mudi!*

*Oj, trenutek moj, malo postoj,
vzemi si še ti trenutek zase,
vsaj še nocoj.*

*Stopi, mladi mož, nič se ne boj,
vsak nasmeh, ki podariš ga,
je dvakrat tvoj!*

*Krasni novi svet okoli nas,
krasni novi svet okoli nas!*

S tabo je izi

*Prvič je ena, drugič je dva
v lažnem zavetju peskovnika.
Rad bi bil z njimi, rad bi bil tam,
včasih si v jati, včasih si sam.*

*Veš ne, od kod, slutiš ne, kam,
mečeš kamne na drugo stran.
Rad bi bil z njimi, rad bi bil tam,
včasih si v klapi, včasih si sam!*

*Zliva se čas preko polja,
enim le teče, drugim kaj da.
Rad bi bil z njimi, rad bi bil tam,
včasih si v času, včasih si sam!*

*Enkrat počiva, drugič igra
stari orkester preko neba.
Rad bi bil z njimi, rad bi bil tam,
včasih si v Bandi, včasih si sam!*

*Rad bi bil tu, rad bi bil tam,
rad bi bil vsi, rad bi bil sam!
Rad bi bil tu, rad bi bil tam,
rad bi bil vsi, rad bi bil sam!*

*Otrok prinese, človek zgubi,
eden zadene, drugi sfali.
Rad bi bil s tabo vse do neba,
s tabo je izi, s tabo se da.*

Lahko noč, sestrica!

Lahko noč, sestrica,
lahko noč, brat,
svet se končuje, stvarstvo gre spat.
Lahko noč, sneni otroški lasje,
lahko noč, vsi iz otroka ljudje!

Dolga, samotna zna biti noč,
vzame ti veter iz jader,
ošabnost in moč!

Lahko noč, nespোরazumi sveta,
lahko noč, večna naivnost srca!
Dolga, samotna zna biti noč,
vzame ti veter iz jader,
ošabnost in moč!

Dolga, samotna zna biti noč,
vzame ti veter iz jader,
ošabnost in moč!

Lahko noč, sneni otroški lasje,
lejko noč, vsi, kar nas je!

Tam, daleč stran

Tam, daleč stran,
čez stepo in ravan,
zemlja poljublja nebo,
mu šepeta v uho.

Tja, daleč stran,
čez stepo in ravan,
enkrat samo še nazaj,
tam je moj rodni kraj!

Tam na koncu drevoreda

Vse, kar mi je bilo, vse, kar mi še bo –
megla nad vodo.
Krog, še en majhen krog
tja čez prašno pot.
Nova zvezda se utrne, da se želja rodi,
melodija stara izzveni.

Dan, en navaden dan,
Človek ali komar, en nebeški dar.
Kam, kje, od kod in kam, kje, od kod in kam?
Nova zvezda se utrne, da se želja rodi,
melodija stara izzveni.

Tam na koncu drevoreda sam bom stal,
vam prepeval in pomahal v pozdrav,
beli konji, širna polja in vode,
tople roke, ki ste me rojevale.

Vse, kar mi je bilo, vse, kar mi še bo,
bela pikica na nebu se v solzo spremeni,
bela pikica tam gori si ti.
Bela pikica na nebu se v solzo spremeni,
tam nad poljem veter se umiri!

Tam na koncu drevoreda sam bom stal,
vam prepeval in pomahal v pozdrav –
vse lepote, ki ste kdaj ljubile me,
vse besede, ki ste mi odpuščale!

Tam na koncu drevoreda sam bom stal,
vam prepeval in pomahal v pozdrav,
beli konji, širna polja in vode,
tople roke, ki ste me rojevale.

Prepuščen življenju

Kristijan Vrečko

Čistost

Obliva me neizmerna žalost.
Bojim se cigaret in grdega govorjenja.
Strah me je praznote bivanja.

Iščem lepo deklico, ki jo skrito ljubim.
Nor sem od čakanja na njen prihod,
ki ne bo viden in glasen,
temveč nezaslišano intimen.

(Petek, 2. decembra 1983, ponoči)

Bog ni preprečil Evi in Adamu,
da ne bi utrgala sadu z drevesa in spoznala.
Rekel jima je: Ne storita tega!«

Bolje spoznati kot živeti v zlati kletki.
Bog že ve, zakaj je bilo to potrebno.

Veš

Rad bi se nehal spraševati,
samo prepustiti se videnju,
čas zanemariti,
prisluhiniti utripu večnosti.

Nekdo me kar naprej ogovarja.
Nekdo me kar naprej ljubi.
Nekdo mi vedno znova dela silo.

Jaz pa se obotavljam
kot otrok pred skrito željo.

Učili so me,
da ni lepo razkrivati čustev in misli,
pokazati svoje biti.
Tako se vedno znova dela greh.

Praznina

Prazne ulice,
prevrnjene vreče smeti,
raztrgan plakat na deskah
in brezciljni tlak.
Vse mi je hladno, tuje,
kot spomin na minevanje.

Hočem si urediti misli,
se nekam postaviti,
osmisliti se hočem v tej tujosti.
Zaman. Ne morem.

Sem kot babica,
ki se ne more več spomniti,
kdaj je prvič noro ljubila.
(Zgodaj spomladi, 1984)

Jutro

*Tihi, bosí koraki
jutra se bližajo.*

*Jutro prihaja
neprizadeto,
utone v močvirju sive povprečnosti;

določena je mera ustvarjalne svobode.*

Brez naslova II

*Tesno navznoter je pripeta sled
tvojih nog in zrcalnega pogleda,
vse bije z veliko ihto let,
ko razdružena sva se iskala.*

*V mogočni tujosti teh davnih let
sva vsak po svoje sebe tkala,
a naj Gospod stke še v eno naju,
da se drug drugega ne bova bala.*

*Silnih časov hrupna leta
minila so za nov objem,
v katerem zdaj prav rad umrem.*

*Če vse je le blaznosti privid,
če spet srce s samoto ranjeno ostane,
potem, o Bog, odzemi mi še vid!*

Pesem I

*Nizek tlak minevanja
v goste izobare ničá,
odsotnost skrajnostnih robov
v molk gluhih grobov*

*se sliši daleč tostran.
Seme bivanja ne more vzkliti,
nikamor se ne da oditi.*

*Praznosevnost je neznosna,
bolezni vidnost trpko prisotna,
telo veni, prislonjeno ob sivo bit,
ljubezen presojna je privid,*

*ko Bivajoče se na vse strani razteka
v zmnožene silnice življenja,
na bistvo padla je molka veka.*

Ni te bilo

*Ptice bleščavega jutra
so pozobale zlata zrna,
ki sem jih s tihim posvetilom sejal v blago in
spokojno noč
in polagal roke na stare, a še vedno žive in
globoke raze
svoje trudne duše
in, ko sem z vso bitjo tkal nevidne nitke upa
v čudežno preprogo za tvoj prihod,
za tvoje neslišne stopinje, draga moja,
so te vreščave ptice zaplahutale in mi
zasenčile obraz*

*in me tako tuje prestrašile,
da sem razprl oči in so solze s pretanjeno
ognjeno črto
zdrsele in mi ovlažile usta; grenke solze
težkega spomina,
ne maram vas, preveč vas je,
odgnale ste mi radost in kličete bolečino
nad obzorje duha.*

*Zraščen vsak dan vstanem z njo,
posut z mahom na nekdanjih velikih ranah,
nahrانjen z njenimi prvinami,
ožgan od sonca in vročičnih resnic.*

*Nič več ne begam,
preroško mirno zrem v to dogajanje,
prepuščen življenju,
titanskemu utripu in ciklu.*

*Starčevsko naslonjen na stebre neba
se spominjam neuresničenih ljubezni
in tebe, ljubljena, moja nepozabljena,
na novo prebujena Trnuljčica
s poljubom na ustnicah –
drugega.*

Kdo in kaj sem, Oče?

*Kdo in kaj sem, dragi Oče,
in kam me vodi ta čudna pot?
K hudiču in v kaos brezna, dna,
ali k ljubezni tvoji,
k miru, tvojemu viru?*

*Bom znal razum vpreči v ljubezen,
da bi družno tiho stopala,
drug drugega ne ropala?*

*Je duša kdaj pregrešna zate,
da k sebi več je ne pokličeš?
Je tvoja milost tolikšna,
da me nikoli ne zapustiš?*

*Kako čakati in se ne muditi
na strmo tvojo pot
skoz življenjski trušč, ropot?*

Božič

*Duša je vztrepetala.
Val božičnega toplega miru,
vosek kaplja od sveč,
nitke se prižigajo,
jaslice zorijo za božje rojstvo.*

*Mozartova mehkoobno resna glasba
nežno polni prostor
migotajočih senc.*

*Iz temnih kotov se zbudi miren nemir,
na srce igra Maestro
z nezaustavljivim lokom.*

Poznam Nekoga

Smiljan Trobiš

Pesem zaupanja – credo

Dobro presega zanke,
brezna in poti.
Vse ima dih Njegov.
Nič nas ne more odtrgati.
Verujem v Dobro,
ki se v dobro bo prelilo.
In vse bo trajalo
le kratek čas.

Večer

Jesenski dan preveša se v večer.
Vse ponehava. Sonce, veter, misel in jaz.
Počasi se bo noč zavlekla v dolino
in bom sprostil obraz. Zvezde čakam.
Tople zvezde iz jesenskega miru.
In njo, ki zanjo dan ohranil bo ponoči
barve.
Svetlo bo drugače.

Brez strasti

S čisto dušo bova zlahtnila svet.
Letela bo v višave
in se prebudila v modrini.
Brez poljubov me poljubljaš,

ljubezen ti kipi iz oči, iz nasmehov in besed,
ki se ne dotaknejo ničesar zemeljskega
in jih ne more umazati nič.
Besede imajo zven,
ko imata duši zven ...

Pijan od bolečine

Ne znam je navezati na karkoli.
Rada bi se polastila vsega bitja,
močna kot ljubezen ne trpi upiranja.
Nikamor je ne morem dati. Žari in kipi.
Ne vem, kdo je, niti kaj.
Vročične misli je ne prepoznajo.
Vse sem odpustil in duša je čista.
A tli bolečina kakor vladarica,
ki bi si rada podredila vse v meni.
Hromeča moč,
sila, ki ne popusti
in meša misli do zadnjega vlakna.
Nežna lepotica je ta moja bolečina,
ljubezen, ki se še ni iztočila.
Brbota in kipi kot veliko vodovje,
ki me hoče potegniti v tolmun.
Samo jè in nikamor se ne premakne.
Samo hoče in to je njen greh.

Čas valovanja

Dobrodošli trenutek miru,
ko ležejo vode.
Žarke so zbrale. Obračajo jih navzven
in jih dolgo oddajajo drevesom in travam.
Ko se vse poleže, še ptice
brez skrbi sedejo na veje in si čistijo perje.
Pride čas, ko le vetrček rahlo veje nad potokom
in je vse prav.

Premagano

Vsem mislim
in strahovom
sem dal ime
in jih povzdignil
v moč.
Kdor se upira, greši.
Kdor sprejme,
postane vesel.
Obrnem se
na Najvišje.
Kdo raste
ob moji bolečini?
Kaj mi hoče
povedati z njo?
Majhen sem.
Tak bom prišel
skozi vrata.
A dotlej?

Počitek

Boli me,
ko se vzpenjam vase.
Najbolje bo pasti
z viseče mreže
na vročem soncu
v visoko travo
med rože
na hladno zemljo.
Poljubil jo bom
blizu sonca.
In rože bodo zadostile
plesu čebel.
Ostal bom tu.
Ponoči
bom gledal zvezde.

V jutranjem miru

V meni niha mir narave,
jutra, ki v soncu tiho se blešči,
bogastvo žitja me ne zapusti,
ne morem pomiriti si srca in glave.

Srečo si zamišljam svojih dni,
ta je že vgrajena v vesolje,
motijo jo drobci moje volje
in misel vedno kam drugam hiti ...

Poznam Nekoga, ki ima v sebi mir,
mir dreves, lune, zvezd in sonca,
povedal mi je, da nikjer ni konca,
naj v meni vlada tih in dolg večer ...

Park španskega bezga

Leonard Cohen

Leonard Norman Cohen (1934), kanadski pevec in književnik židovskega rodu, v svojih skladbah prepeva o duhovni izpraznjenosti in osamljenosti sodobnega človeka ter o nape-
tostih v medčloveških odnosih. Predlanskim je nastopil tudi v Ljubljani. Tu sta besedili z
njegovih plošč.

Ko v ljubezni kloniva

Dance Me to the End of Love

Plamen violine naj pripleše naju tja,
kjer lepota tvoja vse strahove izigra.
Naj kot oljčno vejico me nese grlica,
ko v ljubezni kloniva.

Ostani v vsej lepoti, ko se priče poslove,
tvoji naj koraki se kot babilonski zde,
pokaži mi počasi, česar svet moj ne pozna,
ko v ljubezni kloniva.

Popelji v plesu me v poroko in ne ustavi se,
naj lahkotna nežnost traja, traja še in še,
skupaj družno zdaj ponižna, zdaj ponosna
sva,
ko v ljubezni kloniva.

Popelji v plesu me k otrokom, ki naj se rode,
skoz zavese, ki od poljubov zrabljene so že,
bodi mi zavetje, ki me obvaruje slabega,
ko v ljubezni kloniva.

Plamen violine naj naju pripleše tja,
kjer tvoja lepota vse strahove izigra.
Z roko se dotakni me ali orokavičena,
ko v ljubezni kloniva.

Hej, menda ne bova takole šla vsak svojo pot
Hey, That's No Way to Say Good-bye

Ljubila sva se v jutrih, trenutki čudoviti,
tvoji lasje na postelji kot zlati slap razliti,
že mnogi so takole kot midva se ljubili
in v mestu, na deželi s smehljaji se združili,
a nekaj zdaj med naju prihaja od nekod,
iz oči ti gleda žalost,
hej, menda ne bova takole šla vsak svojo pot.

Ne, saj ne iščem druge, čas s tabo mi je drag,
verjemi, da se vedno rimal najin bo korak,
moja ljubezen gre s teboj in tvoja z mano gre,

tako kot morje vselej znova se v obalo pne,
a zdaj ni čas za tisto, čemur sama nisva kos,
iz oči ti gleda žalost,
hej, menda ne bova takole šla vsak svojo pot.

Ljubila sva se v jutrih, trenutki čudoviti,
tvoji lasje na postelji kot zlati slap razliti,
že mnogi so takole kot midva se ljubili
in v mestu, na deželi s smehljaji se združili,
a zdaj ni čas za tisto, čemur sama nisva kos,
iz oči ti gleda žalost,
hej, menda ne bova takole šla vsak svojo pot.

Himna

Anthem

Ptice so pele,
ko se je dan končal,
njih glas sem slišal,
ko mi je dejal:
ne premišluj o tem,
kar je bilo, in ne,
kar naj se še zgodi.

Vojne bo znova
spet nekdo začel,
goloba svetega
nekdo bo spet ujel.
Kupil, prodal ga bo,
in krog se bo vrtel –
golob nikdar prost ni.

Pozvanjaj, če še sploh lahko,
ne trudi se z daritvijo,
saj vsepovsod je kaka špranjica,
kjer skoz bo luč prišla.

Hoteli znake smo
in zdaj so tu:
rojstvo prekleto je,
zakon je šel po zlu.
Vdovstvo vseh vlad
že daje brez sramu
podpis na vse stvari.

Ne morem teči več
z brezglavo množico,
vtem ko morilci na oblasti
na ves glas molijo.
A zdaj, a zdaj se v meni
nevihte zbirajo –
preklel jih bom v oči.

Pozvanjaj, če še sploh lahko,
ne trudi se z daritvijo.
Saj vsepovsod je kaka špranjica,
kjer skoz bo luč prišla.

Seštevaj, vsote pa
ne boš dobil,
če ukažeš marš,
kdo bo na boben bil?
Vsako srce ljubezni dom
bo vase skrtil,
begunca iz noči.

Pozvanjaj, če še sploh lahko,
ne trudi se z daritvijo!
Saj vsepovsod je kaka špranjica,
kjer skoz bo luč prišla.

Poslovenil Matej Krajnc

Dnevnik

2002 (VI)

Alojz Rebula

Ponedeljek, 15. julija

Pismo, od katerega zakrvaviva: Marjanka hoče v Mehiko.

Potem še ploha, ko hodiva. Klic Usmiljenju, naj bi se ne zgodilo. Da sem prebral Favstinin *Dnevnik* zaman?

Torek, 16. julija

Končal branje Strindberga; pisateljski in, kar se z njim pogosto ne združuje, politični dar. Lepa človeškost, smisel za konkretnost stvari, premalo odprtosti Edinopotrebnemu. A kje jo najdeš v sodobni literaturi? Kaj šele v življenju in družbi, Edinopotrebno je danes ekonomija.

Novica, da je umrl romunski kardinal Todea, je zame več kot kroniški podatek. Preveč lep je spomin, ki ga imam na srečanje s tem dostojanstvenim, ljubeznivim človekom na sinodi evropskih škofov v Rimu 1991. Bilo je ob neki zakuski med odmori na sinodi, če se ne motim. Vsekakor sem si ga upal vprašati latinsko: »Sinoči sem vas, eminenca, videl na rimski televiziji. Ali je bilo prav vse, kar ste v oddaji povedali, resnično?« Bili so navedeni grozljivi postopki, ki jih je nad njim izvajala Securitate, tajna policija Ceausescuja, tega Titovega prijatelja. Kardinal je odločno odgovoril: »Vse!« Potem je povedal še kaj, med drugim tudi to, da je za Ceausescuja molil, ko je tiran šel v smrt.

Karmelska Mati božja prinesla tolažbo, pismo, drugačno od pričakovanega, hčerka se spominja »mame ob klavirju in pohodov s tatkom« ...

Ker Zora ni utegnila pripraviti svojega gradiva za Škrata, ji pomagam tako, da ji odstopim zgodbo o bitki pri Lepantu (XVI. stoletje, a v njej nastopa Šempolajec) iz *Arhipla*.

Po kosilu kos klasičnega gozdička. Potem s Strindbergom v španski vojni.

Četrtek, 18. julija

Zvečer rožni venec molitvene skupine v župnišču. Smo v treh; poleg mene revica iz župnišča in neznana gospa iz Laškega. Če bi bila bitka pri Lepantu jutri ...

Na tleh pred hišnimi vrati korekture *Arhipla*, moje zadnje knjige iz krajših tekstov, ki naj nakažejo nekakšno panoramo slovenske zgodovine od naselitve do revolucije. Zamisel se mi je rodila na bolniški postelji v sanatoriju v Nabrežini, kjer sem si zdravil nogo po operaciji.

Petek, 18. julija

Na ganku (med razbijanjem v gasilskem domu onkraj ograje) prelistal Mihelačeve *Slovence skozi čas* do zadnjega dela, navdihnjenega bolj partijsko kot zgodovinsko. Ampak prej ali slej bomo morali Slovenci ven iz Kardeleve pedagogike.

Sobota, 20. julija

Neznanka iz Merana prosi za prispevek za obmejno publikacijo. Na misel mi pride kratka proza iz prihodnje knjige (*Napoleon v Rusiji*) in jo grem prevest v uto.

Ponedeljek, 22. julija

Pismo Stanetu, *unico amico*, vošči Tone in se javlja v septembru. Spet dež, šumenje me ne moti, ker šumi za gobe.

Tako sedem delat na gank. Na TV papež čudovito svež v Castelgandolfu pred jutrišnjim odletom v Toronto.

Sprehod do rampe, a potem spešno nazaj čez polje, ker nad Lisco stoji grozeč stožec črnine. Venec pod dežnikom.

Sreda, 24. julija

Potem ko si odšla, sem na ležalniku na ganku čakal, da bi slišal tvoj vlak, pa ga nisem slišal. Šele zdaj sem se zavedel, da brzec Drava ne prihaja z zagrebške strani.

Malodušnost ob dveh tekstih, ki si ju pomišljam odposlati ... Spet nevihta, da je treba pobegniti z ganka.

Vprašanje, ki se ga poskusno lotim za *Credo*: Je verjeti komplicirano? Ne more biti, saj vera potem ne bi bila za vse.

Po večerji proti rampi. S polja zmeraj tolažljivi pogled na razsvetljeno cerkev na razborskem hribu. Tako si mi blizu, prijatelj, ki tam počivaš. Lahko bi mi kaj rekel ...

Četrtek, 25. julija

Na pokopališče na dedkov god, a zaradi sonca in negotove noge opustim misel na lovsko kočo. Vrnem se v vas in grem pogledat v župnišče, kako je z ono ubogo molitveno skupino. Stopim v zgornjo vežo nad stopniščem, ko župnik in dve ženski končujejo prvo desetko. Pridružim se jim. Ko z župnikom ostaneva sama, na mizi krofi in belo vino, pomenek o temi, ki me posebej zanima, kakor me sicer nikoli ni zanimal spiritizem: Zakaj absolutno molčanje mrtvih, tudi najdražjih, če so po naši veri vsi živi, milijardokrat bolj živi od nas, bi rekel Maritain? No, nekaj verjetnih razlogov za to molčanje navedem sam: nepredstavljenost onega sveta, mrtvi so do vstajenja samo duše brez teles, njihovo javljanje bi bilo presilovit dokaz za resničnost krščanstva, takih dokazov pa Bog ne daje, ker spoštuje našo svobodo. Župnik pa je po svoji strani prepričan, da mnogi doživijo stik z njimi. Tudi pisatelj Zidar mi je nekoč govoril v tem smislu, ko me je obiskoval na Opčinah.

Petek, 26. julija

V ljubem, a škrtem gozdu od mostička do kapelice komaj pest lisičk. Po vsem deževanju! Ko se vračam,

mi ima gospa Srpčičeva nekaj važnega povedati: »Zora je telefonirala, da vzemite nov slamnik, če boste šli na gobe čez Savo na dolensko stran.«

Nedelja, 28. julija

Na danes nerazgledni Lisci kosilo pod velikim sončnikom, sprehod po travi okrog vrha do kapelice. Popoldne pa bral knjigo Thomasa Roemerja *I lati oscuri di Dio, crudeltà e violenza nell Antico Testamento* – Temne strani v Bogu; krutost in nasilje v Stari zavezi), ki mi jo je vsilil Jože Gregorič. S to knjigo grem potem v uto in jo do polovice požrem. Všeč mi je, da Roemer Boga ne opravičuje, ampak se skloni pred »škandalom križa«.

Ponedeljek, 29. julija

Stanetovo pismo z naslednjo mislijo: zgodovinska zavest o pomembnosti krščanstva za formiranje slovenstva popolnoma manjka tudi novorevijalcem. Če je tako, pomeni, da se niso bili zmožni prebiti iz režimske atmosfere. Sicer pa so bili med njimi partiji.

Torek, 30. julija

Z Zoro pograbila več kot polovico vrta (s kosilnico ga je pokosila vsega sposobna gospa Anica).

Sreda, 31. julija

Papež v Guatemali izčrpan, Gospod, podpri svojega služabnika.

Peter in Jelka Cvelbar pozdravljata iz Nemčije.

Popoldne v uti s pisanjem kardinala Martinija. Sijajno, a površno o tolažbi. Pa je le moral doživeti v življenju kaj tragičnega.

Pod večer še ena ploha, za pest lisičk. Šumenje ni v užitek.

Četrtek, 1. avgusta

Branje v uti sredi žehtečega vrta. Pomirljiv, a ne izreden kardinal Martini. Želja po izstopanju iz sebe. Še ena pretresljiva stran v dnevniku Favstine Kowalske; napadajo jo skušnjave proti veri, ki si jih ne upa zapisati, da ne bi škodile vernemu bralcu ...

A ni treba, da je človek svetnik, da si lastnih skušnjav ne upa napisati ...

Petek, 2. avgusta

Težke sanje: beganje po Trstu na poti v službo, ko je ura že osem, potem 8.10 in še 8.30 ...

Z Zoro nabirava na vrtu nizki fižol. Divje nabiranje kompresorja na graščinskem vrtu ves popoldan.

Kardinal Martini o trojnem obubožanju: Cerkev, kleri-

ka-intelektualca, ki mora v dušno pastirstvo, in starosti s pešanjem vida in spomina. Občudujem njegovo vdano in vedro »maziljenost«, a beseda ni prava za italijansko »unzione«. Pa je le moral doživeti v življenju kaj resnično tragičnega ...

Sobota, 3. avgusta

Tanja pozdravlja iz Stahovice in z vzpenjanja proti Cojzovi koči. Dvakrat pretipkano pismo Stanetu v Bohinj, kjer letuje.

V prilogi Dela Nadrahovo pismo Grazioliju po umoru dr. Ehrlicha: »Ne streljajte talcev!«

Alenka in Igor z *Il Corriere della Sera*: Papini fašist? Je bil res? Dosti sem bral tega viharnega konvertita. Kakšnega zagovarjanja fašizma se ne spominjam. Danes me ne bi privlačeval kot takrat, gotovo ne z nasilnostjo svojega stila, pa tudi ne s kulturno nezanesljivostjo. (Vergilij mu je navdihnjen prerok ...).

Nedelja, 4. avgusta

Srečna nedelja z Igorjem in Alenko. Spoved pri p. Šefu. Nekaj proze v Novi reviji; rokodelsko, verziranost, a vsebinska praznost (Merc). nPo jutranjem deževanju v sonce Lisce, v prisrčnem razpoloženju, v ožjem zblizanju z Igorjem.

Doma me Zora opozori na oceno moje knjige *Arhipel* izpod peresa kritičarke Nives Vidrih v Naši ženi. Dva odlomka:

»... slovenska književnost, predvsem starejša, temelječa na širokem zaledju večinoma kmečke tematike, ljudi in mentalitete, dobiva tukaj pendant v visoki literaturi, ki se ne rojeva iz kmečkih žuljev in znoja, temveč iz omike nekoč redkejših izobraženih Slovencev ali tujcev.« – »... s svojim otočjem zgodovine polaga avtor drugega za drugim v morje slovenske samobitnosti otoke naše prisotnosti v zgodovini ...«

Ponedeljek, 5. avgusta

Vrnil s spremnim zahvalnim pismom obe knjigi, Roemerja in Martinija, g. Gregoriču. V razmočen in soparen gozd nad kapelico po jurčke, a jih ni. Gobe se požvižgajo tudi na dež, če se jim zdi.

V uti pošta iz Trsta. Vinko poslal dolg esej *Kaj je človek*. Ne bom ga mogel pohvaliti: preširok spopad z univerzalno temo, sholastičen duktus, včasih slaba sintaksa s predolgimi periodami, morda prevelika okretnost v območju misterija. Pripravlja knjigo o Romanu Pahorju.

Torek, 6. avgusta

Vabilo Petra Ježa za teden dni pri njem v Logarski dolini. Sprejmeva. Igor in Alenka na obisku (Alenka gre na televizijski pogovor v Ljubljano). Obupno deževje. Se bodo gobe požvižgale tudi nanj?

Sreda, 7. avgusta

Ves dan tipkal italijansko verzijo novele *Vive l'empereur*.

Na sprehodu blažen pogled na Razbor ob umitem toplem dnevu. Na poti proti mostu se srečam z dvema Vrhovcema, možem in ženo, ki mi čestitata za *Crede* v Družini.

Z Zoro pobirala jabolka po vrtu, potem pa sem šel rit plevel na stezi za hišo. Nočem v kulturno alienacijo.

Četrtek, 8. avgusta

Pojavi se časnikar Celjskega vestnika Jeranko. Neustavljivo zgovoren, z očali, jurist, svojevrstna zmes komunistična in vernika, s hišo v Zibiki. Ministriral je opatu Kolšku. Obiskal je 80 držav z Malijem vred. Psihološko redkost povabi Zora na kosilo.

Po njegovem odhodu nekaj olajševalnega gozda nad Dobravo, potem *Crede* o Goranu B., enem od požigalcev križa v Strunjanu.

Petek, 9. avgusta

Dobri Kozmus z medom in rožnim vencem zame ter s kavo in sladkarijo za Zoro. Prihaja iz Medžugorja in se odpravlja v Assisi. Zora mu gosposko postreže.

Sobota, 10. avgusta

Še en obisk, tokrat trojka iz Ljubljane. Pravzaprav matematik prof. Pucelj, ki ga pripelje prof. Dolgan z gospo. Na mizi darovi, *Slovanski jeziki*, v pogovoru Dolganovo zanimanje za Turnška, ob podcenjevanju, se mi zdi, kriterija kvalitete. Pucelj bolj zarasel v brado kot se ga spominjam s srečanja v Trstu, ko se je udeležil kongresa matematikov. Takrat sem svojim dijakom navedel njegov izrek »Matematika je velika božja milost« z odzivom, ki si ga je lahko predstavljati.

Ponedeljek, 12. avgusta

Igor naju v dežju zapelje mimo skal na cesti v Petrovo gostišče nad Lučami. Luknja v dnu hribov, iz katere vidiš samo gozd in nebo. Petrova sestra nama pokaže sobico z razgledom na prostranost gozdov. Kako daleč je računalnik s svojo papirnato navlako! Po večerji ogledni pohod navzgor po cedečem se klancu, čez potok, do travnika z jezercem. Potem dol na cesto in čez Savinjo. Ob reki se Zora spominja svojega utapljanja v Savi.

Torek 13. avgusta

Peter naju odpelje v Luče. V ambulanti čakava na njegovega prijatelja dr. Žuntarja, ki naju potem povabi v restavracijo na kavo. Pomenek o hribih (Peter je bil gorski reševalec) in politiki. Pravniki demokrat Arhar, spodrezan! Potem gremo ob Lučnici mimo Petrovega posestva: čudoviti travniki in gozdički na ozadju Raduhe in Olševe. Po pokosilskem počitku peš čez most gor do križišča proti kmetu Zavrtniku: eno uro navkreber, nazaj pa 45 minut. Doma presenečenje z večerjo na prostem, s kvartetom pevcev in duetom harmonike in klarineta. Žganje, čevapčiči in hrenovke s čebulo, paradiznikom in papriko. Peter je res galanten gostitelj. Povabil je tudi gospo Hrvatico, gostjo pri sosedovih, ki spregovori o možu, zdravniku in potomcu rodovine zdravnikov in kirurgov. »Jutri pa na gobe! Lepo vreme bo!« pravi Peter.

Sreda, 14. avgusta

V prijetnem vremenu naju Peter potegne v hribe po razgledni cesti s pogledom na dolino in na Rogatec. Na križišču zavijem ob gozdu: pohod na obilne golobice. Premaknemo se na novo križišče in odpre se pogled s skalnatih peči nad prepadom. Znajdemo se na novem križišču. Odpre se pogled čez sončne peči nad prepadom; Peter pokaže kmetijo Spodnji Zavrtnik in pripoveduje o padcu letala z ameriškim grofom. Iščemo po gozdu in Peter in Zora prideta vsak do svojega jurčka ... Zvečer branje iz bogate Petrove knjižnice o Kominterni, komunizmu itd. Ena od Petrovih zgodb: major KNOJ pregleduje vojašnico s protirežimskimi napisi. Pregleduje celo škatlico s svinčniki in vmes najde rožni venec. Zaluča ga čez dvorano, kjer pa ga prestreže eden od spremstva, Slovenec.

Četrtek, 15. avgusta

K maši v Luče. Župnik pobožno mašuje. Peter me predstavi, vprašam ga, koliko ima nedeljnikov. Odgovor: 50 odstotkov župljanov. Komunizem se je torej teh hribov slabo prijel.

Po kosilu sta Hrvata odšla. Nadaljujem branje Petrove knjige. Avtor Koch prikazuje strahote, ki jih je morala utrpeti češka Cerkev pod komunizmom.

Po večerji sedenje s Petrom ob njegovem čebelnjaku. Nekaj homerskega. Sprehod z vencem. Zora končuje delo o Strindbergu za cikel o ženski v svetovni dramatik, ki ga pripravlja za Radio Trst.

Petek, 16. avgusta

Ob Lučnici v hrib po novi poti skozi bujni Petrov in sosedov gozd. Teren, kjer se ustavimo, je grmičast, ni videti za jurčke, pa vseeno najdeva z Zoro vsak po enega,

majhnega. Nad potjo, kamor se vrneva, ljube ponižne lisičke. Njihova prednost pred jurčki: da jim ni do skrivaštva, ampak se same izdajajo s svojo rumenino. Naletiva še na prelepo gobo, za katero ima Peter tudi prelep izraz: bisernica. Nazaj čez Movalski potok. Če sem si prav zapomnil ime, in pogled na Luče z vrha. Po večerji pomenek s Petrom o vojnem času in o partizanskem dogajanju. Pretrese me, kar pove v zvezi z ustanovitvijo Zidanske brigade na Pohorju. Ubitih da je bilo 56 fantov iz Moravč, pri katerih so našli v žepih verske spominke. Dogodek mi zveni tako strašno, da mu težko verjamem, čeprav vem, da je Partiji šlo bolj za boljše organizacijo kot za protikupatorski boj. A če mora slovenska zgodovina kaj razjasniti, mora to epizodo s Pohorja. Če bi bila resnična, v kar še vedno dvomim, bi na sodni dan dr. Rožmanu zadostovalo pokazati nanjo, kar zadeva njegov odnos do komunizma.

Sobota 7. avgusta

Berem naprej Kocha. Zunaj krave v diagonali po pašniku. Peter se vrača iz gozda s košaro dežnikaric. Bučeči glas kosilnega stroja s Petrove senožeti.

Literarna ideja; udbovec, ki pride sem na dopust.

Po daljšem pomenku s Petrom odhod ob Petrovem: »Pogrešal vas bom.« Adijo, Raduha, adijo, Logarska!

Doma večerja iz dežnikaric. Na mizi Tanjin dar: Pronzato, *Padre Pio*.

Nedelja, 18. avgusta

Pri maši nam namesto pridige trije spregovorijo o svojih doživetjih v Medžugorju.

Kosilo: rižota z gobami in stročji fižol z vrta. Po kosilu mislim v gozd, pa reče Zora: »Gremo na gobe z Igorjem in Zdenko. Že sta tu.«

V avtu za popotnico male domače breskve, sam sem mislil v loški gozd, zdaj pa se vozimo onkraj Save čez Prapretno in v gozd nad njim. Premikamo se od postanka do postanka. Pri prvem nič. Pri drugem hodim ob cesti, nič, voznika pa vsak z dvema jurčkoma. Pač drugačne oči, drugačen voh in drugačna zemeljska nadarjenost. Tretji postanek je kakšen kilometer naprej po grebenu nad Savo. Sredi praproti ob poti me potolaži gnezdo cigankov.

Ko se vrnemo, nas Zora sprejme s strašno novico; da je nekaj odkrila v moji sobi. »Kače?« vprašam. »Osje gnezdo!« To je zanjo katastrofa. Pa Igor ose odpravi z ognjem. A Zori ostane tak strah, da mora za noč prenesti posteljino drugam.

Torek, 20. avgusta

Jeranko pošilja intervju za Vestnik.

Remše mi piše, na prošnjo prevajalke, da bi pregledal prevod Bragueove knjige *La voie Romain*. V Književnih listih Dela Zorin intervju s Hullovu. Zvečer božje obilje – breskve in spet gobe. Zdenka je bila dvakrat v gozdu, pred službo in po njej. Obstaja tudi gobomanija.

Samoten sprehod v temi do dveh kozolcev v polju s čudovitim pogledom na razsvetljeno cerkev na Razborju. Igor se še enkrat oglasi zaradi os.

Torek 20. avgusta

Dan, posvečen prevodu Bragueove knjige. Opoldne, ko si privoščim kratek gozdni oddih, gobji praznik: šest jurčkov pod ovinkom ceste na Dobravi, samo nekaj metrov stran od avtomobilskega prometa ...

Sreda, 21. avgusta

Spet ves dan pri Bragueu. Vmes opoldne ponovitev Dobrave, a moram pred ploho pod smreko.

Stane piše iz Ljubljane. V Bohinju ni bilo kopanja, mislil je na smrt, s težavo je prihajal po klancu do križa. Skeptično gleda na navdušenje Pogačnika in Bučarja za nov Bohinjski teden. Saj ... Kje je katoliška levica, ki naj bi se iniciatorsko predstavila? Kje je desnica, ki naj bi ji oponirala? Iz grobišč Roga? In kako bi bilo mogoče brez jasnega Confiteor krščanskega socializma o marsičem? O njegovem briskiranju magisterija pred vojno, o žalostnem prestopu vsega vodstvenega kadra v Partijo razen Kocbeka, o samem Kocbeku, koliko je bilo v njem čutenja Cerkve na eni strani in čutenja marksizma-leninizma na drugi ...? Res brezupen projekt.

V gozdu s spomini na slavista dr. Jožeta Pogačnika, ki je včeraj umrl na Reki. Turobno znanstvo, od njegovega začetnega navdušenja, ko me je obiskal na Opčinah (Beličiču in meni se je pridružil na izletu na Repentabor) in v Loki, do njegovega povabila, da bi šel predavat v Zagreb in totalnega odmika daleč pred Kocbekovo afero 1975. A kariera tega prijateljstva ni svetovala, posebno po moji knjigi *Smer Nova zemlja*. Zelo redki poznejši stiki so bili daleč od začetne prisrčnosti. Zame je bil Pogačnik največji slovenski slavistični talent tako po erudiciji kakor po umetniškem čutu. Slovensko kulturo je čutil v njeni celoti, vključno z emigrantsko, kakor je njegovi kolegi na univerzi niso čutili. Še kak drug čut je moral imeti, če mi je na Opčinah – stoje ob oknu na teraso, kakor se spo-

minjam – rekel, govoreč o socializmu onkraj meje: »Iz tega ne bo nič«. Kakor ni bilo nič.

Škoda, da velikim talentom ni odgovarjal ustrezen karakter.

Ob neki priliki – ob njegovem prispevku o slovenski literaturi za neko ameriško enciklopedijo – me je celo obšel vtis, da ga je namesto vere strica nadškofa oplazil marksizem. Ali – ker je bil zanj prebrihten –, nihilizem.

Namesto da bi sledil nogometni tekmi Italija : Slovenija,

sem bral Pronzatovo knjigo o p. Piju, človeku drugačnega športa.

Četrtek, 22. avgusta

V časopisnih partah za dr. Pogačnika: »Preminil je v Gospodu«.

Po več mesecih prišel do konca *Dnevnika* Favstine Kowalske: preveč ponavljanj, premalo vpetosti v človeško in v čas, preveč odtujenosti, čeprav gre za nedvomno svetost. Tudi Kristus govori v njenem stilu. Samo enkrat omeni Rusijo. In vendar je to čas španske državljanske vojne in napetosti pred izbruhom druge svetovne vojne.

Petek, 23. avgusta

Dalje berem Braguea: Dalje leze v dimnost in neulovljivost.

Sobota, 24. avgusta

V občutju openskega patrona sv. Jerneja, ki ga bodo jutri proslavljali s procesijo po vasi, s škofom na čelu. Pred kosilom gozdček na Mikotah s cigančki. Pismo Tannji v zahvalo za knjigo o p. Piju.

Odpuščanje delavcev v Sevnici, celo samohranilk. Tukaj smo po revoluciji, ki je hotela odrešiti delavski razred.

Zdaj, ko je Kučan pred odhodom, že ni več strahospoštovanja pred njim: glej Miheljaka v današnji prilogi Dela. Pripisuje mu – kot šefu Udbe – celo neokusnost.

Nedelja, 25. avgusta

Napovedan deževen, a dejansko sončen dan. Po neprespani noči vendar pod večer zmorem pisma Stane-tu, Tonetu in Zupetu. Stavek zame iz patra Pija: »*La tristezza è del diavolo*.« Žalost je hudičeva.

Janez Kajzer

Nagradi: glavna in tolažilna

Čprav bi bilo morda pametneje, da bi začel nemudoma pripovedovati, kar se je zgodilo, si ne morem kaj, da ne bi takoj spočetka poudaril, da gre v tej zgodbi za naslednje: 1. za res impozantno, toda skrivno nagrado visokemu funkcionarju, 2. za tolažilno nagrado v zvezi s prvo točko, 3. za močno zavist neke gospe z detektivskim darom (in hkrati za njeno hudo stisko) in 4. za modrost Najvišjega, ki se odloči, da iz muhe ne zraste slon; muha pa je bila v tem primeru že omenjena nagrada. V isti sapi moram priznati, da sem v vsej tej zadevi mogočno udeležen v vseh štirih točkah, zagotovo pa najbolj v točki 2 (tolažilna nagrada, beri: podkupnina).

Povrniti se moram v kratko obdobje svoje zaposlitve v neki majhni instituciji, obskurni v vseh šestih slovenskih pomenih tega izraza (obskuren = mračnjaški, nazadnjaški, nejasen, nerazumljiv, nepomemben, zakoten). Imela pa je ta ustanova nekakšen splošnoveljavni, celo človekoljuben namen in pomen. Moja zaposlitev je bila prehodna, čeprav tega takrat nisem vedel. V tisto službico sem se zatekel, ker sem imel prejšnje *poln kufer*. No, pa tudi nova ni bila kaj prida, sicer zdaj ne bi bil že *drugje*.

Ta moja bivša službica, v kateri je svetilo z mano vred le petnajst ljudi, je bila posebne sorte biser. Pet jih je hodilo vanjo zgolj zato, da bi odbrenkali svojih osem delovnih ur, druga peterica je približno opravila svoje delovne naloge, tretja pa si je prizadevala iztisniti iz sebe tudi kaj več (samozavest, morda pa tudi domišljavost mi narekujeta, naj poudarim, da sem bil po svoji oceni zraven). Posebnost pa je bila v tem, da je imela *obskurnica* dva šefa s podobnim, vsekakor pa z usklajenim političnim pedigrejem.

Prvega smo naslavljali s *sekretarjem* in po moji presoji je sodil v prvo peterico. V službo je prispel kot pribito natančno ob sedmih, ob dveh pa je bila njegova pisalna miza čista kot nebo po poletni plo-

hi. Vse svoje *delovne* ure je prebil skrbno skrit za svojimi vrati. Če jih je njegova tajnica, ki je po ustaljeni navadi edina stopala v njegovo pisarno, odprla le za hip, so se od tamkaj začeli plaziti oblaki postanega cigaretne dima. Šef je imel od cigaret povsem porumenele prste, na njegovem sivkastem obrazu pa je bil opazen sindrom kadilca, ki si desetletja prižiga novo cigareto z ogorkom prejšnje. Videvali smo ga le na redkih sestankih, na katerih pa skoraj ni odprl ust. Včasih je odšel na daljša službena potovanja; kaj je počel tam, nismo nikoli zvedeli. Vedeli pa smo, tisti seveda, ki nas je to utegnilo zanimati, da na svojem zdajšnjem službenem mestu čaka le še na upokojitev. V preteklosti je zasedal boljša in višja delovna mesta, celo zaupna. Ni se vedelo, kakšni vzroki so pogojevali njegov statusni zdrs: kakšna napaka, nepremišljena poteza, opazno zmanjšana podjetnost, staranje? V tisto malo stikov, do katerih je prišlo v kratkem času, kolikor je trajala moja službica pod njim, je vendar dal čutiti, da pripada eliti oblasti in je seznanjen z marsičim, o čemer pa seveda ni razpredal pred nevednimi podrejenimi, še celo ne pred zelenim mladeničem. Lahko bi rekli, da je znal vzdrževati distanco, ali pa

je bilo onkraj te distance sploh kaj razen cigaretne- ga dima, ve on sam.

Drugega šefa smo videvali še redkeje, naslavljali pa smo ga s *predsednikom*. Njegov politični pedigree je bil skromnejši, tudi glede na mlajšo letnico rojstva. Tudi on je na neki točki zašel v meglo in se nekako izgubil. Še je svetil v višavah nekje pod vrhom, a nič več ni bil zvezda vodnica, kvečjemu z neba odtrgana repatica. Predsednikovanje institucije so mu ob čisto dobro plačani službi podelili bržkone za nagrado in v uteho, a tudi iz čisto utilitarnih razlogov: bil je eden *naših*, mož, ki si mu lahko zaupal oziroma si se lahko zanesel na njegovo lojalnost, obskurna službica, v kateri sem prebil leto in dan, pa je bila politično le toliko občutljiva, da je bilo vredno v njej imeti svojega človeka, ki bo z budnim očesom skrbel, da bo vse potekalo brez kakršnihkoli odklonov. Povrhu je čast biti predsednik pomenila nekakšno stalno navzočnost v javnosti, tudi v medijih, bila je nekakšen trajen dokaz o njegovi sposobnosti in uporabnosti; četudi ni bila povezana z denarjem oziroma s kakršnimkoli plačilom, je vendarle imela svojo vrednost, če že drugega ne, je bila morebitna odskočna deska za kam više, kaj se ve.

Tisti dan, komaj dobro leto zatem, ko sem prišel v to službo, sem napisal odpoved z najkrajšim možnim odpovednim rokom. Pomislil sem sicer, da bi o odpovedi najprej obvestil predsednika, kakor se morda spodobi, kajti navsezadnje sem prišel v hišo z njegovo privolitvijo. Pri tem me je oviralo dejstvo, da je bil predsednik prav redek gost, in še bolj dejstvo, da je bil ob redkih priložnostih, ko sem komuniciral z njim, dokaj aroganten. Ko sem nekoč nič hudega sluteč povabil k sodelovanju zunanjega sodelavca, ki menda ni bil eden *naših* ali pa je morda celo pripadal *opoziciji*, čeprav takrat tega izraza nismo uporabljali, mi je stoji naročil, naj zadevo pri priči likvidiram in drugič naj se, preden kaj ukrenem, nujno posvetujem z njim ali s sekretarjem ... Pri tem je postal v obraz zaripel, in čeprav je bil sicer družaben tip, ki je v veseli družbi rad tudi prešerno zapel, si je nadel vzvišen, tog, okamnel naduradniški izraz.

Če ne njega, bi moral z odpovedjo seznaniti sekretarja, spodobilo bi se že. A me ni mikalo na silo vdirati v njegovo kadilnico in ga zbudjati iz nikotinskih nebes. Tako sem napisano odpoved preprosto predložil njegovi tajnici. Takoj jo je preletela in se mi zvito smehljala v obraz, kar je pomenilo, da bo sekretarja nemudoma seznanila z mojo presenetljivo odpovedjo, in ne samo njega, ampak ves kolektiv. Kar zadeva njega, sem ga predobro poznal, da bi bil pričakoval kakršenkoli odziv. In ga tudi res ni bilo.

Toda ni minila ura, ko je tajnica stopila v mojo sobo s pomenljivo izrečenimi besedami: »Predsednik vas pričakuje v svoji pisarni. Če smem pripomniti, ima na

voljo zelo malo časa, zato bi bilo pametno, če bi po- hiteli!«

Nenadnega vabila nisem povezal s svojo odpovedjo, saj se nisem toliko cenil, da bi si domišljjal, kako je moja odpoved predsednika kot raketa pognala na pot, iz katerekoli oblastniške pisarne že. Vseeno pa sem se spraševal, kaj bi bilo tako nujnega, da je bil predsednik voljan pogovoriti se z menoj v njegovi pi- sarni in ne mimogrede stoje na hodniku, kakor na- vadno.

A sem se hitro prepričal, da le gre za mojo odpo- ved. Sprejel me je nekako zaskrbljeno. Pri tem ni ob- sedel v svojem visokem naslanjaču, kakor imajo na- vado veliki šefi, ampak je živahno vstal in mi ponudil roko. Rekel mi je, da je seznanjen z mojo odpovedjo, presenetila ga je in me zato tako po človeško sprašu- je, ali je kaj narobe, ali se pri njih ne počutim dobro, ali imam kakršnekoli pripombe. Toliko bolj nerodno je, je še omenil, da sem bil pred nedavnim izvoljen za predsednika zbora delavcev in ni v navadi, da bi kdo odstopil s te funkcije pred potekom mandata. Morda pa imam kakšne pripombe glede tega?

Prostodušno in brez ovinkarjenja sem mu razložil, da odhajam, ker imam na voljo službo, ki bolj ustreza mojim strokovnim interesom. Nobenih pripomb ni- sem imel, nič ni bilo narobe, čisto dobro sem se po- čutil pri njih, a saj veste, človek mora misliti tudi nase.

Opazil sem, da me pogleduje malce *nezaupljivo* in da *ne verjame* prav mojim besedam. Očitno je bilo, kako je pričakoval, da se bom čez kaj *pritožil*. Toda hkrati se je pretirano smehljajal, kar je bila pri njem red- kost, izražal je razumevanje za mojo karierno odloči- tev in rekel, kako upa, da bomo še sodelovali in me vprašal, ali mi lahko s čim pomaga, »saj veste, zato smo tu, vse se da urediti.« Poslovala sva se prijazno, celo toplo, tako bi lahko vsaj označil njegov krepki stisk roke ob slovesu. Prej zaskrbljeni izraz obraza se mu je sprostil, kot da mu je odleglo, ko je naposled opravil z mojo odpovedjo.

Nekaj ur zatem, še isti dan, je tajnica ponovno sto- pila v mojo pisarno in mi sporočila, naj takoj pridem k sekretarju. Tokrat sem vedel, da bo govor o odpo- vedi, verjetno so posredi kakšne formalnosti. Sekre- tar me je povabil, naj se usedem. Šlo mi je na smeh, ko sem videl, kako oba šefa naenkrat ravnata z mano vidno bolj spoštljivo kot prej, ko sta svoja redka naro- čila praviloma odbevskala. Vprašal me je celo, ali sem za skodelico kave, in ko sem privolil, je nemudoma telefoniral tajnici, ki je vsa smehljajoča se takoj uslu- žno opravila naročilo. Mimogrede: v letu dni sem zdaj prvikrat pil *njeno* kavo.

V nekoliko natrganih stavkih mi je zaupal, da moja odpoved razume. Takoj po mojem prihodu da je vi- del, kako nisem pravšnji človek za gnitje v tem bi- rokratskem gnezdecu. Nekateri pač moramo, je na-

mignil na dejstvo, da je kdaj poprej lahko dremal v imenitnejših pisarnah in da so ga naslavljali s spoštljivejšimi naslovi. Zaželel mi je, da bi se na novem delovnem mestu počutil bolje, nato pa mi je kot mimogrede navrgel: »Glejte, že nekaj dni vam hočem reči, pa sem bil preveč zavzet, da bi prišel do vas. Tu imam vabilo na mednarodni simpozij v Avignonu. Reči moram, da smo v tem našem inštitutu nekako preveč zaprti, sami sebi zadostni. Več bi morali *kontaktirati* tudi s sorodnimi ustanovami v svetu. Mislil sem, če bi vi ...«

Izkazalo se je, da mi ponuja tritedensko bivanje na francoskem jugu, in to takole pred poletjem, ko je tam gotovo nebeško lepo. Vedel sem, za kakšen simpozij gre, za eno tistih reči, ki se bolj kot iz predavanj in neobveznih debat sestoji iz družabnih srečanj, pokušenj vina, sprehodov in ogledov naravnih ter zgodovinskih znamenitosti, ki jih v Avignonu ne manjka. Tri tedne čiste sprostitev, povrhu brez kakršnihkoli obveznosti! Tale je pa morska! Seveda tega nisem izrekel, ampak sem samo izrazil začudenje nad dejstvom, da se ponudi tritedensko potovanje človeku, ki je pravkar dal odpoved. Udeležba na simpoziju pomeni naložbo, ki se je ne investira v odhajajočega.

Sekretar, ki si je medtem prižigal že tretjo cigareto, je smehljajoč se, kolikor je le mogel, kazal svoje orumenele zobe in zamahnil z roko, češ tako malenkostni pa ne bomo! Zdajle je pač priložnost. Pa saj boste še sodelovali z nami!

Po bliskovitem premisleku sem mu odgovoril, da na njegovem mestu vsekakor ne bi ravnal tako, kot ravna on, razumljivo pa vabljuje ponudbe ne bom zavrnil, četudi mi časovno ne ustreza in bom moral nastop nove službe preložiti vsaj za pol meseca. Za hip se mi je zazdelo, kot da je pričakoval, da bom ponudbo *zavrnil*. Ko pa sem jo *sprejel*, je pokazal *zadovoljen* izraz, kolikor sem ga na njegovem od nikotina otrplem obrazu sploh lahko zaznal. Če me ni varal občutek, je bilo celo videti, kot da mu je po mojem sprejetju povabila nekako *odleglo*.

***

V Avignonu je bilo prekrasno: narava, sonce, mediteranska hrana, izleti po Provansi, za vedno mi bo ostal v spominu ogled Daudetovega mlina na veter v Fontvieilleju, in veliko drugega. Čisto drugačen, očarljiv svet. Sam sebi bi se zdel ubožnejši, če ga ne bi bil videl.

Nova služba je bila naporna, kot je naporen vsak začetek. A sem, že zaradi presenetljivega prijaznega slovesa, ki ga nisem pričakoval, obdržal stik tudi s prejšnjo, inštitutsko službico: nič ne škodi, če ima človek v ognju več želez. Ko sem tako nekoč kmalu zatem kramljal s svojimi dovčerajsnjimi delovnimi

kolegi, so mi predstavili novo tajnico, prejšnja se je medtem že upokojila: čvrsto, bohotno petindvajsetletnico, z drznim pogledom. Eva mi je ime, mi je rekla in kar nekaj časa zrla vame. Ni slabo ... Ko pa sem že odhajal, je prihitela za menoj. (Prav sem opazil, res je nekaj na njej.) S svojimi velikimi očmi je zrla vame, se opravičila, da me nadleguje, in me vprašala, ali kot dosedanji uslužbenec morda poznam gospo Mileno Otorepec.

»Še nikoli slišal!« sem ji odvrnil.

»Ste pa morda slišali zanjo kot predsednik zbora delavcev? Saj ste bili predsednik, kajne?«

»No, ja, bil sem, ampak to je bilo samo formalno ... Ne! Tega imena se ne spominjam, res ne. Bi jo moral poznati?«

»Mislim, da bi jo morali, se je zasmejala. Toda če tako pravite ...«

»Za kaj pa pravzaprav gre?« sem bil radoveden.

»O tem pa ne morem tu,« se je ozrla po hodniku, ali naju kdo ne opazuje. »Če pa bi se lahko dobila čez četrtrt ure v bifeju čez ulico ...«

***

Počakal sem jo v tistem temačnem bifeju in prèdel kot maček. Ocenil sem, da je vprašanje, ki mi ga je zastavila, konvencionalen izgovor za srečanje. Pregloboko se mi je zazrla v oči in njen pogled je trajal predolgo ... No, če si želi pogovor z mano, ji ne morem odreči. Je pač takšna ženska, da udari kar naravnost.

Ko je čez nekaj minut prišla, se je zdelo, da je videti še mlajša kot prej na pisarniškem hodniku, in tudi brhkejša. Zleknil sem se na stolu, kot da bom na zaslону vsak hip gledal začetek romantične ljubezenske epizode ... Tedaj pa je, prav tako odločno kot prej, pokazala dokaj drugačen obraz. Pred mano ni bilo več nadvse čedno dekle, pripravljeno na avanturo s šarmantnim mladeničem, kakršen sem se kljub že kar zrelim letom še vedno zdel sam sebi, ampak razjezana, besna mlada ženska, ki se je na pragu svoje zrelosti ukvarjala s temeljnim eksistenčnim vprašanjem: *kako se dokopati do spodobnega stanovanja!* (Morda pa je stanovanje samo sinonim za moža, sem pomislil. Pazi, ženska je lahko nevarna!) Vsi da imajo stanovanje, je razlagala, ko pa sama vpraša po kakšni možnosti, ji odgovarjajo, da je še mlada, da še nima službenih let, da drugi že dolgo čakajo in da so slabi časi. (A sem prišel sem, da bom poslušal tole jamranje!) Potem je nenadoma rekla: »A potem res ne poznate Milene Otorepec?«

»Res ne!« sem ji zatrdil.

»Vaši ženi pa je ime Milena, kajne?«

»Ja, res je. Milena je.« (A bova zdaj o mojem zakonu?)

»Ampak njen deklinški priimek je pa Otorepec, kajne?«

»Ne, prej se je pisala Črnilogar.« (Pa kaj ima kar na prejšnji Otorepčevu?)

Premolknila je. Nato je, nekoliko v zadregi, pojasnila, da se je zmotila, ko je to Otorepčevu spravljala v zvezo z mano.

Čez čas je rekla, da mi bo nekaj pokazala, a naj bi ostalo med nama. Predme je potisnila fotokopijo uradnega sporočila, na katerem je bilo zapisano, kar najkrajše povzeto, da nekakšna upravna stanovanjska komisija na predlog našega inštituta, upoštevajoč ... po členih teh in teh ... in glede na določila zakona tega in tega ... dodeljuje Mileni Otorepec, višji dokumentalistki, trisobno najemniško stanovanje na tem in tem naslovu.

Moj vprašujoč pogled!

Zatem mi je pomolila še eno kopijo, iz katere sem razvidel, da je moja dozdajšnja institucija prosila tisto stanovanjsko komisijo, naj ji dodeli trisobno stanovanje za mesto višje dokumentalistke Milene Otorepec, ker se je prejšnja službena moč, ki je zasedala to mesto, upokojila, Inštitut pa žal ne razpolaga s svojim stanovanjskim fondom. Zaradi pomena ustanove in zaradi potrebnega kadra ...

No, ta (skopirani) dokument pa je imel zvezo z mano! Mesto, o katerem je bil govor, sem do nedavne zasedal jaz, in jaz sem zares nadomestil višjo dokumentalistko, ki se je pred tem upokojila. Seveda pa jaz imam stanovanje in mi ne bi prišlo na misel, da bi zaprosil za še enega. In tega tudi nisem storil. Kroga dokumenta je tičala na njegovem dnu. Podpisana sta bila oba šefa: predsednik in sekretar. Pod njunim podpisom pa je bil svojeročno podpisan predsednik delovnega zbora. *To pa sem bil jaz!*

Videl sem, kako Eva gori od želje, da bi slišala, kaj bom rekel zdaj, ko vidim črno na belem svoj podpis, ves čas pa govorim, da nič ne vem o nekakšni Otorepčevi.

Vzel sem si čas in sem si svoj podpis ogledoval kar nekaj minut. To je bil nedvomno moj podpis ali skoraj moj podpis. Prepoznal sem svoje sunkovite, ostre poteze. Velikost črk je bila ustrezna. Nekatere črke so bile prekinjene prav tam, kjer jih prekinjam tudi sam. Vendar je bila ostrina moje pisave nekako ublažena, otopljena. Ni bilo treba dosti časa za ugotovitev, da je bil podpis kopija pravega, nato pa okrepljen z ne preveč večjo roko nekoga drugega. Skratka ponaredek! Kaj pa to pomeni? Najmanj goljufijo, če ne kaj več. Kdo vse je sodeloval pri goljufiji razen obeh podpisanih šefov? Kdo je v resnici ta Otorepčeva, upravičena do najemniške pravice trisobnega stanovanja! Zakaj so ponaredili moj podpis?

Tisti hip me je spreletelo: Avignon! Pri tej goljufiji sem sodeloval tudi sam! Trije tedni južne Francije so bili čista podkupnina, pravzaprav odškodnina! Zdaj sem si lahko razložil nenadno prijaznost obeh šefov,

razumel sem, da jima je po pogovoru z mano v resnici odleglo. Očitno sta napačno sklepala, da je moja odpoved *grožnja*; da sem zvedel za ponarejeni podpis in da bo zdaj vse prišlo na dan. Morala sta biti *panična*. Toda kakšna goljufija je bila to? Kdo je imel od tega korist? Tisti hip je bila to še neznanka.

***

Pa ne dolgo! Novice so hitro sledile druga drugi. Sekretar je nenadoma preštel svoja službena leta in se odločil za pokoj. Služba, ki jo je kot visok uradnik vodil, se mu je nenadoma tako zelo zamerila, da ni več prestopil njenega praga. Pa tudi predsednika je zamenjal nov predsednik, mlajši, a s prav tako ustreznim političnim pedigrejem. Stari predsednik da se je menda preutrudil. Torej sami novi ljudje! Upokojila se je, kot že vemo, tudi tajnica obeh starih šefov. Nova tajnica, Eva, razkrivalka goljufije, je bila zdaj že star, prekaljen kader.

No, z njo se potem, ko sem uvidel, da je nisem očaral, ampak jo je očaral le moj podpis (pa še ta ponarejen), nisem več sestal. Pač pa so mi o njej z veseljem poročali kolegi. V prostodušnih medsebojnih pogovorih, v katerih ni obvezna visokoknjiževna govorica, so ji preprosto rekli *mrha*. In kaj je ta *mrha* izvohala?

Najprej se je usmerila na Mileno Otorepec. Ne ravno zlahka je odkrila, da je to predsednikova hči. Izvohala je naslov dodeljenega ji stanovanja in se prepričala, da se je vselila. Goljufija je bila torej kompletna in povrh zelo drzna. Nato je izvrtala, da je bila celotna zamisel delo prejšnje tajnice. Se ji je predsednik zasmilil, ko ji je razlagal o eksistenčnih stiskah svojih otrok? Se mu je hotela s svojo velikopoteznostjo prikupiti, enkrat za vselej? Je od tega kaj pričakovala, kaj materialnega ali samo moralnega? Je kaj tudi dobila? Sama neodgovorjena vprašanja. Ona je tudi predlagala, naj bi ponaredili moj podpis, zatem pa je tudi samo izvedbo ponaredka vzela v svoje roke. Vsi so se nanagloma poslovlili. So presodili, da je postalo vroče in je najpametneje odpotovati v SPIZ; tam jih ja ne bo nihče iskal!

Tem novicam so sledile nove. Eva je v svojem silovitem boju za (stanovanjsko) eksistenco, ki jo je vso obsedel, o *razkritju* poročala *novemu* predsedniku. Ta je ni nagnal ali poskusil utišati, ampak je nasprotno zagnal *vik in krik*, ki je odmeval tja do vladne palače.

Tudi njemu je moralo še kaj manjkati na poti v oblastna nebesa, da se je tako robustno, z rokami in z nogami, lotil ranljivega odstavljenega predsednika. Afera, se je zdelo, bo nekdanjega predsednika dokončno izničila in pokopala. Po pravici povedano, se mi je v nekem trenutku skoraj zasmilil. Bog ve s čim vsem so ga obremenjevali njegovi otroci! Kolikokrat je moral slišati, da bi na svojem visokem položaju lahko kaj

naredil zanje! Končno stanovanja ni prigoljufal zase, ampak za nekoga drugega, ki ga je gotovo potreboval, čeprav seveda ne gre zanemariti, da je šlo za njegov razplod. Mogoče si je celo dopovedoval (ali pa mu je dopovedovala žena), da bi za svojo neplačano funkcijo zaslužil kakšno otipljivo nagrado. Kaj pa je navsezadnje pravica do takegale najemniškega stanovanja, za katerega je treba povrh še plačevati najemnino! Zdaj že upokojeni sekretar se mi ni smilil. On je pač samo še enkrat upognil hrbet, da bi *pregural* do konca. Njegov pogled je bil vedno uperjen samo navzgor. (In v oblak dima.)

Toda zakaj pa naj bi se mi sploh kdo smilil! Novi predsednik je o aferi razlagal, kot da jo je odkril s svojo prenicljivostjo in ne s pomočjo detektivskega daru svoje tajnice. O odkritju je govoril vse pogosteje in čedalje bolj podrobno, in napovedoval strahovito razsodbo. Tedaj pa so ga poklicali na *najvišje* mesto. Tam mu je Najvišji v navidez prijateljskem pogovoru odločno svetoval, naj pri priči pozabi na vse: »Kar se je zgodilo, se je zgodilo! Se pač zgodi! Z govorjenjem bomo napravili več škode kot koristi! Tule je črta in zdaj gremo od tod naprej! A razumeš?«

»Razmem!

Ne da bi se po teh besedah drznil kdo še kaj bežati ali celo razmišljati, pa je vendarle vse bolj postaja-

lo jasno, da je moral biti v goljufijo vključen še kdo drug, saj v takihle stanovanjskih komisijah tudi ne šenkujejo stanovanj zgolj na podlagi uradne prošnje kakšne institucije. Tisti drugi pa je moral sedeti že čisto blizu *Najvišjega*.

***

Vse to se je dogajalo še v starem času. Potem pa so prišli novi časi in z njimi novi zakoni. Vsa najemniška stanovanja so bila nenadoma radodarno ponujena dotedanjim najemnikom v odkup. Milena Otorepec je lahko kupila svoje trisobno stanovanje za boren delček njegove vrednosti. Kdo bi slutil, da se bo vrednost nekdanje *skrivne nagrade* v kratkem tako povečala! Bog ji požegnaj, ta je res zadela terno! Eva, jezna bojevnica za svojo eksistenco, brhka in postavna, z odločnim in hkrati privlačnim pogledom, je rešila svojo težavo čisto drugače. Dopustila je, da ji je nataknil prstan lastnik petsobnega stanovanja in nove jahte.

Sam se včasih zalotim pri misli, kako donosen je bil moj (ponarejeni) podpis. In kako borna je bila tolažilna nagrada, ki sem jo dobil zanj (*francoski rogljiček*), čeprav sem sprva menil, da sem zadel na loteriji.

Ivan Cimerman

Nočem izgubiti imena

(Izpoved o Bistri reki)

Midva z Bistvo reko sva dolgoletna prijatelja. Spoštujem njeno moč, njeno svežino, neizčrpen tok, v katerega se zdaj, v zrelih letih, spuščam s kanujem s prijateljem Odijem, da bi preučila njeno govorico. Že od nekdaj me vabi njeno divje bučanje ob prvih čerih, ko pribuči z gora. Pri njenih izvirih sem se vedno odžejal. Tudi zdaj, za najino dolgo pot po zibki njene struge. Počasi se bom seznanjal z govorico njenega toka, in preučil izpovedi, ki jim ni konca. Kajti čudež strnjenega, nepretrganega teka reke me vznemirja in budi mojo radovednost že od otroštva. Izvedel bom, zakaj je oglata skala postala izlizani kamen na njenem dnu. Prisluhnil bom govorici razbičanih vodnih kapelj, ki bo prinašala nove besede in sveže pomene v sirotišnico petindvajsetih črk najine abecede. In najina jecljanja bodo dobila dorečeno polnost in tisoče drugih pomenov.

S čolnom sem kot fantič sekal njeno, še vedno bistro gladino, čeprav je nosila s seboj naplavine, kante, izravana, spodjedena drevesa, plastične spake, hlode in debla, ki so skoraj skrivila zapornice elektrarne, ko so butala in se zagozdila ob cementne stebre.

Ob jutrih sem kot mladenič rad sekal razpenjene valove v njenem srednjem toku. Pljuski, zibanja, izogibanja čerem. Za las se izognem razbitini! Zasuki, premahi, zdrsi, tik ob čerih, ki bi mi lahko razparale bok čolna.

Po zvokih kлокotanj Bistre reke sem vedel, kdaj je gladina tako nizka, da ne smem zavoziti med štrleče čeri, da mi ne razparajo trebuha čolna. Če bi se zvrnil, bi me vodovje zmlelo v prepadu med dvema, pod tok potuhnjenima čerema. Zato sem ob nizkih vodostajih, ki so jih povzročili jezovi vodnih elektrarn, raje vrtinčil svoje vozilce ob bokih obeh štrlečih skal. A tukaj je bila igra z vrtinci še nevarnejša, saj sem izkusil, da imajo nižji tokovi le na videz šibkejšo vrtince. Spo-

znal sem, da se moč vrtinca ne meri z globino vode, pač pa z razdaljo, do katere seže konica, spodnji vrh lijaka – vrtinca.

Kot drznemu dečku se mi je nekoč postavil čoln pokonci, ker ga je močan vrtinec vsrkal pri repu. Strah je pomnožil moje moči. Požrlo me bo! Veslo sem oprl v skalo, z nosom poljubil sprednji del čolna, se z levo roko oprijel trupa, sunil naprej in tlesknil z bokom v peneče se vodovje, ki me je, z glavo navzdol, odplavilo dalje s tokom. Zasukal sem se iz motne mreže grabčega vodovja in se zravnal na površju. Lovil sem sapo. Brizgal vodo kot kit in pustil, da me nese, dokler si ne opomorem za novo kljubovanje tokom.

Reka pa je divje bučala dalje, pljuskala obme, trkala ob dno: »Si še v lupini? Si še drzneš kljubovati, me sekati in preusmerjati moj tok?!« mi je govorila v odstavkih, ki so sestavljali besede iz posameznih valov. Te besede ni nikoli nihče slišal razen mene v tistih prozornih hipih, ko na vrhuncih moči zmorem krotiti

govorico, katera se nato nikoli več ne ponovi. Pozve-
neva v meni in je steber volje, na katerega se oprem
v stiski.

Vračal sem se tako na izhodišče, nad čeri, ob viso-
kih vodah, ko je zdrsnilo dno čolna decimeter, dva
nad konicama ostrih čeri. Lahko bi mi razparali dno
kot nabreklo vrečo.

***

Z Odijem – 'Odi' smo imenovali raziskovalca zvo-
kov Črtomira, nemirneža, ki je ljubil plovbe in odkritja
kot grški junak *Odisej* – sva sklenila, da poleg šeststo
kilometrov deročega toka, brzic, vodopadov, tihih
tolmunov, mrtvih rokavov, gruščnatih in peščenih
nanosov in sipin – raziščeva tudi obalo Bistre reke.
Čolnarski izvedenci so nama izdelali kanu posebne
vrste, takega, ki se je zlahka postavil nazaj, pokonci,
če sva se prevrnila. Kadar sva pristala, sva uporabila
ta raztegljivi kanu kot temelje obvodne hišice; vesla
in sestavljivo ohišje so bili trami, jadra pa stene, ki sva
jih s količki zabila globoko v pesek.

Odi je ljubil klasično glasbo, saj je skomponiral da-
leč sloveči skladbi *Kričiča tišina* in *Neslišno žuborenje*.
S seboj je prinesel snemalne aparature, da bi posnel
prvobitne zvoke in raznotere melodije, s katerimi je
govorila najina Bistra reka: tihceno izviranje, žubore-
nje, šumenje, plivkanje ob obalo, bučanje, klokota-
nje in pretakanje med čermi. In tiho, komaj zaznavno
združevanje, izlivanje potokov vanjo. Kadar sva plula
ob izlivu različno velikih potokov v Bistra reko, sem
radovedno sledil njegovi strasti. Že v prejšnjih odpra-
vah po svetu je posnel govoriče deročih voda. Obo-
ževal je njihove samonikle, izvirne zvoke, kakršne je
povzročal izviriček, potoček ali potok, ki je obogatil
shranjeni zaklad – lestvice zvokov. Odi je kot obse-
den sedel v pesek ali grušč, naplavino ob izlivu žubo-
rečih tokov, razprostrl snemalne naprave in mi zapo-
vedal: »Nobene besede, nobenega koraka, škrtanja
ob kamenje, pokanja suhih vej! Sedi kot kamniti kip
in odganjaj prišleke!«

Togo sem sedel, drevenel, kamenel in napenjal
svoj sirotni sluh, ko mi je zavrtel posnetke. Resnično!
Nobeden pritok enega malega ali velikega potoka ni
bil enak drugemu! Kazalci na zvokomeru so različno
poskakovali, krivulje diagramov, ki so jih zarisovali, so
bile med seboj zelo ali samo malo različne. Note so
bile notice, izpoved valov, valcerji valčkov, nove vi-
bracije – bossa nova, sekanja čeri – disonance.

Odi je bos poskakoval po obali kot neizmerno sre-
čen deček: »Vsak potoček, vsak prilivček ima svoj
zvok; vsak curlja, klokota in šumlja drugače. Niti dva
nista povsem enaka, a vsi so si podobni. To je govo-
reča voda, ki govori različne jezike. Vsako vodno gi-
banje ima svoj značilen zvok. Vsak potok je živo bitje,
osebnost. Vsak ima svojo abecedo, iz katere sestavlja

note, oktave, napeve, melodije – zlitja samo njemu
lastnih, svojskih zvokov. Tako vsak potok poje svoj
solističen napev. Dokler ga ne pogoltne Bistra reka.
Podari ji svojo moč, vodo, svojo žuborečo bistrino.
S svojim, neponovljivim glasom. Z glasom, ki je si-
cer malce podoben glasom in zvokom pri pritakanju
drugih potokov, ki se izlivajo v Bistra reko, a ga je mo-
goče razločiti z najtanjšim sluhom. Drobceno, polti-
ho, samotno žubrenje potočka se neha, kadar se vanj
izlijejo majhni pritoki. Tako kot se neha veliko žubore-
nje velikega potoka, preden se izlije v Bistra reko. Vo-
dne žile sestavljajo ožilje planeta, podobno živčevju,
razpredenemu po telesih dvonožcev. Iz najmanjših
pritočkov, kapilar, nastajajo vene, iz ven aorte. Aorte
napajajo Tihi ocean, srce vodá. Vse govoriče malih in
velikih voda, potočkov, potokov in rek se stišajo, utih-
nejo v njem. Tudi takrat, ko se ožilje potokov izlije v
Bistra reko, se vsak izgubi, izniči, onemi. Preneha biti
sebe zavedajoči se Jaz, Prodornež, Porednež ali Po-
skočnež. Postane samo bezimna vodna masa, dotok,
ki je povečal kubaturo, moč in velikost matere, Bistre
reke. Potoki so ob izlitju izgubili svoja imena, Bistra
reka je svoje ime obdržala in se z dodatnim vodov-
jem močno okrepila.«

***

O Odiju so na glasbeni akademiji krožile govori-
ce, da je »absolutni, obsedeni tenkoslišnik«. Ekspe-
rimenti, merjenja sluha, so dokazali, da je njegova
slušna meja visoko nadpovprečna, celo genialna.
Igraje sliši zvoke mnogo dlje, kot jih slišimo mi, nava-
dni smrtniki, dvonožci, slušno omejeni homines sa-
pientes. Prekosijo nas že psi in dolga vrsta tenkosli-
šnih živali. Zavistne hudobe so se norčevale iz Odija
z ljudsko modrostjo, da »sliši travo rasti in kamenje
govoriti.«

Ko sva neke poletne noči opazovala ozvezdji Veli-
kega in Malega voza, mi je dejal: »Ali misliš, da bi ka-
teri astronaut, ki je pristal na Luni, slišal direktno ve-
soljsko grmenje in treskanje strel ob vesoljski nevihti
– če bi si snel masko s kisikom in čelado, in razoglav,
s svojimi ušesi prisluhnil zvokom, kakršni vladajo tam
gori, še više, v vsemirju, od Zemlje nekaj svetlobnih
let oddaljenih zvočnih, neomejenih medprostorih?
Rad bi slišal škrtanje prsti pod čevlji prvih astronav-
tov na Luni. Ali misliš, da škrtá z enakim zvokom kot
prst naše Zemlje? Posnel bi zvoke grmenja in strel ob
vesoljskih nevihtah,« je sanjaril.

Njegovo telo je postalo eno samo, veliko uho. V
njem so odmevale nove, čiste, še neodkrite simfoni-
je. Bal sem se, da jih oskrunim z obrabljenimi besedami
iz obrabljenih ust. Navadne, vsakdanje govo-
rice so svinec za kipečo, zvokovno domišljijo, ki sili
iz kletke ABeCeDe in pozvanja iz praznih prostorov
med besedami.

Osupnil sem in zamrmral vase: »Odi nosi vesoljne misli v svoji glavi. Komaj se dotika zemeljskega. Uživa ob posnetkih šviganja in treskanja umetnih strel, ki jih je v svojem laboratoriju umetno ustvaril genialni Nikola Tesla. Zanj je človek dvorana, polna nedognanih zvokov. To dvorano lahko naseliš s popolnoma drugačnimi pomeni in smisli, kot so misli in strah pred dokončnim izničenjem. Strah – morilec ustvarjalnih misli, diktator majhnih, preplašenih duš, katerim veliki manipulatorji vcepijo poslušnost in pokornost, da sužnjijo njihovim ciljem in potrebam. Pohodijo sami sebe. Ne slišijo več medpomenov, ki se porajajo v praznini med posamičnimi besedami. Od črke do črke pasejo svoje oči, ki jih ima na uzdi vódena misel ali povelje. Odi je iz svoje duše izruval besede večnost, trajnost, smrtnost. Zanj je svet velika krogla, prepolna šifriranih zvokov. Njegova duša je postala membrana mikrofona, ki niha ob glasovih in jih poskuša spremeniti v sporočila s pomenom. Zanj ni brezpomenskih zvokov. Tako vsako besedo svoje ljubljene Penelope posname na zvočni trak svojega sluha. Ko je sam s seboj, prisluškuje zvokom njenih besed in jim skuša odgonesti njihov pravi, resnični pomen. Iz kletke naših ust nam uhajajo neustrezne besede, ker so naši besednjaki preveč siromašni, da bi zajeli bistvo iz večpomenske pahljače misli, edini pravi pomen za reči, pojme in ljudi. Prve žuborijo, druge kričijo. Žuboreče ga božajo, kričeče ranjevajo.«

Druga govornica na potovanju v Tihi ocean, kamor bi se najina Bistra reka morala izliti, je bila govornica ptic. Obvodne ptice imajo povsem drugačno govornico kot kopne, tiste, ki žive v gozdovih, na poljih in njivah. Nekaj neizmerne, morskega je v govornici obvodnih, letečih zvokov – živopisnih vodomcih, elegantnih pelikanah, žerjavih, ki merijo sanjske daljave; poetičnih divjih labodih, divjih gosih, klepetavih racah, morskih galebih – spremljevalcih ladij – in požrešnih kormoranah, ki pustošijo med ribjim zarodom v morjih, rekah in jezerih.

Pa nekaj svobodnega, a hkrati zamejenega je v govornici kopnih ptic, kontinentalk: kondorjev – kraljev Kordiljer, orlov – alpskih vladarjev, kraguljev – gozdnih svobodnjakov, sokolov – okrutnih lovcev na ptice pevke, vsakdanjih golobov, ki obkrožajo isto mesto, vrabcev – vsiljivcev tega planeta, vran, ki krakajo vse bliže mestom, siničk, ki ščeбетajo v obišnih grmih, kosov, ki iščejo svoje črve med mahom in listjem in zapojejo zjutraj z grlicami, ko vzhaja sonce.

***

Kadarkoli sva pristala na sipini, grušču in na pesku Bistre reke, ki je postajala vse bolj divja, nevarna in goltajoča, sva občudovala najmanjšega obvodnega letalca – ptička kraljička. Živi v trstičju, obvodnem ra-

stlinju najine reke, kjer si spleta gnezdece. Kako se je bal, da ne oskrniva njegovega majhnega kraljestva! Spreletaval se je okrog trstik, ki so povešale svoje pahljače nad umirjeno vodo ob bregu. S polnim kljunom mušic enodnevnice je krožil okrog gnezda – ščeбетnil, vztrepetil, drgetnil – se odgnal s trstike, sedel na jelšo in čaaakal. Šele ko sva se s čolnom oddaljila, je zaokrožil nad gnezdecem in porinil žuželke v žrelca čivkajočih nestrpnih.

Včasih sva z Odijem pristala v mirnem tolmunu in si v bližnji vasi napolnila hladilno skrinjo s hrano in svežo vodo iz vaških studencev. Nisva zaupala vodo-vodom, ki bistrino izvirov zastropijo s klorom, kemijskim blažilcem okužb.

»Joj, kako rad bi posnel govornico nemih rib!« je nekega dne vzdihnil Odi, ki v svojem življenju še ni okusil živalske hrane, mesa. Bilo mi je hudo zanj, ko sem pekel ulovljene ribe in se z njimi požrešno mastil, jaz, ljubljene ribjih pečenk. On pa je stikal za zdravilnimi rastlinami in iz njih varil zdravilne čaje v majhnem kotličku.

V želji, da bi ga potolažil, napol lačnega rastlinojedca, sem mu dejal: »Veš, tudi dišečo meto boli, če jo utrgaš, posušiš in iz nje skuhaš opojen čaj! Tudi po njej se zaživa, ko raste, pretakajo vodni sokovi, ki ji hranijo steblo in liste z rudninami in zemeljskimi sokovi. Japonski botanik in prevajalec dr. Šozo Tahara je odkril, da so tudi rastline živa bitja, ki čutijo vse vrste zvokov, tudi najtišje, kakršne slušno osiromašen človek v bobnečih mestih ne zaznava več. Poudaril je, da so solata, paradižnik, kumare in zelje živi organizmi, ki čutijo, se razvijajo in prehranjujejo prav tako kot mi, »visoko razviti dvonožci«, nekdanji lovci na bizone in ljudožerci! V prvem krilu svojega rastlinjaka je nastavljal zvočnike in rastlinam predvajal klasično glasbo. Vsakdanje rastline, ki sestavljajo mešanico naših solat, so začele neverjetno hitro rasti. V drugem krilu rastlinjaka, kjer ni predvajal klasične glasbe, pa so rastline v enako pogojeni zemlji rasle petkrat počasneje. Torej imajo tudi rastline tenak, živ posluš in tako kot ljudje ljubijo glasbo Bacha in Beethovna! Rastlinojedci pa s solatami pohrustajo rastline tako kot mesojedci teleta.«

»Razen tistih, ki olesenijo, otrdijo in ovenejo brez hrane in vode, tako, kot olesenijo in otopijo ljudje, ki se vdajo v usodo in plavajo s tokom!«, me je ošvrknil tankočutni lovec na mikrozvoke. In poleg solat še naprej hrustal orehova in lešnikova zrnca.

***

Plovba, strasten lov na zvoke. Brzice na poti, nora brezna z divje nazobčanimi čermi! Sto metrov pred nama. Grmeče bučanje slapa, ujeto v Odijev ojačevalnik. Novonastale, na zemljevidu še nezačrtane kljubovalke gladkemu toku. Krepeke, pokončne upornice.

Natovoriva si najin kanu, mojstrovino, izdelano v tovarnici Goratex Plastic Mixmass, last dveh ljubiteljev gora in osvajalcev Himalaje. Najprej preneseva navzdol ob toku samo kanu, nato pa še malo goro prtljage in snemalnih aparatov. Kako težak izziv!

Odija ne morem odvrniti od snemanja vseh zvokov mogočnih brzic. Tvega utopitev! Deročo vodo skuša zajeziti z debelim hlodom, ki se suče v vrtincih. Prisluskuje zvokom, piskanjem, sikanju, klokotanju in pokljanju mehurčkov v penah, ki jih povroča ta umetni nekajsekundni jez. Odi, moj srečni Odi, pa skače ob hlodu, ki ga je zagozdil med dvoje ogromnih skal. Bistra reka mu sega do prsi. Vrta in suče svoje naprave in vodovje včasih butne čezenj. Močan je, ne odnese ga. Zdaj ima svojo zapreko, ki krepko kljubuje Bistri reki. Ne bo priskuškoval bučanju voda, ko zgrmi jo ob umetnih betonskih jezovih v brezdanjo, smrtno nevarno globino. Vodovje, ki se suče, melje in golta, vrača in vrtinči. Toda zajezil je le delček vodnega toka. Za majhen poskus drevesnega debla, ki je bilo nekoč živo, preden so ga posekali in izkoreninili. Nemoč vzporeja z močjo: »Rad bi bil betonski jez in s svojim telesom zajezil celo reko! Tako bi v velikanski stiski ujete, izkoriščene vode slišal njene krike in čutil svojo velikansko moč, ki bi dovolila, da bi jo postopoma spuščal pod nogami, kot spuščajo deroči tok zapornice na turbine. Morda bi se nekaj te moči preselilo vame, preden bi me spodneslo in bi me odnesel razbesneli tok. Vendar ne bi nikoli izkoristil te moči Bistre reke in je oskrnil z oviro, pred katero se nabere tisoče kubikov mulja in blata.«

»Ljudem torej ne bi poklonil elektrike, ti neandertalski, ekološki divjak, goreči Prometej!« mu odvrnem.

Odi pa me pomilovalno pogleda in se zasmeji: »Norček. Seveda je udejanjenje moje zamisli »biti jez« fizično nemogoče! Toda že misel na to zajezeno moč vliva nove moči mojemu telesu, ki je samo posoda, posojena mojim velikim mislim. Rad bi izmeril mejo, do katere smemo iti, da se ta planet ne raztrešči na prafaktorje, ko bodo decibeli postali deci-debili v rokah planetarnih minerjev. Dokončnih ubijalcev vseh zvokov. Bolj kot prazne rečne struge me skrbijo prazne glave množic, kakršne so jih naselili zvoki poveljnikov, ki proizvajajo milijone reči. Brezglava bitja, robotki brez svoje moči in zanosa, ki imajo vstavljene v glave skladbe programiranih vojaških koračnic, nas pehajo v cesarstvo večne tišine. Mnogo prej, kot se nam izteče peščica naših desetletij.«

***

Neke noči sem se prebudil zaradi nenavadnega brnenja. Odi je sedel ob robu kanuja in dolga žica, ki jo je držal v roki, je vodila do njegovih ušes, objetih s slušalkama. Na koncu te žice, ki jo je potopil v sredo

mogočnega toka Bistre reke, je bil v zaščitnem jeklenem ohišju pritrjen letalski zvočni vijak, ki se je v tej kletki nemoteno vrtel. Odi me je pogledal z očmi, ki so žarele od neke tajinstvene, neizrekljive moči in leska: »Ivek, poslušaj tole sporočilo! Mislim, da mi Bistra reka nekaj govori.«

Prislonil sem si slušalke na ušesa in ostrmel: zvoki, ki sem jih slišal, so bili podobni besedam, pretrganim zlogom, kakršne dobimo, če razčtetverimo človeško besedo na zloge in črke. Klokotanje se je zlivalo v neke vrste izpoved. Takšno izpoved, kakršno zaznava policijski poligraf, ki ob zasliševanju storilca z »detektorjem resnice« beleži njegove reakcije ob ključnih besedah. Če bi beležnika zvokov povezala z iglo in grafikonom, bi tudi tukaj, na obali Bistre reke, nastajala krivulja, kakršna nastane pri vzdihovanju, povečanju srčnega utripa ob ključnih besedah, ki jih izgovarja zasliševalec.

Odi je bil torej zasliševalec, Bistra reka pa se je izpovedovala. Ta naš tenkoslišni prisluškovalec je sestavljal neke vrste izpoved govoreče vode. Med dolgoletnimi prisluškovanji različnim vodam, potokom, izvirom in rekam tega planeta je preučeval njihovo govorico. Tako kot so egiptologi razvozljali skrivnost statičnih izpovedi, klinopisov, vklesanih v plošče ob grobnicah faraonov – je Odi razvozljajal črke, zloge, besede, stavke Bistre reke, na osnovi treh desetletij strastnega prisluškovanja.

Besede, ki jih je napisala nemirna, deroča, pogubna voda, sporočilo tistim, ki jo uklepajo v ječe posod, steklenic, sodov, jezov in odtokov, ki naj jim poganjajo mline. Tistim, ki jo hočejo narediti koristno, brezimno, neznano in samo izkoriščajo njeno temeljno življenjsko silo, moč. Ki je ne spoštujejo. Ki jo razlivajo brez dostojanstva. Tistim, ki v njej utapljuje soljudi, ko jih umorijo. Tistim, ki z njo operejo kri in vseh vrst umazanijo. Tistim, ki dovolijo, da v saharah sveta umirajo otroci brez kapljice vode – ne da bi kdaj zaplaval. Vode – bodočih rek iz ledenih gora na severnem in južnem tečaju.

Odi me pomilovalno pogleda. Njegov tenkoslišni genij se mi blago posmehne: »Ali si karkoli razumel, si slišal njeno nočno izpoved, drugačno od dnevne? Razumeš njeno govorico o napajanju žejnih? Ali veš, o čem govori Bistra reka? Meni je sporočila, da se bo ustavila, uprla in butnila nazaj k svojim potokom, še preden se bo približala Tihemu oceanu. Pozneje, pred zapovedanim izlivom v to neskončno, uničujoče morje ti bom povedal, kaj mi je sporočila. Noče se izliti in izginiti nekoristna, kot so vodovja rek predhodnic, ki so se v nepretrganih tokovih izgubile v Tihem oceanu. Povedala mi bo, zakaj se noče izliti v slano neskončnost! Počakajva na njeno sporočilo, Ivek!«

***

Najin kanu je bil nevidno težji od tisočev posnetih izpovedi vodnih kapelj Bistre reke, združenih v vse mogočne oblike izvirov, curkov, pršljivih vodopadov, v potočke in potoke, gorske izvire in pritoke stopljenih ledenikov.

Odi je vse posnetke zavaroval z nepredušnimi škatlami, ki so lahko plavale na vodi.

Kako lahne so bile in kakšno veliko težo njegovih spoznanj in zvočnih dognanj z vseh stotin kilometrov najine poti po Bistri reki so nosile!

Vprašal sem ga: »Česa se bojiš, ti moj vesoljski prisluškovalc?«

Pogledal me je s tistim globokim, vseznalim pogledom preroka in vidca, ki sliši, ne le vidi govorico zvezd. In dejal: »Sinoči sem posnel uporniške krike Bistre reke. Odmevali so v razdalji devetih kilometrov, nazaj proti toku. Vsaka kaplja mi je sporočala: «Nočemo se izliti v Tihi ocean. V tisto slano, mlačno, onesnaženo lužo, v kateri je človek potopil neštete ladje, natovorjene z ukradenim zlatom, bojne križarke, sode s strupi in kislinami, med katerimi plavajo molčeče ribe, prepojene z izcedki nafte ...» Bistra reka mi je sporočila: «Nočem se izliti v Tihi ocean. Nočem izgubiti svojega imena in same sebe! Nočem postati brezimna kaplja v neskončnem vodovju!!! V svoji polni moči bi rada odžejala in napajala.»«

Nenadoma je začelo vodovje Bistre reke, nagrmadeno pred izlivom v Tihi ocean, divje kipeti. Dvigalo se je v visoko vodno gorovje in se bučeč vračalo nazaj, proti svojemu toku. Struga je postala preozka. Mogočno razširjena vodovja so se razlila po njivah in poljih, spodkopavala in odnašala so prst ter uničujoče poplavljala po naseljih.

Najin kanu je mogočna sila privzdignila in ga zagozdila v rogovilo mogočnega hrasta, kjer sva obtičala. Naslednjega dne se je začela voda spet iztekati v Tihi ocean. Z njo vred sva zdrseli navzdol, v kalno, motno vodovje. Tudi naju je neobvadljivo odnašalo v neskončno, slano grozo. Prestrašena, brez iztrganih vesel, sva se spuščala z upadajočimi vodami v staro strugo reke, ki sva ji posnela njene govornice na trak.

Takrat še nisva slutila, kakšno zadnjo govorico o iz-

gubi svojega imena je skrivala Bistra reka v razcvetu polnih moči svoji strugi!

Zdaj sva sva jo dokončno le razumela: Midva sva kot živi bitji oba obdržala svoji imeni, z imeni pa vse tisto, kar je bilo najino bistvo in naju je ločevalo od vseh drugih bitij: najino enkratnost, enkratnost živga bitja, ki ga ne bo mogel nihče nikoli več ponoviti. Niti ene stopinje po pesku niti ene besede, izgovorjene v določeni sekundi na določenem kraju.

Ta enkratnost pa je najdragocenejša, kar imava midva, Odi in jaz, Ivan – neponovljivi kaplji v Bistri reki. Ne moreva se več vrniti k svojim izvirov, ponoviti svojega rojstva in joka v zibki. Izhlapela bova kot potujoči kaplji, saj sta najini telesi večidel sestavljeni iz kapelj vode, velikanskega dela Bistre reke, in le iz majhnega deleža trdnih sestavin. Tudi midva se bova vrnila v najino reko v obliki pomladnega dežja, ki bo na polju vzpodbudil mlado, novo rast in napolnil struge potokov in rek. Reke z različnimi imeni pa bodo izgubile svoja imena v morjih. Tako kot ga izgubi Amazonka, najdaljša in najmogočnejša mati vseh rek sveta – v Tihem oceanu.

Odi in jaz nisva vedela, kaj sta se dogovorila Tihi ocean in Bistra reka. Slutila pa sva, da je Tihi ocean naprosil Bistru reko z besedami: »Podari mi svoje bistre vode, da se ne posušim! Saj ti bom te vode s pomočjo velikega zlatega gospodarja Sonca spet vrnil. Bistra reka, tvoje vode, ki se iztekajo vame, bodo spet izhlapela v oblake. Morda bodo dobile ime Bistri oblaki.»

Tihi ocean je spregovoril na glas, skoraj kriče, da bi ga slišale preostale reke: »Bistra reka, izgubila si svoje ime, kot ga vsak hip izgublja na desetine velikih rek, katere se stekajo vame. Sprejemam vaše vode, z njimi pa vse vaše izpovedi, šepetanja, govornice, krike in prošnje. Toda o vseh ne morem govoriti, bilo bi jih preveč. Zaradi mnogih kalnih pritokov, ki si jih skrila v svoja nedra, pa bi lahko že pred izlivom vame izgubila ime Bistra reka. A tudi o tem ne smem govoriti. Zato se imenujem Tihi ocean.»

26. junija 2012

POŠTAR

Miha Pintarič

1. slika

Poštar: Lahko bi bil duhovnik. Mama je tako hotela. Pa ni vedela, da vidim ljudem v dušo. Vidim, kadar kdo laže. Vidim prikrito ljubezen in prikrito sovraštvo. Vem, kaj kdo namerava. Ko dajem pošto v nabiralnik, vidim, kaj se dogaja v stanovanju njegovega lastnika. Ne vem, zakaj imam ta dar. Včasih je pravo prekletstvo. Ljudje radi zamižimo, da ne vidimo zla, čeprav ga slutimo. Jaz ne morem zapreti oči. Tisto oko, s katerim vidim, je vedno odprto (vtakne pismo v nabiralnik, pozornost se prenese v stanovanje).

Oče (pijan navsezgodaj): Prekleta kurba ... spet mu je dala cvek. Pa tako sem se matral, da mu razložim ... Je rekel, da je razumel. Če ima do šole 560 korakov, razkorak pa 80 cm, koliko je razdalja od doma do šole? To ga je vprašala, koza. Kje pa ima otrok lahko 80 centimetrov dolg korak. Saj ga še ona nima, pa ima dolge noge ... Ja, noge ima dolge ... V glavi pa preprih. Pa mi je rekla, gospod, ampak vi ga pa včasih malo na zob date, a ne? Bemti, sem rekel, kdo ga pa ven pljune? Osemdeset centimetrov! Mulec ji je reku, da koraka nima 80 centimetrov dolgega, kaj drugega da bi se še našlo, ampak take uporabne da še ni videl ... Prekleta kurba ... kaj je pa vedela, kaj je on mislil ... mu je dala cvek, pa popravca. Bom šel jaz še enkrat v šolo ... samo tole spijem ...

Mati (vstopi): Spet si pil ... že navsezgodaj. Saj ni čudno, da ima otrok probleme v šoli, pa še kje.

Oče: Tiho bodi, prekleta kurba, probleme imajo drugi, ne on. On vse po pravici pove, tega pa ljudje ne marajo. Tak je kot jaz, zato ga ne marajo.

Mati: Saj, kaj pa jaz drugega pravim? ... Samo da je s tabo vsak dan slabše.

Oče: A bi raje, da se fiksam? Veš, koliko bi te to koštalo? Lahko si mi hvaležna.

Mati: Sram te je lahko, vsaj pred drugimi, če že v sebi ne čutiš krivde.

Oče: Sram, zakaj le, saj so vsi pijanci. Eni so pijani od lepих žensk in od seksa, drugi od denarja, tretji od hitrih avtomobilov, četrti od slave in napuha, peti od sebe, saj je vse isto, eni se samo fiksajo, jaz sem pa še najbolj normalen, ker samo kdaj pa kdaj kaj spijem. Pa še nasilen nisem, sem te že kdaj pretepel?

Mati: Samo poskusi. Saj dobro veš, da bi se zate slabo končalo. Vesel bodi, da te še gledam tukaj, včasih me ima, da bi te vrgla ven, pa se mi smiliš. Ko te človek takole gleda in vidi samo razvalino in kup nesreče, si težko predstavlja, da nisi niti nesposoben niti

pokvarjen, in da je to mogoče razlog za tvojo nesrečo. Preveč si videl ...

Oče: Ne mi govoriti, nočem misliti na to. Ko so ponoči nosili ven iz firme, vse sem poznal, pa sem telefoniral direktorju, on mi je pa rekel, naj se brigam zase. Pa tisti milijonski računi ... Pa tisto s tajnico, doma pa tri otroke. Jaz imam dosti, če gledam dolge noge od učiteljice v šoli, pa še za to mi je nerodno, saj zato pa gledam v tla ...

Mati: Ne delaj se svetnika. Če nisi pokvarjen, nisi tudi zato, ker sta za to potrebna volja in značaj, čeprav obrnjen kakor umazan štnuf. Ti nimaš več ne enega ne drugega. Ti nisi nič, tebe sploh ni več.

Oče: Kdo pa potem tu sedi namesto mene?

Mati: Tisto, kar bi moralo biti ti, pa je samo razvalina in kup nesreče.

Oče: A je tako hudo?

Mati: Moral bi se iti zdraviti. Takoj.

Poštar: Vse to vidim, kakor da bi se dogajalo v meni. Včasih imam občutek, da bi lahko nekoga v sebi prijel kakor šahovsko figuro in ga postavil na pravo pot. Njegovo. Vendar tega ne smem. Vsak ima svojo svobodo in svojo izbiro. Ves ta svet živi v meni. In me boli. Kajti ljudje so nesrečni in trpijo. Če jih nosiš v sebi, trpiš z njimi, kakor da bi bil na njihovem mestu. Tudi veseliš se z njimi, kadar so veseli. Toda veselja je manj kakor žalosti, trpljenja, naveličanosti in hudobije. Pa tale, na primer (ponovno vrže pismo v nabiralnik)...

2. slika

Moški (monolog samske osebe): Vsi so v parih, še živali ... te še posebej ... jaz pa nimam nikogar ... Zakaj si človeka tako ustvaril, da hoče biti v dvoje, da mora biti v dvoje, nisi mu pa dal možnosti, da vedno najde par? Zakaj si ustvaril ljudi z napako, takšne kot sem jaz? Ne pripoveduj mi o izvornem grehu, jaz nisem imel nič zraven, posledice pa moram prenašati. Veliko je slabših od mene, kaj veliko, večina, pa živijo bolje. Morda v večji revščini, ampak so srečni, no, vsaj nesrečni niso. Imajo nekoga, ki se mu potožijo, h komur se zvečer stisnejo, če jih zebe v duši, in s komer delijo vesele trenutke, kadar jih imajo. Jaz jih nimam, ker jih nimam s kom deliti. Vse moje življenje je en sam nesrečen trenutek, ki se vleče kot stokrat prežvečen čigumi, tisto, kar bi bilo v njem lahko veselo, ni, ker je samo moje, to pa je tako, kakor da ni od ni-

kogar. Mrtvo je. Kdor ima življenje s kom deliti, mu je tudi žalostne trenutke lažje prenašati. Niso veseli, so pa lepi. Če za nikogar ne obstajaš, te ni. Ljudje se zaljubijo, poročijo ali pa tudi ne, ostanejo skupaj ali se ločijo in tako naprej ... Karkoli že storijo, ko se podajo z nekom na življenjsko pot, so vpisani v knjigo življenja. Tedaj je vsak dan naslednji popisan list v tej knjigi. Ni pomembno, kako. Veselo, žalostno, z jezo ali z zamerom, s hvaležnostjo ali kako drugače, prvo, kar je pomembno in bistveno, je to, da je list sploh popisan. Da je. Če ga ni, potem ne more biti niti dober niti slab. Dobro je že to, da je. Vse ostalo je drugotnega pomena. Vidiš, jaz pa nisem vpisan v to knjigo, zato me ni. In če te ni, potem je to slabo. Zakaj si me ustvaril, če me ni? Zakaj mi nisi dal možnosti, da dokončam, kar si ti začel? In zdaj nimam srca. Kdor trpi, se mi smili, ampak le abstraktno. Nič ne čutim z njim, kakor tudi s seboj ne več. Nič sočutja, pomagam, ker vem, da je tako prav, namesto srca pa imam kamen. Jaz sem tisti nič, ki ga omenja sveti Pavel. Nič nisem sam od sebe, vse, kar sem, si mi dal ti. Jaz nisem tisti, ki je zakopal svoj talent ... Jaz ga nisem niti prejel. Kaj naj ti dam, če ničesar nimam? Ničesar. Daj, kar zahtevaš, zahtevaj, kar hočeš. Še sveti Avguštin je tako mislil, in njemu si dal obilo, preveč, zato se je pa lahko tako dolgo zmrdoval. Jaz sem pa na začetku, ne, pred začetkom, ki je obenem konec. Končal se bom, še preden se bom začel. Nimam vsebine. Nimam zgodovine. Kakor prazna vreča, ki jo pota usode prenašajo sem ter tja po svetu. In nič ne čuti, nič ne misli, nič, kajti če čutiš, kakor da bi čutil od zunaj in gledal, kaj se v tebi dogaja, kakor da bi se to dogajalo v nekom drugem, če si kakor duša brez telesa ali telo brez duše, potem je vse, kar si, neresnično. Samo bolečina je resnična, trpljenje, ki ga ne preženejo nobeno pehanje za užitki, nobeno bogastvo in nobena oblast. Morda bi bilo to mogoče, če bi bil vzgojen kot pogan. Pa nisem bil. Pripravljen sem bil za svet, ki ga ni več in ga morda nikoli ni bilo. Verjel sem vanj, pa se mi je sesul kot hiša iz kart. Živel sem v oblakih ... Sedaj ni poti nazaj. Kako naj dajem, ko nisem nič dobil? Iz nič ni nič. Vendar moraš dajati, sicer te ni. Živiš v tem, kar drugi sprejmejo od tebe, v toliko, kolikor si sprejet. Ljudje, ki nič ne dajejo, so mrtvi. In marsikdo bi lahko dal, pa noče ali ne zna. Jaz ne morem. Posledice so pa iste. Ne obstajaš, če ne daješ nečesa, kar je del tebe in je sprejeto. To je kot začaran krog ...

Poštar: Ubožec. Ne more iz svojega začaranega kroga. Vendar je prepričan v svoj prav. V tem se moti. Na najnižji točki življenja – kako je to čudno! – je napuh zadnja prepreka, zaradi katere človek ne zmore stopiti iz sebe in se odreči zaprtosti med štiri stene svojega zazidanega ega. Govori o drugih, o trpljenju in bolečini, pa ju pestuje in sta mu dražji od česarkoli

drugega, saj sta poslednji razbitini njegove predstave o sebi. Ko bi zmožel uvideti, da je najbližje sreči in veselju do življenja tisti, ki se znebi predstav o sebi in, preprosto, začne živeti, namesto da bi se oklepal razbitin tistega, kar misli, da je ali da bi moral biti. In ko misli, da je prazen in da je duša brez telesa ali telo brez duše, tedaj je najbolj zapleten v pajčevino, ki jo je kdo ve kdaj raztegnil med te razbitine in ga ujel vanjo kakor pajek muho. Ta pa se otepa, bolj ko se otepa, bolj se zapleta, pajek pa le čaka, da ji bo zmanjkalo moči. Muha si sebe predstavlja svobodno, seveda, kakor da je bila v resnici bolj svobodna, ko je letala v malo večjem prostoru in se ni zavedala njegove omejenosti. Ni pa sposobna biti pri miru in hraniti moči za trenutek, ko se bi v resnici lahko osvobodila. Če bi temu revežu ponudil roko, je verjetno še opazil ne bi. Če pa bi jo, je morda ne bi hotel sprejeti. Bilo bi mu pod čast. V kakšna prepadna nasprotja lahko pade človek, le kdo ga bo izkopal iz njih? (vrže pismo v naslednji nabiralnik)

3. slika

Mož: ... pripeljal se je v črnem mercedesu, s prevajalcem, in je rekel, kriza je, vsi veste, gotovo ste pričakovali, da se bo pokazala tudi v naši firmi. Ko smo se pred enim tednom zadnjič sestali na upravnem odboru v Stockholmu, smo sklenili, da bomo poskusili obdržati proizvodnjo in ohraniti vsaj nekaj delovnih mest. Seveda ne bo šlo brez presežkov, žal. Približno eno tretjino vas bomo morali odpustiti. Spisek je že pripravljen, gospod Kante pa se bo pogovoril z vsakim posebej in tako naprej, bla, bla, bla ...

Žena: In si bil na tem spisku? Pa saj si še mlad, otroke imaš, kdo jih bo pa preživljal? Kaj ne vejo tega?

Mož: Pa kaj, briga jih! Gospod Jansen je sedel nazaj v svoj mercedes in se odpeljal, drek je skidal pa Kante. Ta si niti ni vzel časa za vsakega posebej, kar v treh skupinah nas je poklical v pisarno. Saj bi vse naenkrat, pa je premajhna. Vas so dali na spisek, žal. Od ponedeljka dalje, če podpišete, dobite odpravnino. Ni veliko, za mesec ali dva bo pa že ... Kaj pa on ve, koliko jaz potrebujem za mesec ali dva? Tista mizerija ... Če pa ne boste podpisali, potem imate sicer zakonsko pravico do odpovednega roka, vendar ne boste dobili nič. Podpisal sem, kaj pa sem hotel?

Pa sem na cesti.

Žena: Kaj bova pa zdaj?

Mož: Kaj bova, kaj bova ... Kaj pa jaz vem? Službe ne bom dobil nikjer, v teh razmerah že ne. Nekaj časa bom dobival podporo, saj te ne bo dosti manj kot plače. Pa po strani bom kaj zaslužil. Pomlad je, ljudje bodo gradili, me bo že kdo kam priporočil, saj sem že velikokrat pomagal.

Žena: Manca si želi novo majico. Pravi, da imajo takšno vse njene prijateljice.

Mož: Niso njene prijateljice. Samo zato, ker stanujejo v sosednji ulici, že ne. Vse živijo v hišah, pa poglej kaj stoji pred garažo. Jaz še za nov bicikel nimam ... Koliko pa stane?

Žena: Kaj?

Mož: Tista majica ...

Žena: Ti raje ne povem ... Okrog trideset.

Mož: Kaj, tolarjev?

Žena: Evrov, saj imamo že dve leti evre.

Mož: Kaj se vam je zmešalo?? Kje pa naj vzamem?

Žena: Vse ji je premajhno, hitro je zrastle, saj kdaj pa bo, če ne zdaj. Hvalabogu, da je zdrava in normalna. Ampak pravi, da edina nosi premajhne obleke, njene prijateljice ...

Mož: Naj si najde druge, takšne, s katerimi se bo lahko primerjala. Ta hohštaperska šola dela samo škodo. Otrokom kar naprej kaže vse tisto, česar ne morejo imeti, pa jim niti ne pove, zakaj je tako, da je vse to krivično, da je bogastvo prigoljufano. Sramovati bi se morali tisti, ki imajo, ne pa tisti, ki nimajo ... Kaj pa kakšna cenejša majica?

Žena: Ne vem, bom vprašala. Sicer sem pa tudi jaz resno razmišljala o tem, da bi jo prepisala na drugo šolo.

Mož: Misliš, da bo drugje kaj bolje? Problem ni v šoli, problem je povsod. Če se tako dela, potem se mora videti povsod. V šoli, v firmi, v štacuni ... Misliš, da takšne, kot je Jansen, zanima, kako živijo ljudje pri nas? Recimo tisti, ki jih je on vrgel na cesto? Pa misliš, da to briga Kanteta? On se boji samo za svoj stolček. Dokler sedi na njem, se lahko šopiri z audijem in tisto hišo, ki je bolj podobna gradu kot pa stanovanjski hiši. Z njegovo plačo bi lahko preživljalo svoje družine petnajst delavcev. Ampak tudi on je odvisen od Jansena in podobnih, zato se mu tresejo hlače, kadar mu kaj naročijo. Ne da nas je samo odpustil, dal bi nas tudi postrelil, če bi v Stockholmu tako ukazali. Sicer je pa tisti seznam kakor spiski postreljenih talcev med vojno.

Žena: No, živa sva pa vendarle.

Mož: Zaenkrat, pa še to komaj. Si pa kar predstavljam, da mi nekoč ne bo več do tega ...

Žena: Do česa?

Mož: Da bi bil živ ...

Poštar: Obup se vedno začne s čim konkretnim, nečim, kar samo po sebi, če pogledaš od zunaj, niti v sanjah ne bi smelo komu vzeti volje do življenja. A v človeku ni nič samo zase, vse je povezano; kdor se ga je dotaknil na enem mestu, se je vsega dotaknil. En sam dogodek se lahko zaje vate kakor neozdravljiva bolezen in rase v tebi in te uničuje, da si obseden z njim in se ga ne moreš več rešiti. Zamegli ti pogled, da ne vidiš več ničesar lepega, dobrega in koristnega. Ogoljufa te in te ubije.

4. slika

(Upokojenca, mož in žena; v ozadju igra Smolarjeva skladba *Daleč je za naju pomlad*)

On: To je najlepša pesem, ki sem jo kdaj slišal, pa jih nisem slišal malo.

Ona: Ja, pa najbolj žalostna ...

On: ... in resnična.

Ona: Če ne bi imela vere, da s smrtjo ni vsega konec, bi se mi zmešalo.

On: Jaz nimam tvoje vere, pa se mi ne zmeša.

Ona: To je zato, ker jaz molim zate vsako jutro in vsako noč.

On: Daj no, to mi nekaj pomeni samo zato, ker vidim, da me imaš še vedno rada, sicer pa nič ne dam na to, saj dobro veš. Petdeset let imava že to debato, pa še nisva prišla nič dlje od začetka.

Ona: Včasih se v petih minutah zgodi več kakor v sto letih ...

On: Res je, ampak če gre za človeka, ki je sposoben v tem času spremeniti svoj značaj, potem ni nič vreden niti njegov značaj, ne prej ne potem, niti sprememba, čeprav naj bi bila na bolje.

Ona: Tega ne ti ne jaz ne moreva vedeti zagotovo. Morda se pa lahko v človeku v trenutku vse obrne na glavo in tako ostane. Kaj se poznamo, sami sebe? Kdo lahko trdi, da se tako dobro pozna, da lahko predvidi vse, kar se bo v njegovem življenju zgodilo, ali pa vsaj vse, kar se ne bo?

On: Človek, ki ima značaj.

Ona: Preveč si bral tiste svoje antične filozofe. Saj si mi razlagal, tolikokrat, da bi si zapomnila še bolj butasta, kot sem jaz. Človek se mora v isti situaciji vedno obnašati enako. Biti mora načelen, kajti načela, ideje, vse to je več vredno od njegovega življenja. In to kar tako, brez kakšne posebne nagrade za svojo stanovitnost.

On: Stanovitnost je sama po sebi nagrada. Pričakovati karkoli za svojo načelnost je nenačelno in vulgarno.

Ona: Ampak človek ni narejen iz enega kosa, ni iz kamna, da bi bil vselej enak.

On: Nekateri so bili, danes pa takšnih res ni več, ni pa jih zaradi krščanstva.

Ona: Ti misliš, da so nekdanj bili, ker verjameš v to, resnica pa je morebiti drugačna. Saj veš, da knjige vse olepšajo in predstavijo kot vzor včasih tudi takšne ljudi, ki so bili v resnici primer tega, česar človek ne bi smel nikoli početi. Ti tvoji filozofi so primer tega, kakšni bi morali biti. V resnici ni bil nihče tak, ker to ni mogoče.

On: Je, če hočeš, če imaš voljo.

Ona: Volja te zavede, zlorabiš jo, če jo imaš, in urešničuješ sebe, ne tisto, kar je prav. Tudi če si najprej prizadevaš za tisto, kar je prav, ti to zleze pod kožo in se ti v glavi prekucne, tako da začneš verjeti, da je prav, ker ti tako misliš in delaš, namesto da bi delal, zato ker je prav tako.

On: Volje in samovolje je bilo več v zgodovini Cerkev kakor pa v antiki. Cerkev je dala posamezniku občutek smisla, to je pa najmočnejše orodje volje. S tem občutkom ga je vodila za nos in zlorabljala njegovo zaupanje.

Ona: ... pravi tisti, ki ne verjame v to, kar Cerkev uči.

On: ... pravi tisti, ki ima oči zato, da gleda in vidi.

Ona: Vsi grešimo.

On: Ne, grešite tisti, ki verjamete v greh. Ostali včasih naredimo kaj narobe, hote ali nehote s kakšnim slabim dejanjem koga prizadenemo.

Ona: No, pa imaš »karakter« ... Saj pravim, človek ni iz enega kosa. Sodiš lahko njegova dejanja, ne njega. Dejanja so odvisna od njegove volje, on pa od milosti. In dejanja niso »on«, ne izražajo njegovega bistva, čeprav so njegova. »On« je skrivnost, vsem, tudi sebi, le Bogu ne. Njegova dejanja pripadajo svetu, nam. »On« pa pripada samo Bogu.

(On še enkrat da na začetek pesem Adija Smolarja in počaka, da začne igrati, nato se luč ugasne).

Poštar: Petdeset let imata že vsak svoj prav in ga bosta imela do konca. Intelktualno ločena bosta šla na drugi svet. Toda, mar je to bistveno? On sanja o značaju, ona pa o veri. Kjer ni ljubezni, ni ne enega ne drugega. Ljubezen oblikuje značaj in daje vero. Ljubezen, ki je največja milost. Te pa imata oba dovolj, nič manj po petdesetih letih kakor na začetku. Petdeset let se ne moreta sporazumeti le zato, ker govorita različna jezika. Kadar sta tiho, tega problema med njima ni. Misli, da sta ena in drugi intelektualni formi, ki jima ju daje jezik. Ampak človek je še najmanj to. Značaj, no ja, in vera, torej ljubezen. Človek je danes to, kar hoče biti jutri. In vedno. Duša ... (da pošto v naslednji nabiralnik).

5. slika

(Sestri, ena, na obisku, premožna, druga revna z bolnim otrokom; med pogovorom si niti enkrat ne pogledata v oči)

Prva: Zavarovalnica ne bo plačala, pravijo, da pri nas dovolj dobro operirajo in da ni nobenega razloga za to, da bi iskali kirurga v Nemčiji ali v Švici.

Druga: Saj naši niso tako slabi ...

Prva: Lahko je govoriti na pamet, ampak ko pogledaš statistiko, te pa stisne pri srcu. Pri nas so večinoma operirali odrasle, približno tri četrtine so jih uspešno, zunaj je procent sicer malo boljši, ampak otroka sta bila pa pri nas operirana samo dva, pa še ta dva neuspešno. V Nemčiji imajo pri otrocih večjo uspešnost kot naši pri odraslih, saj je logično, ker to delajo že šest let in so si nabrali izkušnje, pri nas so začeli pa lani ...

Druga: Kaj boš pa zdaj?

Prva: Nekje bom morala dobiti šestdeset tisoč evrov ... Samo kje?

Druga: Saj bi ti jih posodila, navsezadnje sem tvoja sestra, ampak je Jelko podpisal za nov avto ... za terenca, veš, takšnega s pogonom na vsa štiri kolesa ... zaradi varnosti, pravi, v tem se ti ne more nič zgoditi ... pa usnjene sedeže ima, črne, se kar pogrezneš vanje ...

Prva: Posodila bi mi? Saj je nemogoče, da bi ti jih kdaj lahko vrnila.

Druga: Pa saj zdaj tako in tako ni aktualno, mislim, nič več, ker je kupil ta avto.

Prva: Prosim te mislila, če bi v banki vzela kredit namesto mene. Meni ga ne bodo dali, vsaj ne toliko, ker imam prenizke redne dohodke. Saj ti bom sproti vračala, zdaj popoldne čistim vse dni v tednu, tudi čez vikend, kadar dobim.

Druga: Ne vem, je veliko. Moram vprašati Jelka.

Prva: Avto je bil gotovo dražji ...

Druga: Že, ampak to je drugo.

Prva: Seveda je drugo, saj zato pa tako pravim.

Druga: Saj veš, moški so kot otroci, potrebujejo svoje igrače, če ne, niso srečni.

Prva: Prva igrača je življenje, če te nimaš, ti ostale nič ne pomagajo. In prav za življenje, ki ga nekateri le igrajo in zaigrajo, se na koncu izkaže, da ni igrača.

Druga: Ne biti zdaj preveč pametna.

Prva: Kaj mi pa preostane? Ko se ti nekaj takšnega zgodi, se strezneš. Hočeš nočeš postaneš pameten. Spoznaš sebe, pa tudi druge ljudi. Mogoče še predvsem druge.

Druga: A misliš, kakšne prasice so?

Prva: Ja, recimo.

Druga: A misliš name?

Prva: Ni nujno, to je odvisno od tebe, ne od mene.

Druga: A najprej me boš zmerjala, potem me boš pa za denar prosila?

Prva: Nisem te niti z besedo ozmerjala, tisto si sama izrekla, jaz pa sem rekla, da je odvisno od tebe, če to velja tudi zate, ne od mene. Sploh pa nisem začela s tem, najprej sem te prosila.

Druga: A po vsem tem misliš, da ti bom še pomagala?

Prva: Saj mi že od začetka nisi mislila, tole ti še prav pride.

Druga: Nič se nisi spremenila, trmasta in jezikava si, kot si bila vedno. Zato pa imaš, kar imaš.

Prva: Bolnega otroka?

Druga: Ja, kaj pa veš ... Božja kazen. (pogleda na uro) Joj, Rebeka ima konec klavirja čez dve minuti, zamudila bom.

(Odvihra skozi vrata).

Prva (po zadnji repliki pozabi zapreti usta): Kaj pa je on kriv??

Poštar: Trdosrčnost je včasih posledica neumnosti, še pogosteje pa je neumnost posledica trdosrčnosti. Človek se tako dolgo pretvarja, da ne vidi trpljenja bližnjega, ki ga ima pred nosom, da prej ko slej po-

stane zanj imun. Otopi. In to je na zunaj videti kakor neumnost, in tudi je neumnost, po lastni izbiri. Neumno je dajati nasvete, ko bi prav prišla takojšnja in konkretna pomoč. Tudi ti dve namreč govorita različna jezika. Za začetek bi morali obe utihniti, si pogledati v oči in ne odmakniti pogleda. Človeški obraz pride pred besedo. Če bi si znali v tišini gledati v oči, bi bil marsikateri problem rešen. Nasilje, nestrpnost, trdosrčnost ... vse to bi odpadlo.

(Vtakne novo pismo v drug nabiralnik).

6. slika

(Upokojenka in mlajši moški)

On: ... Ko zberete dovolj točk, pridete v višji razred in lahko kupujete še ceneje. Razumete? Več kupujete, ceneje vas pride.

Ona: Ampak moja pokojnina ni dovolj velika, da bi kupovala več ...

On: Točke lahko zbirate tudi s pridobivanjem novih članic in članov. V Ameriki so mislili na vse, tudi na vas.

Ona: Vse moje prijateljice so revne kot jaz, pa še nezaupljive do novih reči, odkar so nekatere prav s podobnimi obljubami ogoljufali.

On: Kaj tudi meni ne zaupate?

Ona: Saj vas sploh ne poznam, čeprav stanujete v pritličju, kot pravite. Pa tudi če vam zaupam, vi lahko verjamete v to, kar govorite, kar pa ne pomeni, da se bo tako tudi v resnici zgodilo.

On: A sem potem jaz neumen?

Ona: Saj pravim, da vas niti ne poznam. Meni delujete normalno, vendar nihče ni prerok, da bi vedel, kako bo s kako stvarjo jutri.

On: Ampak to je vseeno, če vas nič ne stane ... Če niste nič dali, ne morete ničesar izgubiti, tudi če gre vse v maloro.

Ona: Lahko izgubim prijateljice, to je pa vse, kar sploh še imam.

On: Kako to mislite?

Ona: Če jim začnem, čeprav vem, da so nezaupljive, delati reklamo za nekaj, česar ne marajo poslušati, se me bodo naveličale, še preden bom katero včlanila ... začele se me bodo izogibati, pa bom ostala sama.

On: Pa saj je njim v dobro ... in lahko bi dale denar na kup, ena bi se včlanila, kupovala bi pa za vse.

Ona: Ja, to bi bilo racionalno. Rešilo bi problem naših prenizkih pokojnin, ne bi pa rešilo nezaupanja, ki ni stvar argumenta. Starejši si, težje je. Mladi tega ne razumete, pa boste že, ko pridete v naša leta, če boste prišli, pa se tedaj spomnite, kaj sem vam rekla.

On: To je pa neumna logika.

Ona: Saj vam pravim, da to sploh ni logika. Ampak če bi se vsi vedno ravnali po logiki, potem bi bil svet dober in urejen, pa za umreti dolgočasen. Človek je en procent logike in 99 procentov vsega mogočega, strasti, lenobe, neumnosti, pohlepa ... ja, pohlepa.

On: Mislite, da sem pohlepen?

Ona: Ne vem. Ne vem, kaj vas žene, da to počnete.

On: Od tega živim. Drugega nimam.

Ona: Potem niste dosti na boljšem od mene.

On: Vi imate majhno penzijo, ampak vsaj veste, da bo in kolikšna bo. Jaz pa cele dneve garam in prepričujem ljudi in na začetku meseca nimam pojma, kako bom preživel otroka. Žena dela za polovično plačo, ker so pred stečajem in je vesela, da ima vsaj službo. Zdaj je pa tako in tako na porodniškem.

Ona: Otroka imate?

On: Ja, fantka, štiri mesece.

Ona: ... Se bom včlanila. In povedala prijateljicam. Morda bomo res dale denar na kup. Upam, da se ne bomo potem sprle.

On: Hvala! To ste naredili zaradi mene, kajne?

Ona: Saj ni pomembno ...

Poštar: Lepota dneva je v majhnih stvareh; v majhnih pozornostih, v nasmehu, v prijateljski gesti, v nečem, kar nas nič ne stane, podobno, kot je rekel on za tisto svojo stvar, pa lahko nekemu veliko da. In nazadnje imamo največ od tega mi sami, čeprav v začetku ne mislimo na to. Tako je tudi prav, saj bi se vse sesulo, če bi počeli tudi to zaradi svoje koristi. To bi bila hinavščina, prevara, ki bi nam otežila vest. Neprijetno. Kadar pa kaj storimo iz pristne prijaznosti in dobrotamernosti, tedaj se upravičeno lepo počutimo v lastni koži. Tale poba, ki gleda v svet kakor z obrazom, prilepljenim na izložbo, se je nekaj naučil. Ona, ki je to že vedela iz izkušnje, pa k sreči še ni pozabila in je imela dovolj odprto srce, da je v pravem trenutku storila pravo stvar. Malenkost, a dragocena. Zaradi nje si bosta to srečanje oba zapomnila.

7. slika

(Upokojenka v dnevi sobi, v katero pride iz kopalnice vodovodar, ki naj bi bil pravkar očistil vodni kamen v bojlerju)

Vodovodar: Gospa ... gospa ...

Gospa: Ja, tukaj sem, kar sem stopite, prosim, sem vam skuhalo kavico.

Vodovodar: Joj, kako prijazno od vas, ampak se mi mudi, veste, kamen se nabira povsod, imam še toliko strank, ki jih moram obiskati danes, da res nimam časa. (Odpre veliko torbo, v kateri je vodni kamen in jo pokaže gospe). Poglejte, koliko kamna se je nabralo pri vas. Kdaj ste pa nazadnje dali očistiti bojler?

Gospa: Res se ne spomnim ... A potem zares ne bi kavice?

Vodovodar: Res ne, hvala! Moram naprej. Tole bo deset evrov. (Gospa ga pospremi do vrat in mu da denar). Hvala!

Gospa: Pa drugič ... Hvala vam! Na svidenje!

Vodovodar (že s hodnika): Na svidenje!

(Gospa se usede za mizo in sama pije kavo. Zvonec. Gre do vrat.)

Gospa: Kdo je?

Soseda: Soseda.

Gospa (odpre): Pridi, pravkar sem skuhalo kavo za vodovodarja, pa ni imel časa. Jo bova pa midve spili ... Kaj si pa tako vznemirjena?

Soseda: Vodovodar? Pri tebi je tudi bil? Zaradi kamna?

Gospa: Ja, veš koliko se ga je nabralo ...

Soseda: Ti ga je pokazal, ne, v torbi?

Gospa: Ja, ga je bila polna ... A je pri tebi tudi bil?

Soseda: Je bil, ja, baraba goljufiva. In tudi meni je kazal tisti kamen, istega kot tebi in verjetno še komu v bloku. Prinesel ga je pa s seboj. Verjetno ga nosi, istega, v torbi že ne vem koliko časa, pa ga še ni nihče razkrinkal.

Gospa: Kako misliš?

Soseda: Si bila zraven, ko je čistil bojler?

Gospa: Ne, seveda ne, kavo sem kuhala.

Soseda: Misliš, da je bojler sploh odprl? In če ga je, da se ga je dotaknil?

Gospa: Kamen ... a da ga je prinesel v torbi s seboj, meni pa je rekel, da je iz mojega bojlerja?? Torej je moj bojler še vedno poln kamna, kot je bil prej?? Zračunal mi je pa deset evrov?

Soseda: Tako kot meni. Kako sva naivni! Pa kako pokvarjen je danes svet!

Gospa: (bolj zase) Vsaj kave ni imel ksihta spiti z me-noj, to mu štejem v olajševalno okoliščino ...

Soseda: Kaj?

Gospa: Nič, nič ...

Soseda: V naših časih bi bilo kaj takšnega nemogoče. Vsak vodovodar, ki bi si privoščil kaj takšnega, bi bil takoj ob delo. Pa še zaprli bi ga.

Gospa: Saj verjetno sploh ni vodovodar. Nima česa izgubiti. Na lahek način si služi kruh. Če bi ga dobili, bi ga morda tudi zaprli, vendar gotovo ne zato, ker goljufa upokojenke, temveč zato, ker goljufa na črno in ne plačuje davka državi.

Soseda: Kava bo hladna.

Gospa: Ja, res, privoščiva si jo, tako drage verjetno še nisva pili in je tudi ne bova.

Poštar: Tale vodovodar doma nima žene in otroka, ampak prav lahko bi ju imel. In tedaj bi bil v podobnem položaju kot tisti prvi, ki je želel vključiti gospo v potrošniško shemo. Kakšna je razlika? Objektivno morda sploh ni razlike in v tisti potrošniški shemi, ne da bi se zavedal, izgubiš bistveno več kot deset evrov. A oni je verjel v to, kar je govoril. Bil je odkrit. Ni imel slabih namenov, čeprav se je zavedal, kako relativno je vse tisto, kar pripoveduje. Tale pa je bil goljuf. Namenoma je ogoljufal stranko in ji sploh ni dal možnosti. Zlorabil je njeno zaupanje. To je največje zlo, ki ga lahko stori človek človeku. Sicer ga je zlorabil v majhni stvari, toda če bi šlo za veliko, bi storil prav tako.

Velike stvari nam redko pridejo na pot, marsikomu sploh nikoli. vsak dan pa imamo opraviti z majhnimi. Kakor se obnašamo v majhnih stvareh, tako se bomo v velikih, če do njih pride, kajti takšni smo.

8. slika

Poštar: No, pismo za tole ... Lepo, da še kdo piše na papir, vsaj tiste reči, ki bodo morda ostale in jih bo kakšna vnukinja čez leta vzela na podstrešju v roke in se zatopila v branje ... In bo razumela, da je bila ta babica, ki zdaj sedi za mizo s prijateljicama v 4. nadstropju, nekdanja mlada, bolj podobna njej, vnukinji, kakršna bo tedaj, kakor pa sebi, kakršna je postala. Če bo babica še živa, se bo mala vrnila v dnevno sobo, kjer bo ona dremala na gugalniku ali na vozičku, in jo bo zarotniško pogledala, se ji nasmehnila in se do nje odtlej drugače obnašala. Če ne bo več živa, jo bo odtlej spremljala v mislih, bolj in bolj, ko bo tudi sama doživljala podobne izkušnje ...

Prva študentka: Misliš, da ti bo pisal?

Druga: Ko bi ti obljubil vsaj e-mail, to bi še verjela, ampak kdo pa danes sploh še piše na papir?

Tretja: Obljubil mi je, da mi po pošti pošlje pesem. Jaz ga nisem prosila zanjo, kar tako mi je obljubil ... seveda mi je pa všeč in komaj čakam. Držal bo obljubo, jaz mu popolnoma verjamem.

Prva: Zaljubljena si, se vidi ...

Tretja: Še ne vem, mogoče sem, mogoče nisem. Bom videla, ko dobim pesem.

Druga: Kaj pa, če je ne dobiš?

Tretja: Potem verjetno ne bom ...

Prva: Kaj?

Tretja: Zaljubljena ... Pač ne bom.

Druga: To pa ne gre tako. A nisi bila še nikoli? To je tako, da se ne moreš upreti ... Incresistible.

Tretja: Misliš »irresistible«?

Druga: Ja, tako nekako. Nič ne moreš, pometa s tabo kot s cunjjo, pa še všeč ti je.

Tretja: Kdo?

Druga: Ta občutek, popoln gospodar je, srca, telesa, duše. Vse bi naredila, vse bi dala, samo s prstom bi mignil.

Tretja: Ampak kje je ta občutek, saj je vendar v tebi. Saj to si ti. Kako je potem mogoče, da si suženj sama sebi?

Prva: Ne se delati norca, saj veš, kaj misli. Seveda si ta občutek ti, saj ti je všeč in to hočeš.

Tretja: V redu, potem pa nisi sužnja, potem si svobodno bitje, ki hočeš nekaj, zato ker ti je všeč in ker misliš, da je dobro zate.

Druga: O tem, kaj je dobro, niti ne razmišljaš. Hočeš to, ker ti je všeč, in to je to.

Tretja: Kaj pa, če gre ta občutek v prazno, če prihaja od nekoga, ki mu ni do tebe?

Druga: Ja, potem si pa v riti.

Tretja: A še vedno hočeš nekaj, do česar ne moreš, ker tega ni?

Druga: Ja, hočeš še vedno.

Tretja: Potem si pa res budalo; in sužnja občutka, ki ti laže in te vodi v prazno.

Prva: Kaj pa moreš pri tem, če je močnejše od tebe?

Tretja: Kaj si pa poskusila?

Prva: Nič, saj si ne morem zamišljati življenja brez tega.

Tretja: Potem se pa ne pritožuj!

Druga: Boš že še videla, ko tebe dobi v roke ... Enkrat, pa takrat totalno.

Tretja: Če že kaj popiješ, moraš nehati takrat, ko je še prijetno in ko lahko še vsak trenutek rečeš, da si imel dovolj, in prenehaš.

Prva: Kako si ti pametna ...

Poštar: Pesem je v pismu, ja. Je lepa in iskrena in tisti, ki jo je napisal, je dober človek in ima najboljši namen. Vendar namen ni vse. Želje, pričakovanja ... Če so prevelika in, ko si mlad, so vedno takšna, lahko padeš v brezup, ko spoznaš, da si si zadal previsoke cilje. Če so neuresničljivi za kogarkoli, potem še gre, če pa jih kdo lahko doseže, ti pa ne, je huje. Če jih doseže večina, ti pa ne, je katastrofa. Toda doseči cilj ne pomeni le kupiti avta ali se poročiti ali kaj podobnega. Cilj bo dosežen, če se boš z avtom varno in zanesljivo vozil, vedno prišel tja, kamor nameravaš, in tako, kot si želiš. Cilj ni točka, trenutek, cilj ima trajanje. Cilj je življenje, naše in življenje drugih, naših najbližjih in vseh ljudi.

9. slika

Poštar: Cilj tega očeta (vrže pismo) je sinov športni uspeh. Toda to ne pomeni, da je ta cilj tudi sinov. Sin si morda želi nekaj popolnoma drugega, ne tega, kar si zanj oziroma zase v njem in od njega želi še posebej oče. Rad bi, da bi bil sin dober in priznan nogometista. Popolnoma legitimna želja, seveda če bi bila tudi sinova. Pa ni. Sina šport ne zanima in čeprav je dosegel nekaj v nogometu, je ta, in šport nasploh, zanj slepa ulica. Slep pa je tudi oče, ki tega ni sposoben uvideti in si priznati.

Oče: Spet te je zamenjal, zato ste pa izgubili. Ta ni normalen ...

Sin: Ata, bil sem zanič, zgrešil sem dva čista gola. Keki že ve, zakaj me je zamenjal.

Oče: Sine, Koki je kreten, tudi tata ve kaj o nogometu.

Sin: Keki, tata, vsaj ime bi si lahko že zapomnil.

Oče: Ja, ja, saj si še tega ne zasluži. Saj veš, kaj je rekel zadnjič, da si dober samo za „prostor širit“!

Sin: No, tudi to je potrebno, ne?

Oče: Pa ne ti! Ti daješ gole! Naj gre on sam „širit prostor“, če hoče.

Sin: Ja, tata, ampak jaz gola že lep čas nisem dal nobenega.

Oče: Vsak ima pravico do slabega trenutka, bo že bolje, boš videl, pa še kako boš dajal gole!

Sin: Moj trenutek se že kar predolgo vleče, skoraj odkar sem prišel k mladincem. Tu so moji góli naključje, ne nekaj, kar bi se mi dogajalo redno. Ja, „gol“ se mi pravzaprav samo zgodi, kadar ga že dam ...

Oče: Glej ga, a si ne želiš dati gola? Pa kaj mi zdaj to govoriš? Moški, ki si ne želi, da bi dal gol? Sine, tega ni! A si ne želiš? Pa kaj naj jaz potlej s tabo, kaj? Vsa moja vzgoja, brez zveze! Vse, kar sem ti dal, vrženo proč! Kakšen smisel ima sploh še vse skupaj?

Sin: Tata, v življenju je še kaj drugega razen nogomet.

Oče: Ja, sine, pa ne zate! Za rajo, ja, zate pa ne! Kaj boš počel na svetu, če še nogomet ne boš znal igrati?

Sin: Oh, tata, saj ne gre za to, saj znam igrati, ampak morda mi manjka volje za to, da bi bil boljši od vseh drugih ali pa vsaj med najboljšimi.

Oče: Saj, kaj pa jaz pravim? Od česa boš pa živel, če ne boš nič zaslužil?

Sin: Poglej, igralec na igrišču ali v gledališču, ali ni to podobno? Morda bi si želel biti igralec v gledališču.

Oče: Kaaaj? Kjeeee?

Sin: V gledališču, veš, tam, kjer ...

Oče: Seveda vem, pa še kako dobro. To je tam, kjer skačejo po odru in kažejo nogo rit!

Sin: Tata, nikoli še nisi bil tam, kaj govoriš. In tvoja predstava o gledališču nima nobene zveze z resničnostjo.

Oče: Kaj ne, saj mi je Francka povedala, kaj tam počnejo, ona ima sezonsko in je veliko tam, bo že vedela!!

Sin: Ne sezonsko, abonma. Saj nimam nič proti Francki, ampak ona bi ti rekla isto za nogomet.

Oče: Ma, pojma nima!

Sin: A o nogometu?

Oče: Ja, seveda.

Sin: A o gledališču ga pa ima?

Oče: Ja, saj sem rekel, da ima sez ... abdoma.

Sin: A-bon-ma. Tata, igralec bom, in to ne nogometni.

Oče (skrušen): Ah, za zjokati. Ves ta čas, pa denar, vse ... Nehvaležnost otrok, kakor vedno.

Sin: Sorry, tata, it's my life.

Oče (joka): Mm?

Poštar: Ah, očetje in sinovi ... Le kdo je tukaj oče in kdo sin? Tu ni enoznačnosti in absolutnih odgovorov. Oče ni ime, ki ga dobiš s prvim otrokom, temveč otrokova funkcija. Ni otrok očetova, ampak oče otrokova, kajti svet se vrti naprej, ne nazaj. Tale bi ga z nogometom rad vrtil nazaj, pa ne gre in je razočaran. Še sreča, razočaranje bi lahko bilo sinovo in to bi bila potem tragedija. No, pa ni, hvala Bogu! Recimo, da je bila tole komedija, kajti komedija je zgodba, ki se dobro konča. Preživel sem jaz in vse osebe, ki bi v tragediji vse po vrsti šle na oni svet. Skoraj kot v resničnem življenju ...

France Pibernik

Učna leta mojega očeta

Starih staršev po materini strani nisem poznal, ker je stari oče Jože Juhant umrl pred prvo svetovno vojno, stara mama Franciška, roj. Mali, pa v mojem prvem letu, sredi hude zime 1928/29. Deda po očetovi strani se komaj spominjam, ker je umrl v mojem četrtem letu, stara mama po je živela z nami in moža preživela skoraj za dvajset let. Naš rod v Suhadolah ne po eni ne po drugi strani ni imel kakšne tradicije, eni in drugi neposredni predniki so prišli od drugod, sicer iz bližnjih krajev.

Moj stari oče Valentin Pibernik se je v Suhadole, v mojo rojstno vas, priselil iz Lahovč, iz cerkljanske fare. Pravzaprav se je priženil na kmetijo, ki jo je njegova žena Marija, roj. Keržič, podedovala po sorodniku Anzelmu Bergantu in njegovi ženi, ker nista imela otrok. Bila je manjša kmetija, najbrž do pol grunta, vozili so z voli in kravami, konja še ni bilo pri hiši. Tudi hiša in gospodarsko poslopje je bilo staro in potrebno obnove. V času cesarice Marije Terezije je tam gospodarila družina Vesel/Wessel, v dokumentih zapisano tudi Bessel, kar je hiši prineslo domače ime »Bezel« in je poimenovanje ostalo do danes, medtem ko je nekdanji zapisani Wergant že dolgo Bergant.

Valentin je po vsej verjetnosti s seboj prinesel nekaj dote in se takoj lotil obnove hleva, šupe in poda s svislimi. Hlev je dal na novo zgraditi in se izkazal za naprednega gospodarja, kajti v hlevu so bili že betonski žlebovi, morda prvi v vasi, betonski tlak in gnojnična jama, zunaj pa tudi betonsko gnojišče. Nad vrati je letnica 1902. Nekaj let zatem se je lotil še stanovanjske hiše, a so jo le obnovili in deloma povečali. Ni bilo več »črne kuhinje«, bilo pa je ognjišče s krušno pečjo, nad ognjiščem široka napa, speljana v dimnik, ki je sproti odvajal dim in soparo z ognjišča. Zraven ognjišča je bil pridodan zidan kotel za kuho repe in pese, a tega niso uporabljali dolgo, kajti v majhnem prostoru pri vratih je stal za tiste čase moderen brzoparilnik, kar je že spet govorilo o naprednem hišnem gospodarju.

Zakoncema se je rodilo petero otrok, izmed katerih jih je četvero umrlo že v ranih letih, tako da je ostal pri življenju le moj oče, in še ta zaradi posebne skrbi dobre sosedice, vaške babice. Življenje je ob koncu XIX. stoletja na vasi teklo v patriarhalnem načinu, ded Valentin je bil po pripovedovanju moje sestre Cilke, ki se ga je še spominjala, strog mož, sicer pa je pri hiši živela še teta Neža, ki si je zaradi svojega delovnega deleža tudi lastila nekaj veljave pri hiši. Družina se je preživljala s tem,

kar je pridelala in priredila med letom, je bila pa ob prelomu stoletja že v porastu živinoreja, kar je prinašalo znaten delež. V bližnji Komendi so ustanovili mlekarno, hranilnico in posojilnico, delovali sta katoliško izobraževalno društvo in telovadno društvo Orel.

Moj oče Jernej (1892-1983) je v Komendi obiskoval osnovno šolo, potem še tako imenovano ponavljalno šolo, sicer pa ga je doma čakalo kmečko delo. V fantovskih letih mu to ni več zadoščalo. Bolj od strani sem slišal pripovedovati, da je oče hotel v svet, morda v Ameriko, kamor je tudi iz naše vasi pred prvo svetovno vojno odšlo veliko fantov, pa tudi dekleta so si iskala zaslužka v daljnih krajih, po Nemčiji in na Češkem. Toda za očeta, edinca pri hiši, te možnosti ni bilo. Pa ni miroval. V vasi je bilo že nekaj malih obrtnikov, denimo mizar in sodar, pa tudi imeniten čevljar, ki je izdeloval najimenitnejše čevlje tudi za ljubljansko gospodo, recimo modne »čevlje na škrip«. Pri njem se je oče dodobra učil obrti in še mnogo let pozneje smo otroci lahko občudovali njegovo spretnost pri popravilu naših čevljev. Imel je poseben »verkštat«, posebno čevljarsko mizico z vsem mogočim orodjem, poseben trinožni stol in razne konce usnja. Spominjam se, kako si je naredil svoje zadnje čevlje, spremljal celoten postopek od iskanja matric za urezanje zgornjega usnja, nameščanja kopita, priprave drete, šivanja notranjnikov, luknjanja podplatov za lesene žebličke, pa rašpljanja robu, oblikovanje pete, vse do končnega likanja s posebnim gladilom. Učna doba pri dobrem mojstru mu je prinesla mero za natančnost in naučila spretnosti z zahtevnim orodjem. Kolikokrat sem pozneje občudoval njegovo priročnost, ko se je loteval kakšnega ročnika, bodisi toporišča za sekiro ali ročice za voz. Kako je izbiral les, kako ga je sušil in počasi obdeloval na svojem »ponku«, kjer je imel vse mogoče orodje! Vse, kar je oče počel, je bila tudi naša skupna šola dolga leta, bogata v mnogih rečeh.

Oče se je v fantovskih letih vključil v telovadno društvo Orel, in ker sta bila dva člana med njimi študenta, močno zagnana za napredovanje, je njihova vrsta nastopala na osrednjih slovenskih tekmovanjih v orodni telovadbi v Ljubljani in dosegala lepe uvrstitve, njihov najboljši pa je bil tudi prvak. Ti telovadni nastopi v ljubljanskem okolju so očetu navrgli preprost občutek za poznejše nastopanje v javnosti. To je še posebej občutil, kadar je prisostvoval manifestacijam, ko sta v Komendi nastopala vrhunska katoliška predstavnika dr.

Janez Evangelist Krek pred prvo svetovno vojno in dr. Anton Korošec po njej. Oba sta močno vplivala na očetovo nazorsko opredelitev.

Krekovi krščanski socialisti so si prizadevali dvigniti kmečki stan z ustanavljanjem podeželskih organizacij, skrbeli so tudi za redno izobraževanje s prirejanjem različnih tečajev. Tako se je oče med drugim udeležil večtedenskega poljedeljsko-živinorejskega tečaja, kar so ob predavanjih praktično opravljali na dveh večjih posestvih v Komendi. Poskrbeli so tudi za posodobitev neurejenih kmečkih sadovnjakov in primerno izbiro sadnih sort. Naročen je bil na dnevnik Slovenec in strokovno revijo Umni gospodar. Seveda je bila pri hiši že od nekdaj redna Mohorjeva zbirka, stari oče pa dosmrtni ud Mohorjeve.

Kolikor morem povzeti iz očetovih pripovedovanj in pripovedovanj drugih ter sklepati po ohranjenih dokumentih in fotografijah, je bil moj oče v svojem mladeniškem času dovolj povezan s takratnim družabnim in društvenim življenjem. Potem ga je čakal obvezen vojaški rok, ki ga je v letih 1913/14 služil v Ljubljani, in večkrat nam je zatrjeval, da je bil poveljniški jezik slovenski. Dodeljen je bil gorskim strelcem, se uvrstil med najboljše strelce in se udeleževal priložnostnih strelskih tekmovanj. Nagrad ni pobiral, se je pa gibal v izbrani družbi in spoznaval razne kraje.

Ker je bil na kmetiji edinec, je služil skrajšan vojaški rok, toda ko se je junija 1914 vrnil domov, ga je čez mesec dni zajela splošna mobilizacija in je bil takoj poslan na fronto v Galicijo. V zimskih večerih smo ga pogosto poslušali pripovedovati, kako so ležali po strelskih jarkih skupaj z mrtvimi, kako so se kdaj celo pogovarjali čez frontno črto z nasprotniki. Obžaloval je, da je bil že o božiču 1914 zaradi komandirjeve napake zajet in odpeljan v rusko ujetništvo. Kot ujetnik si pač samo številka.

Dodeljen je bil skupini ujetnikov, ki so jih odpeljali daleč tja v Azijo, do iranske meje, v mesto Ashabad, kjer so bili izpostavljeni nalezljivim boleznim in so množično umirali. Tudi oče je zbolel, a ga je rešil neki poljski zdravnik. Po nekaj mesecih so ga poslali v evropski del Rusije, v kraj Mordovo, gubernija Tambov, na posestvo grofa Aleksija Orlova-Davidova. Delal je z drugimi ujetniki v hlevu, največ s konji, občasno tudi v tovarni sladkorja, ki je bila prav tako grofova last. Iz triletnega obdobja njegovega ujetništva je zanimivo, da si je preko Rdečega križa lahko dopisoval z domačimi, kot pričajo ohranjene dopisnice, in od doma so mu lahko poslal nekaj denarja. Naučil se je ruščine in tudi ruske cirilske pisave, kar nam izpričuje deloma ohranjen dnevniški notes iz let 1917-1918.

Oktober 1917 je doživel rusko revolucijo. Ker ga je krajevni komite osvobodil ujetniškega statusa, sta se na pomlad 1918 s prijateljem odpravila na dolgo pot v daljno domovino. Nekaj malega peš, težave so bile pri prečkanju večjih rek, a največ z vlakom, počasi glede na razmere in z mnogimi zapleti. Tako se je izognil mobilizaciji v srbski korpus, saj so srbski oficirji redno pre-

gledovali vlake in novačili kar počez. Kritično je bilo pri Poltavi 21. marca 1918, ko si je v notes zapisal: »Ubežal Krasni gvardiji. Potem peš po selah. Kruha zadost, ali vsak dan nam preti smrt od strani kr. g.«

Ko je končno na Avstrijskem dosegel Lebring, vojaško taborišče na Zgornjem Štajerskem, so ga, ker vojne še ni bilo konec, znova mobilizirali v avstrijsko vojsko in ga poslali na zahodno fronto, ki je po znanem prodoru napredovala proti Piavi. A tja niso nikoli prikorakali, kajti že na poti od Krmina dalje so se začeli upori vojaštva, ki so ga spodbujali mladi slovenski oficirji. Komanda je skušala obdržati disciplino, toda v mestu Pordenone, nekaj pred reko Piavo, se je enota uprla in ni hotela več naprej. Moštvo so razorožili, ga tri tedne na miren način prepričevali, a jih je vsega hudega rešil konec vojne.

Vračali so se skozi Gorico, in če se do polnoči tistega dne ne bi umaknili, bi končali v italijanskem ujetništvu. Tako se je po štirih letih vojaškega potepanja po svetu končno vrnil domov. Nikoli mi otroci nismo mogli zvedeti, kaj vse ga je doletelo na tej nelahki, pogosto smrti izpostavljeni poti, kaj je vse življenje nosil s seboj. Učna doba, gotovo prehuda za mladega človeka, je bila za njim. Gotovo si je želel miru, se posvetil kmetiji in z našo mamo ustvaril veliko družino: troje deklet in šest fantov. Počasi smo, glede na starost, začeli hoditi v očetovo in mamino šolo, se učili ob vsakdanjem delu, ki ga nikoli ni manjkalo. Videli smo, kako umno sta ravnala starša, oče bolj razumsko in gospodarno, mati bolj čustveno in utišano. Še posebej ob raznih preizkušnjah, ko je v nas vse zastalo in smo s strahom čakali, kako se bo izteklo.

Seveda smo očeta spremljali tudi v javnem življenju. Glede na razmere, ki so po končani vojni vladale v novi Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, ni mogel mirovati, ampak se je dejavno udeleževal v krajevnem političnem življenju, bil kot Korošček privrženec med vele-srbsko diktaturo večkrat zaprt, sodnik dr. Alojz Gradnik ga je, še z nekaterimi drugimi, kot razbiram iz ohranjenega dokumenta, obtožil krivega pričevanja v zvezi s prepovedanim zborovanjem v počastitev 60-letnice dr. Korošča leta 1932 v Komendi, a je zanj in tudi za ostale obtožene s podpisu pričalo 150 udeležencev, tako da je Gradnik moral obtožbo umakniti. Z leti je oče uspel povečati in modernizirati kmetijo, po volitvah leta 1938, ko je bil komendski župan Janez Štrcin izvoljen v državni parlament, je pa moral prevzeti vodenje občine. To so bili dogodki, ki sem jih že zavestno spremljal in se tudi sam vpisal v telovadno društvo Orel.

Ob vsem, kar sta oče in mama storila za življenje na naši domačiji, sta poskrbela tudi za naše šolanje. Tako je moj najstarejši brat Avguštin mogel obiskovati klasično gimnazijo v Ljubljani, kmalu sva prišla na vrsto še z bratom Cirilom. Ciril je obiskoval meščansko šolo v Kamniku, mene pa so poslali na klasično v Ljubljano. Toda kmalu zatem se je zgodovina prelomila. Zanj in za vse nas. Zajela nas je druga svetovna vojna.

Milica Sturm

Nas Volči

Nekega sobotnega dopoldneva sva se moj dragi in jaz kot po navadi odpravila na trg. Bila sva še mlada in neizkušena, komaj dobro poročena. Ko sva srečno prečkala glavno cesto, se na hitro poslovila od znanca, ki je stopil naproti in naju obliil s svojo jeremijado, kako je njegova edinka, nadvse ljubljena hčerka, sonce njenega jesenskega življenja, v katero sta z ženo polagala največje in najvišje upe, kar čez noč na vrat na nos pobegnila z nekim gurujem v Indijo, in ko sva se uspešno izognila karambolu z rolnarjem, ki je kot blisk švignil mimo, ter vsa ogorčena nadaljevala pot mimo Kazine navzdol proti Ljubljani, še nisva slutila, kaj naju čaka le nekaj metrov naprej.

Na vogalu, kjer cesta in skromen pločnik zavijeta proti Tromostovju, sta stala dva preprosta možakarja zagorelih, razoranih lic, v skromnih kmečkih oblačilih, obuta v opanke, z belima kapicama iz filca na glavah.

Že od daleč je bilo vsakomur jasno, da nista iz naših krajev. Pred seboj na tleh sta imela dve prostorni črni, na široko razprti potovalki. Ko sva z najdražjim prišla mimo, sva opazila, da vsak od njiju privija na prsi dva majhna, nadvse ljubka psička, ki sta prej kot ne spominjala na medvedja mladička, medtem ko se jih je v obeh torbah na pločniku, iz katerih so kukale le glavice, še nekaj živahno premikalo.

Očarana sem obstala. Moj dragi, bil je še sveže zaljubljen, mojemu prigovarjanju ni nudil omembe vrednega odpora. Iz notranjega žepa sukniča je zamišljeno vzel denarnico in za komaj rojenega šarplaninca odštel dvajset tisoč tedanjih dinarjev, pod pogojem, da bom vzorno skrbela zanj. Pri priči sem ga vzela v naročje. Vsa blažena, kot kakšna holivudska filmska zvezda, ki so ji pravkar podelili oskarja, sem komaj čutila tla pod nogami, ko sem z njim na rokah plavala skozi mesto, polno ljudi, ki so se mi naklonjeno nasmihali.

Prispela sva domov. Tu je ves čar v trenutku minil. Nadomestila ga je skrajno neprijetna resničnost. Tri dni in tri noči je mali nebodigatreba, imenovan Voči, presunljivo javkal, tulil, bevskal, onemoglo cvilil, lulal, kakal, trgal zavese, cefral kavč. Vendar mu vse to še ni bilo dovolj. Nazadnje se je za nameček spraval še na možev priljubljeni naslonjač; da bi bila smola popolna, ga je bil tapetnik prav teden dni poprej na novo preoblekel. To je sodu izbilo dno.

Čim je mož zagledal svoj priljubljeni naslonjač tako opustošen, se je iz svojega pestrega, stopnjujočega se besednega zaklada ustavil pri ultimatu.

»Odloči se! Pasji mladič ali jaz!«

Tisti trenutek je pozvonilo. Na vratih se je kot deus ex machina prikazala njegova mati, moja tašča. Ko je zagledala svojega sina, vsega v neobičajno vznurjenem elementu in se ji je takoj zatem oko ustavilo še na domiselnem polju znatne Volčijeve aktivnosti, je sprejela modro odločitev.

»Viki, tako več ne gre! Podari ga svojemu sošolcu Jožetu. Kot

vem, zida hišo, ki bo vsak čas gotova. Poleg tega ima velik vrt in majhna otroka, ki se bosta nebodigatreba nadvse razveselila.«

In tako se je tudi zgodilo. Kdo bi si pa upal ugovarjati najvišji instanci in poleg tega še tvegati, da bi najdražji, kdo ve koliko časa kahal mulo.

Čez dva dni je zazvonil telefon. Bil je obdarovanec. S povišanim glasom je skoraj kričal: »Viki, naj te brncne koklja! Psa bom popoldne pripeljal nazaj. Že dve noči nihče od nas ni zatisnil očesa. Tulil, lajal in cvilil je ves čas. Sosedje so nam kar naprej hodili trkat na vrata. Moja babica, stara in slabotna, je ponoči na dreku zdrsnila in padla. Skoraj bi si zlomila kolk. Hvala bogu, staknila je le večjo podpludbo.

Tako je Volči priromal nazaj. Spet se je ponovila ista zgodba. Nenadzorovano puščanje urina in blata ter cefranje vsega, kar mu je trenutno prišlo pod zobe, da stopnjevanega laježa, ki se je vse bolj spreminjal v nemočno, ušesa in srce parajoče cvilenje, sploh ne omenjam.

Kadar nisem bila v službi, sem se skoraj ves čas plazila po kolenih. Čistila sem in brisala, kolikor se je dalo. Vmes me je oblival pot in v glavi se mi je vrtele. Dragi za moje muke ni kazal znakov kakšnega posebnega sočutja. Zdelo se mi je celo, da mi jih na skrivaj privoščiči.

Z ultimatoma začasno ni grozil, saj sem naslonjač pravočasno umaknila na varno, v spalnico. Tapetnik pa je tudi že obljubil, da pride, čim bo utegnul in da bo zadevo uredil po svojih naboljših močeh. Vseeno pa mi je dragi dal vedeti: »Izkoristila si mojo šibkost. Sama si hotela in vztrajala, čeprav sem te bil pravočasno opozoril na morebitne posledice. Zdaj pač delaš pokoro. Bodi vesela, da za nespametno potezo ne zahtevam povračila polovičnega zneska kupnine.«

Ščasoma se mi je začelo vse bolj dozdevati, da Volči, mladič šarplaninec, zaprt med štirimi stenami v stanovanjskem bloku, ne more biti srečen in da je vse, kar počne, le odraz njegovega upora proti nepotrebnemu nenaravnemu trpljenju. Vse pogosteje sem začela razmišljati, da mu bo treba nekako prisluhniti in pomagati.

Končno je spet stopila v akcijo tašča. Ta si nikakor ni želela, da bi bila vsa skrb za pasjo prehrano, čistočo, zdravje, dobro počutje in kar je še podobnih aktivnosti, posvečena predvsem pasjemu mladiču.

Obiskala je Ivanko, svojo prijateljico iz mladosti. Ta je živela na deželi in imela veliko čredo ovac. Rada je prevzela skrbništvo nad Volčijem. Ko smo v lepem sončnem dnevu prispeli k taščini prijateljici Ivanki na njen dom med cvetočimi pašniki, sem ga še zadnjič vzela v naročje, rosnih oči. Zavedla sem se, da je to slovo. Plazenje po tleh in čiščenje za njim je prerasel ganljiv spomin.

Kasneje sva ga z dragim večkrat obiskala. Postal je velik, močan, samozavesten varuh velike črede. In kar je najbolj pomembno, s v o b o d e n.

Ivo Kerže

Mati vseh kriz

Pred bližajočim se izumrtjem nas lahko reši le višja rodnost

Letos obhajamo kar nekaj zanimivih okroglih obletnic. Najprej je tu 100. obletnica potopa orjaškega Titanika, ki je tedanjega evropskega človeka prevzel kot nazoren simbol propada lastne civilizacije. Iz tega občutja, ki ga je pri nas znal tako pretresljivo upesniti Srečko Kosovel, je nemški filozof Oswald Spengler napisal svoje znamenito delo v dveh zvezkih Zaton Zahoda. Nedavno (Slovenska matica, 2009-2010) smo ju dobili v branje tudi v slovenskem prevodu. S tem pa je povezana druga okrogla obletnica saj poteka 90 let od prve izdaje njegovega preroškega drugega zvezka. Tu pa je seveda tudi okrogla obletnica, ki nas prav posebej zadeva, saj teče natanko 50 let od začetka II. vatikanskega cerkvenega zbora.

Če je povezava med prvima dvema obletnicama takoj na dlani, se zdi povezava s tretjo nekoliko naključna, a bomo takoj videli, da temu ni tako. Vse tri obletnice kažejo namreč na tisto temeljno kritično točko, na katero bi se morali katoličani danes prav posebej osredotočiti, če želimo preprečiti izpolnitev Spenglerjeve napovedi o zatonu evropskega (in s tem tudi slovenskega) človeka.

Najprej je treba reči, da nam je občutje Spenglerjevega dela danes precej manj tuje kot nam je najbrž bilo pred desetimi ali dvajsetimi leti, ko se je zdel političnoekonomski koncept Evrope v strmem vzponu. Kazal se je v uspešnem širjenju Evropske unije, evroobmočja ter v splošni gospodarski rasti Zahoda. Sedaj od nastopa ekonomske krize in od vzpona Kitajske dalje, živimo v precej bolj pesimističnem razpoloženju glede evropske prihodnosti.

Pa ne gre le za *ekonomsko krizo*, ki sedaj že dobiva socialno zaznavne razsežnosti. Empirično preverljivih je še kar nekaj drugih kritičnih dogajanj na našem kontinentu. Najprej je tu huda *demografska kriza*. Leta 2000 je bila namreč povprečna stopnja rodnosti za evropske države 1,37 otroka na žensko. Kot vemo, je stopnja rodnosti, ki omogoča obnavljanje obstoječega števila populacije nekoliko nad 2 (in sicer 2,1), kar pomeni, da par rodi dva otroka in se s tem populacija obnovi. Očitno je torej, da je s stopnjo rodnosti na 1,37 evropsko prebivalstvo daleč pod to mejo. Potemtakem je nujna posledica, da smo družba, ki se naglo stara. Slovenija je glede tega na sa-

mem evropskem repu, saj smo imeli leta 2000 stopnjo rodnosti 1,21. Če se bo tak trend nadaljeval, bo evropsko človeštvo tam nekje do leta 2100 preprosto izginilo v morju svetovnega prebivalstva, kakor nam kažejo projekcije OZN (Demeny 2003, str. 2-4). Sklicevanje na prenaseljenost planeta ter na ekološko problematiko je brezpredmetno prvič zato, ker se je že menda dovolj jasno izkazalo, da sta tako neomalthuzianizem kot globoka ekologija levičarska ideološka konstrukta, pač pa tudi zato ker evropski človek preprosto ne more izbrati poti samomora lastne civilizacije zato, da bodo druge uspevale ali pa, da bo narava bolj čista.

Poleg ekonomske in demografske pa imamo tu še vznemirljivo izobraževalno krizo. Septembra je Evropska unija izdala končno poročilo o stanju pismenosti v Evropi: gre za izrazito razburljivo poročilo s pozivi k takojšnjemu ukrepanju, ki temelji na vznemirljivih rezultatih držav članic pri raziskavi PISA 2009. Raziskava, ki jo OECD pripravlja za ugotavljanje stanja izobraževanja pri svojih državah članicah je namreč pokazala, da se stanje pismenosti v Evropi nič več ne viša in v celi vrsti držav članic opazno slabša kljub temu (EU literacy-report 2012, str. 22), da delež prebivalstva v visokem šolstvu vztrajno raste (z 2,7-odstotno letno rastjo – Key data on Education in Europe 2012, str. 13). Slovenija je zopet med državami, kjer se stanje, ki je že itak podpovprečno, vztrajno slabša (PISA 2009, Executive Summary, str. 8 [za 11 točk slabše kot 2006]). Zdi se, da se ti rezulta-

ti ujemajo z ugotovitvami *Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* iz leta 2011 (str. 200), v kateri je anketa pokazala, kako 90 odstotkov anketiranih slovenskih gimnazijskih učiteljev ugotavlja, da je v zadnjih 10 letih zaradi sile razmer morale znižati standarde znanja. Težko je sicer razložiti vedno slabšo pismenost ob hkratnem večanju deleža prebivalstva v visokošolskem in gimnazijskem programu. Naš izobraževalni sistem preprosto vse manj izobražuje.

Vidimo torej, da se slika evropske prihodnosti kaže v temnih konturah vsaj teh treh jasno dokumentiranih kriz: ekonomske, demografske in izobraževalne. Obstaja morda kakšna povezava med njimi?

Oswald Spengler je v omenjenem delu izpred 90 let označil kot osnovno potezo propada evropskega človeštva prav demografsko krizo. V poslednji točki razvoja naše civilizacije bo Evropejec, pravi Spengler, še vedno veliko dal na preživetje sebe kot posameznika, toda izgubil bo vsako zanimanje za preživetje sebe kot skupnosti. Ne bo ga več prevzemal srh ob misli, da je zadnji svojega rodu, kakor se nazorno izrazi Spengler.

Če nekoliko natančneje pogledamo zasnovo današnjih kriz, v katerih se nahaja današnja Evropa, lahko vidimo, da ima Oswald Spengler v bistvu prav. To je takoj vidno pri sedanji ekonomski krizi, ki je v veliki meri vezana na krizo pokojninskega sistema, le-ta pa izvira iz dejstva, da so mlajše generacije vse manjše in zato vse težje vzdržujejo upokojske generacije. A povezava med demografsko in ekonomsko krizo ni vezana le na težave s pokojninsko blagajno. Znano je namreč, da so največji potrošniki mlade družine, ki si morajo kupiti veliko proizvodov (hišo, opremo, otroška oblačila, avto itd.), da osnujejo dostojno življenje za svoje člane. Starejša populacija je v potrošnji bistveno manj propulzivna, saj je večino temeljnih življenjskih nakupov že opravila v mlajših letih. Starajoča se družba je zato nujno družba z vse manj kupci in torej družba ekonomske krize.

Izobraževalna kriza, v kateri se nahajamo, je prav tako tesno povezana z demografsko krizo. Nižanje standardov znanja v slovenskih in ostalih evropskih šolah ima namreč v glavnem svoj preprost vzrok v tem, da upad števila učencev na generacijo začenja ogrožati službena mesta učiteljev. Zato pa šole, da bi ohranile kar se da veliko število učencev v svojih razredih, spuščajo standarde znanja in s tem manjšajo osip, ki bi nastal zaradi ponavljanja letnika, izključitve, preusmeritve na drugo šolo ali na lažji program ipd. Tako nas sploh ne sme čuditi, da je vedno več populacije na gimnazijah in na univerzi kljub temu, da so generacije vse manjše. Prav zato, ker so generacije vse manjše, se za reševanje delovnih mest v šolstvu nižajo standardi znanja in zato se pripuščata vse večji delež populacije v višje smeri izobraževanja. Nujna

posledica take situacije je omenjeni padec pismenosti, pa tudi drugih intelektualnih veščin. Pa da smo si na jasnem: pred tem dogajanjem si šolstvo tako v Sloveniji kot v Evropi vztrajno zatiska oči. Podobno si državne in skupne institucije vztrajno zatiskajo oči pred korelacijo med demografsko krizo in ekonomsko. To pa zato, ker bi učinkoviti odgovori na demografsko krizo ogrozili temeljne postulate sodobne prevladujoče levo-liberalne ideologije, zlasti kakor se je vzpostavila v okviru t.i. seksualne revolucije v 60-ih, v kateri so se izkoriščevalski interesi velekapitala in anarhične težnje svetovne levice znova tesno združili.

Ni seveda namen, da bi se ob teh uvidih predali spenglerjevskemu pesimizmu v zvezi z neobhodnostjo zatona evropske civilizacije. Prav gotovo ne gre za nagrobni spev Evropi. Drugačno, svetlejšo držo nam narekuje sama krščanska vera, ki je seveda daleč od kakšnega temačnega fatalizma. Kaj nam je torej storiti, da Sloveniji in Evropi preprečimo, da bi dokončno zašla za obzorje zgodovine? Katoličani imamo v tem spopadu za življenje naše civilizacije prav posebno vlogo, saj nam družbeni nauk Cerkve jasno predoča osrednji pomen družine za družbo kot celoto. Kot Cerkev na Slovenskem se moramo zato jasno postaviti na stališče, ki spodbuja nastanek velikih družin. Glede tega je v našem cerkvenem prostoru nekaj ovir, ki jih bo nujno treba čim prej odpraviti.

Najprej je tu konstantno poudarjanje odgovornega starševstva (to je urejanja spočetij) ob imperativu odprtosti zakoncev za življenje v okviru naše družinske pastorale. Spodbujanje urejanja spočetij, pa čeprav le s pomočjo naravnih metod, je v izumirajoči družbi, kakršna je naša, dokaj neodgovorno, če že ne kar samomorilsko početje. Pri spočetju človeškega bitja itak odgovarja v zadnji posledici Bog, ki ustvari novospočetemu nesmrtno dušo. Mislim, da ne bi bilo zato prav nič narobe, če bi si vzeli raje za vodilo to, kar je turški premier Recep Tayyip Erdoğan nedavno povedal bosanskim študentom v predavanju na Univerzi v Sarajevu: potrebujemo vsaj 5 otrok na družino. To je cilj, ki ga moramo postaviti tudi pred mladega slovenskega katoličana vse od otroške in mladinske pastorale dalje, zlasti pa v času priprave na zakon. Če si ne bomo postavili tega cilja katoličani, ga bodo dosegli drugi, a tedaj bosta Slovenija in Evropa muslimanski. V tem smislu je potrebno mlademu človeku jasno predočiti, da to ni le v interesu naroda in evropske družbe kot celote, pač pa tudi njega samega kot posameznika, saj dokler bomo živeli v takšnih demografskih trendih, bodo perspektive pokojninske blagajne vse slabše. Edini način, s katerim si bo lahko mlad par zagotovil kolikor toliko varno staranje, bo ta, da si bo rodil in vzgojil dovolj otrok, ki ga bodo lahko tedaj vzdrževali.

Postavitev takšnega cilja je kot vidimo nujna, če se želimo izviti iz primeža kriz sodobnosti in ohraniti evropsko lice Evrope, obenem pa se moramo zavdati, da potegne za seboj niz pomembnih, morda nekoliko bolečih posledic. Najprej je tu vprašanje vključitve družinske matere v poklicni svet, ki je tudi v današnji katoliški Cerkvi dojeta kot nekakšno normalno stanje (prim. *Caritas in veritate*, § 63). Jasno je, da bo žena, ki rodi pet otrok, težko zaposlena tudi izven doma, saj bo imela doma že vrh glave dela z naraščanjem. Zato bo potrebno tudi v tem smislu revidirati našo pastoralo in bo treba vanjo vključiti vsebine, ki naj ponovno prikažejo globoko smiselnost materinega celodnevne angažmaja za vzgojo lastnih otrok ter očetovsko dolžnost, da k hiši prinaša kruh.

Končno bo treba revidirati vse bolj ohlapno cerkveno politiko ugotavljanja ničnosti zakonskih zvez. Jasno je namreč, da se žena težko odpove zaposlitvi na trgu delovne sile v imenu družine, če visi nad njo možnost, da jo bo mož, ki prinaša domov plačo, zapustil in šel z drugo. Zato je treba to možnost zreducirati na minimum, vsaj kolikor je to v moči Cerkve same. Ob tem se moramo tudi zamisliti, ali nismo kot Cerkve preveč popustili v naši zahtevi po odpravi ločitve kot pravice, ki jo zagotavlja državna zakonodaja. Vidi-

mo namreč, kam nas je popeljala pravica do ločitve: v družbo, ki je na robu izumrtja.

S tem pa smo prišli končno do naše tretje okrogle obletnice, to je do 50. obletnice začetka II. vaticanskega koncila. Dejstvo je namreč, da je ravno koncil s svojim naukom o verski svobodi globinsko načel cerkveni angažma glede uveljavljanja svojih versko-moralnih načel na ravni državne zakonodaje, v kar spada tudi angažma zoper pravico do ločitve. S tem pa je sprožil verižno reakcijo, po kateri je Cerkev (zlasti v času papeževanja Janeza Pavla II.) na široko odprla vrata vključevanju ženske na trg delovne sile, pa tudi raznim oblikam naravnega (včasih pa tudi umetnega) urejanja spočetij. Upati je torej, da bo v okviru te okrogle obletnice vrh Cerkve temeljito premislil te in druge vprašljive sadove koncila in potegnil iz tega potrebne sklepe. Na ravni Cerkve na Slovenskem pa mislim, da je že v okviru obstoječega družbenega nauka Cerkve mogoče začeti s populacijsko usmerjeno pastoralo, ki nas bo edina lahko rešila pred ginevanjem naše starajoče se družbe. Če me pa vprašate za mesto, kjer bi bilo ustrezno začeti s tako novo usmeritvijo naših prizadevanj, je odgovor lahko le eden: katoliški shod.

Franc Bešter

Denar in duh

Pomembno je, kaj v srcu postavljamo na prvo mesto

Kapitalizem

Kakšno zvezo naj bi imela denar in duh (Duh)? Ali tu mislim Boga kot Duhá ali človeka kot duhá? Denar je (materialnega) sveta vladar, Bog (če Ga sploh priznavamo) je tudi Kralj in Vladar, Vladar nebes in Zemlje (materialnega sveta, vesolja) – nujno je zato, da med obema gospodoma prihaja do konflikta. Človek je pred njima nujno postavljen pred izbiro: katerega boga postaviti na prvo mesto, kateremu bogu služiti, kar nujno pomeni tudi podrejeni se mu.

Že ime samo ime kapitalizem pove, da je tudi (ekonomski in politični) sistem, v katerem igra denar ključno vlogo, silnice tega sistema vsekakor usmerjajo človeka v služenje denarja, navajajo ga, da postavlja denar na prvo mesto – v svojem srcu, To, da ljudje naše dobe res postavljajo denar na prvo mesto, potrjuje življenje na vsakem koraku: veliko, morda večina mišljenja in govorjenja ljudi se suče okrog denarja, »usta pa govore iz tega, česar je polno srce«, kot pravi Kristus, v srcih ljudi je torej »polno denarja«, takšno govorjenje je znak, da je človek postavil denar na prvo mesto in nad vse drugo.

Denar kot kri gospodarstva

Denar morda ne bi bil potreben, če »bi vsak delal po svojih možnostih« in vsak (od družbe) jemal po svojih (nujnih) potrebah – takšno idejo so imeli komunisti (marksisti) in so jo v prihodnosti tudi hoteli uresničiti. A ljudje nismo takšni, to je bila napačna antropološka postavka – da bi vsak človek tako ravnal. Denar je orodje ekonomije: je praktična stvar, ko namesto blaga za blago menjamo blago za denar in obratno, denar za blago. Denar je znak in dokaz, da smo naredili izdelek oziroma proizvedli materialno dobrino ali opravili storitev, in s tem »dokazom« na trgu (v trgovini) dobimo druge materialne stvari. Zato je razumljivo, da družba pravzaprav ne more funkcionirati brez denarja in denar omogoča tudi njen ekonomski razcvet. Kar je v telesu kri, je v gospodarstvu denar. Ta se nam pokaže tudi kot ključ do materialnih stvari. Ob tem je nujno treba navesti, da je tehnični razvoj v novem veku vlogo denarja v družbi potencial. Tehnika namreč pomeni množično proizvodnjo in porabo, za blagovno-denarno menjavo na trgu so potrebne veliko večje količine denarja kot nekoč. Denar je potreben za tehnološki razvoj, denar je potreben za nakup vedno novih stvari.

Denar in tehnika

V razmerju med denarjem in tehniko pa se je pojavila velika nevarnost. Ne le, da uporaba tehnike v proizvodnji in porabi (na trgu) povzroča izčrpavanje in onesnaževanje narave. Vodstvene strukture te družbe, ljudje, ki so »na vrhu«, najsi bo to v podjetjih ali politiki, imajo možnost, da finančne tokove usmerjajo in pre-usmerjajo, da finančne pipice odpirajo ali zapirajo, in si s tem prisvajajo delo drugih, v obliki denarja kot opredmetenja za to delo. Denar lahko nekje nakopičijo in s tem drugje njegovo količino nujno zmanjšajo. S tem pa lahko najširše množice marginalizirajo – ker omejuje njihovo svobodo tako, da jim odvzamejo »ključ«, ki odpira vrata ne le do materialnih stvari, tudi do neštevilnih drugih dobrin materialnega sveta, npr. do kulture, potovanja, izobrazbe, zabave ... In prav to stanje se je vzpostavilo danes na svetu – ko ima le kakšen odstotek ljudi v rokah veliko večino družbenega bogastva.

Vendar je denar v povezavi s tehniko omogočil tudi prevzem politične oblasti in nov, poseben način vladanja. V političnem sistemu demokracije je namreč (na volitvah) nemogoče zmagati brez propagande, ki jo omogoča tehnika (mediji), za kar pa je spet potreben denar, tako oblast vedno znova osvojijo tisti z denarjem. Tehnika je omogočila, da je tudi oblast mogoče »kupiti«, omogočila je, da je z močjo kapitala mogoče vladati. A da je z močjo medijev mogoče čim širše množice manipulirati, je potrebno narediti še naslednje: ljudi duhovno – intelektualno oslabiti in v družbi vzpostaviti stanje anarhije (to se dela npr. s propagiranjem svobodne spolnosti), da se v njej sami ne bodo več sposobni orientirati in se samostojno odločati. Zbegani ljudje v zbeganem, zmedenem svetu bodo potem posegli po »pomoči« in »nasvetih« pri medijih. Moremo zaključiti, da je tehnika povzročila ne le propadanje narave, tudi propadanje družbe, v povezavi z denarjem seveda.

Vsekakor ti inštituti moderne družbe (trg, denar, demokracija) človeka usmerjajo k materialističnemu načinu življenja. Za novoveškega človeka je svet materije ves svet še iz enega razloga: zaradi neke znanosti, katere spoznavna metoda se je rodila v XVI. stoletju in ki priznava le tisto, kar je mogoče dokazati z metodo eksperimenta in merjenja. Od tod priznavanje zgolj materije. Za modernega človeka je ta znanost tudi »pravilna« – ker marsikdo živi v

zavesti, da je vso tehniko, s katero je dnevno povezan in ki »deluje«, v največji meri ustvarila prav ta znanost.

Toda, ali je npr. človek res samo to: samo snov? Ali je fizično telo res ves človek? Vse velike religije (a tudi filozofije) sveta učijo nekaj drugega: da je človek tudi posoda duha. Oglejmo si npr. indijski spev *Bhagavad-gito*, ki vsebuje duhovno znanost stare Indije.

Tudi če ne verjamemo v njen božanski izvor, je v njej vsekakor izredno globoka modrost, veljavna za vse čase in kraje, in prepričan sem, da v njej lahko najdemo tudi nekaj odgovorov na vprašanja, ki jih poraja (post)moderna doba. *Bhagavad-gita* izhaja iz temeljne resnice, da je namreč človek tudi skupek duha, kaša, telo je le nekakšna obleka te duše, duha, ki pa ne pripada materialnemu svetu, saj je zanj »nenaraven« element.

Denar in evangelij

Ekonomija naj bi bila seveda v službi človeka – služila naj bi zadovoljevanju človekovih telesnih potreb oziroma njegovemu fizičnemu preživetju. Človek naj bi bil cilj, gospodarske dejavnosti pa sredstvo, a v sodobni potrošniški družbi se je začelo dogajati nekaj ravno nasprotnega: človek je postajal vedno bolj sredstvo, proizvodnja, potrošnja, denar pa cilj. Gotovo je tudi, kot jasno sledi iz resnic in stihov *Bhagavad-gite*, da ima takšen ali drugačen odnos do materialnih stvari in do denarja, takšne ali drugačne posledice za človekovo dušo oziroma za stanje človeka kot »utelešenega duhá«. Težava je v tem, da moderni človek pozablja na to, da je duh oziroma da ima dušo, ali pa v to resnico ne verjame in tudi noče verjeti – predvsem zato, ker tega njegova materialistična znanost ne priznava, ker ta znanost s svojo metodo vse metafizično zavrača kot nedokazano in nedokazljivo. Tako imamo dandanes človeško bitje večinoma zgolj za telo, po tem razumevanju je človek zgolj materija, samo »meso in kri«, zato ima človek samo telesna čutila in samo telesne potrebe. Tako v tej civilizaciji nihče (ali pa bolj redki) resno ne razmišlja o tem, da bi preveč zavzet odnos do materialnih stvari in do denarja lahko imel zelo resne in globinske posledice za človekovo dušo.

Priznati moramo, da se veliko, če ne celo večina naših skrbi nanaša na to, kako bomo »preživel«, kako si bomo zagotovili vsakdanji kruh, če že ne udobja oziroma čim višjega standarda. Skrbi nas za jutri, poskušamo si zagotoviti gotovost in materialno varnost, tudi za prihodnost, za »stara leta«, in smo pogosto celo v strahu za to, tudi za svoje otroke ... Skrbi in strah za to so nam tako rekoč v krvi, prirojeni, zapisani v genih, po prav istem so se spraševali in bili v skrbeh tudi Kristusovi rojaki v Palestini, pred 2000 leti, zato jim je govoril: »Ne skrbite za to, kaj boste jedli in kaj boste oblekli, saj vaš nebeški Oče ve, da vsega tega potrebujete. Po vsem tem povprašujete pogani (brezbožneži). Ne bodite torej v skrbeh za jutri – ker je dnevu dovolj njegova lastna težava.« Kristus nas celo svari pred pretiranimi skrbmi za materialne (zemelj-

ske) stvari in govori, da bo Bog skrbel za naše potrebe, tako kot živi ptice pod nebom in kot oblači lilije na polju, in da človek s svojo skrbjo ne more narediti nobene-ga lasu belega ali črnega, in da s tem nič ne more dodati svoji postavi ... Zakaj nas svari pred tem? Odgovor se skriva v naslednjih besedah iz evangelija: »Varujte se, da vam srca ne bodo obtežena s skrbmi tega (zemeljskega) življenja ... Te (zemeljske) skrbi (misli, ki se nanašajo na materialno!) obtežujejo srce (dušo). To pomeni, da se tako obteženo srce ne more dvigati k Bogu, ki je »zgoraj«, iz tega pa sledi, da skrbi povzročajo škodo človekovi duši, človeka lahko oropajo duhovnega življenja.

Kristus pa potem nadaljuje: »Najprej iščite nebeško kraljestvo in njegovo pravičnost in vse drugo vam bo navrženo.« Te besede hočejo povedati: najprej iščite Boga in Njegovo voljo (kar potrebuje vaša duša) in vse drugo (kar potrebuje vaše telo) vam bo navrženo. Spet smo pri resnici, ugotovljeni že prej: da naj človek na prvo mesto v srcu in v svojem življenju postavlja Boga – ker človek tisto, kar postavlja na to mesto, potem v življenju najprej in najbolj išče. Iskanje Boga je neločljivo povezano z iskanjem Njegove volje, prva in najpomembnejša stvar v življenju človeka naj bi bila torej božja volja: kaj On hoče, želi od nas (da naredimo zanj), se pravi, kje in kako naj Mu služimo, a Bogu služimo v hoji za Kristusom. Človek naj bi torej v življenju najprej iskal to pot – pot hoje za Kristusom, in hodil (ali vsaj hotel hoditi) po njej. V tem se gotovo skriva vsaj del odgovora, zakaj mu bo potem vse drugo (materialno) navrženo: ker človek z iskanjem Boga in Njegove volje in s hojo za Kristusom pokaže vero. Za človeka, ki pokaže vero, pa Bog, kar jasno sledi iz evangelija, lahko dela tudi čudeže. Morda ne tako očitnih kot so opisani tam, a vsekakor mu lahko pošilja svoje blagoslove, ga varuje pred nesrečami, usmerja dogajanje sveta tako, da je za človeka ugodno.

Iz Jezusovih besed nujno sledi tudi, da so tisti, ki stalno povprašujejo po tem, kaj bodo jedli itd., pogani; se pravi ljudje brez vere v Boga oziroma v boga kot dobrega Očeta, ki skrbi za človeka. Zaključiti moramo, da je naša (in nasploh celotna zahodna) družba pretežno poganska, saj velja priznati, da se večina naših skrbi, misli in pogovorov suče okrog ekonomske problematike in denarja, tudi okrog skrbi (in tudi strahu) za jutri, za prihodnost ... Zaključiti moramo tudi, da sta Karl Marx poganski filozof in njegov *Kapital* poganska knjiga. Jedro njegove filozofije je namreč v »novoodkriti« resnici, da »mora človek najprej jesti, piti, se oblačiti, stanovati, šele potem se lahko ukvarja s kulturo, z religijo ...«, kot je govoril Friedrich Engels na njegovem grobu. Kako naj človek to (materialno) doseže, zadovolji, pa naj bi ravno bilo glavno sporočilo *Kapitala*. Tej ideji so sledile komunistične (marksistične!) države: najprej moramo izgraditi ekonomsko bazo družbe (tudi moja generacija je bila vzgojena v tem), potem bomo lahko rešili (reševali) tudi vse druge probleme, izgrajevali tudi družbeno nadstav-

bo ... In priznati moramo, da se ta filozofija vleče v naše čase in da smo tudi danes pogojeni z njo.

Kdo ima prav: Marx ali Kristus? Lahko, da je Marxovo delo celo genialno (spomnim se, da nam je učiteljica v gimnaziji velikokrat ponovila, da je bil genij), vendar je bil le človek, ne Bog kot Kristus (seveda je odvisno od človeka, ali bo verjel v kristusovo božanstvo ali ne), a le Bog lahko pozna vso resnico, tudi resnično človekovo naravo in človekove potrebe, in »kar je pri ljudeh modro, je pri Bogu nespamet«, piše v *Svetem pismu*. Vsa ekonomska znanost, nadalje logika financ, kapitala – vse to je lahko na prvi pogled videti pametno, a za vsem tem je le človeška pamet, človeška logika.

»Najprej iščite Boga in njegovo voljo, in vse drugo vam bo navrženo.« Če sledimo Marxovemu nauku, bomo najprej iskali, skušali poskrbeti za tisto, kar potrebuje naše telo, in v tem primeru ne bomo mogli iskati tistega, kar potrebuje duša. Vse marksistične (komunistične, ateistične) države so gradile na ideji, da je treba najprej poskrbeti za materialne stvari. Toda pokazalo se je, da ima bolj prav Kristus – če ne iščemo naprej nebeškega kraljestva, nam bo tudi materialna blaginja odvzeta – vse komunistične države so (bile) dežele revščine in ves razvoj je končal v veliki stiski in pomanjkanju. Vendar je tudi modrost celotnega Zahoda takšna: da je treba najprej poskrbeti za materialne stvari in zagotoviti čim višjo blaginjo. Filozofija Zahoda je materialistična, a dalaj-lama, ki pa je iz bistveno drugačne kulture, je bliže Kristusu, ko izjavlja: »Materialne dobrine ne smejo biti temelj našega življenja.«

Babilonski stolp

Babilonski stolp je simbol gradnje sveta (civilizacije) brez Boga oziroma upora proti Njemu; ljudje so se združili in sklenili, da zgradijo velikanski stolp do neba in s tem tekmujejo s samim Bogom. Vendar jim je On na neki točki »zmešal jezike«, da niso mogli več nadaljevati z gradnjo, kar pomeni: niso se več mogli sporazume(va)ti, ali na kratko, da so se sprli med seboj. Iz tega se lahko naučimo marsikaj, najprej to, da Bog človeku pušča svobodo, človek se Mu lahko celo upre in gradi mimo Njega (brez Njega), in lahko celo marsikaj zgradi, doseže, vendar se, gledano dolgoročno, stvar nekje ustavi. Gradnja sveta brez Boga začne povzročati stanje zmedenosti, zmešnjave, kaosa, kar otežuje in nazadnje povsem onemogoči nadaljnjo gradnjo.

Ali kapitalizem res gradi (je gradil) svet brez Boga? Ta sistem deluje na dveh glavnih inštitutih: tržnem gospodarstvu in demokraciji. Načelno gledano nikakor ni protiverski, vendar že njegovo ime pove, da v njem igra ključno vlogo denar, tako v ekonomiji kot v politiki, poleg tega je tehnika, ki se uporablja za »pogon« kapitalizma, še močno okrepila silnice, ki človeka vlečejo v služenje denarju. Najprej: če človek hoče kolikor toliko normalno funkcionirati v takšni, tehnični civilizaciji, kakršno smo ustvarili, nujno potrebuje ne samo stanovanje,

hrano, obleko ..., ampak tudi avtomobil, televizor, računalnik, telefonček, pralni stroj in še deset drugih aparatov. Vse to je treba kupiti, vzdrževati, plačevati položnice ... a tudi če to imamo, si večina ljudi želi postati »bogatih«, si povečati udobje, standard, svoje možnosti glede dopusta, potovanj, pokojnine ... kar vse omogoča ali kar vsaj objublja nenehno napredujoča tehnika. Zaključiti moramo, da znanja (tehnika), kar je ustvaril človek v novem veku, in silnice sistema, ki ga je vzpostavil, spontano povzročijo sekularizacijo in ateizacijo, izginjanje religije, in takšna kultura res vedno bolj postaja babilonski stolp. Posledice delovanja silnic moderne dobe se seveda s časom iz generacije v generacijo, iz desetletja v desetletje nalagajo, kopičijo, in pripeljejo družbo v stanje, ko se le-ta ne ravna več po desetih zapovedih. Posledica vsega tega pa je nujno lakota, sestradanost duhá, odtujenost ljudi, kar vodi tudi v rušenje medosebnih odnosov vsesplošno nezadovoljstvo, alkoholizem, droge ... Nasploh lahko danes govorimo o veliki duhovni in moralni krizi te družbe, ki je postala kultura duhovne smrti. Večina ljudi se strinja, da je sedanja finančna kriza posledica krize vrednot. Vendar je moderna družba postala predvsem družba materialnih vrednot in seveda denarja kot najvišje vrednote. Ko se množično vzpostavi stanje brez vrednot, kot so moralnost, poštenost, odgovornost, odpoved ... ko se duše ljudi spreminjajo v ruševine, in v ruševine tudi neštivilne družine, ko prevladajo »vrednote« kot npr. uživaštvo in »priti do denarja brez dela«, ko nasploh dezintegracija posameznikov in družbe postane velika, pa je tudi sesutje bank le še vprašanje časa. Njihovo zrušenje je znamenje »poslednjih časov«, ne konca sveta, pač pa znak, da je moderna doba v svojem razvoju prišla do brezizhodnosti, znamenje, da se gradnja zahodne variante babilonskega stolpa zaustavlja.

Različne so interpretacije današnjega stanja, v katerem se je znašel ves svet s strani politikov in ekonomistov, velika so tudi razhajanja v pogledih na izhod iz krize. Mnogi priznavajo, da odgovora (še) ni. Politiki sprejemajo razne ukrepe za zdravljenje, predvsem tiste glede reševanja finančnih stanj, glede bank, a gotovo je, da vse to lahko deluje le kratkoročno, ker bodo silnice naše dobe delovale naprej in nas spravljale v nove, čeprav morda nekoliko drugačne krize.

Rešitev je zato lahko le v »novi dobi«, zrelejši od moderne. Prepričan sem, da mora naprednejša civilizacija graditi na dveh temeljnih postavkah: da je človek (tudi) duh, ne samo telo, in da ni vseeno, kaj človek v svojem duhu (srcu) postavi na prvo mesto in nad vsako drugo stvar, da je izredno pomembna, da, odločilna, človekova notranjost, njegovo duhovno stanje. To edino je lahko tisti temelj, na katerem je mogoče graditi novo obliko civilizacije. Ne gre za zavračanje, zaničevanje denarja in materialnih stvari, gre za vzpostavljanje novega, pravičnega odnosa do denarja. Napačen odnos do denarja ima lahko uničujoče posledice za človekovo dušo.

Berta Golob

Jezikovna ogroženost

Ljubiti domovino in materni jezik je ista ljubezen

Med dedne časti sodi tudi materni jezik.

Že dolgo me moti geslo I feel Slovenia. Ne na tujih, na domačih reklamnih straneh. Tisti poudarjeni – love – se mi je takoj in v hipu bridko razpotegnil v – oveni – . Upam, da ne v pomenu preroške napovedi žalostnega konca naše državnosti.

Zanimivo: v besedi Slovenija so otroci Balantičeve slovenske šole v Argentini našli več kot dvajset drugih slovenskih besed. Nekdo je bil pa v domovini za reklamni domislek dobro nagrajen (= plačan), ker je udarni poudarek angleški. In če nam zdaj *I feel S – love – nija* prinaša dobiček, kaj pa bi še radi? To, da naj bo za trgovanjske oziroma turistične namene zapisan po svetu v vseh njegovih jezikih, doma pa v domačem. Predvsem najprej v domačem in pod tem v tujem.

(Podobno me moti oddaja Village Folk; slovenska oddaja na slovenski televiziji, pa je slovenski naslov »ljudje s podeželja« napisan pod tujim s precej majhnimi črkami.)

Ali je moj materni jezik ogrožen? Kaže, da je. Ali je usodno ogrožen? Upam, da ne. Domači jezik je v nevarnosti, kadar vdre vanj sestav/struktura tujega jezika in kadar se ga ne zavedamo več kot srčike samobitnosti; ko ga z domoljubjem vred zamenjamo za napihnjeno svetovljanstvo, pa se nas še na vseh koncih drži blato z domačih gred. Še ena nevarnost ga ogroža: da ga zavojevalec nasilno jemlje. Doslej se je v tej nevarnosti moj materni jeziki od Prekmurja do Primorja – od Slovenske okrogline do obale – in od kozolcev do steljnikov dokazal kot zmagovalec. Ker so ga (danes rečemo:) *govorci* in *nosilci* spoštovali.

Znašli smo se v razmerah razvrednotenih vrednot, s tem pa preimenovanih dejstev. Krajo smo poimenovali odtujitev lastnine, laž razumemo kot polresnico, in ker se starosti in razpadanja bojimo, raje govorimo o utrujenosti materiala. Če malo parafraziramo Ivana Cankarja, češ *vsega najlepšega ga je sram, najbolj pa ga je sram ljubezni*, to že kar nekaj časa velja za domoljubje. Ljubiti domovino in materni jezik je pa ista ljubezen. V berilu za 1. razred je bila kmalu po vojni natisnjena pesem o lastovki (ne vem več ime-

na avtorja) in v njej je bilo rečeno: *Saj je mati mila tu moj dom zgradila, zemljico slovensko ljubiti učila*. Do tedaj, ko sem sama začela poučevati, se je pojmovanje o navezanosti na dom in rod in narod že tako spremenilo, da so nam začeli učenjaki dopovedovati, kako nepomembno, če ne že kar škodljivo je navezovanje na preživele bivanjske strukture. Približno takrat – to sem slišala na svoja ušesa –, je Ivan Potrč dejal svoji soprogi (Branki Jurca): »Čuj, Branka, inženir agronomije in kmet klatita isto latovščino.« Beno Zupančič je na simpoziju v Portorožu med drugim spomnil, da ne zadošča več stolu reči *stol*, ampak je to zdaj *problem stola*. Takrat je tam kaj pametnega povedal novinar Mitja Gorjup, a je kmalu zatem umrl.

Polagoma, po kapljicah, potem pa v curkih in nalivu in po nenehnih šolskih reformah smo, kjer smo. Posledice nedomoljubja in neskrbi za jezik in neljubezni zanj so ob še drugih družbenih korakih uporabnike jezika – to smo pa vsi –, povzročile pri mnogih govoricah in piscih neobčutljivost za jezikovno rabo, za pravilnost in ustreznost sporazumevanja. Ker se je medtem medijski prostor nesluteno povečal, pravico in dolžnost spregovoriti v javnosti pa ima vsak, se glede na zelo pomanjkljivo jezikovno znanje in še bolj pomanjkljivo oblikovanje jezikovne in domoljubne zavesti v času odraščanja (torej v šolskih letih), ni treba čuditi današnjemu stanju. Ne smemo prezreti, da so se medtem uveljavile nove, zelo uspešne metode poučevanja tujih jezikov, materinščina pa ves čas caplja daleč za njimi. A ne, da bi bili brez strokovnjakov za to področje, le načrtno je bila drugim učnim predmetom dana prednost pred pomenom maternega jezika. Vsi poznamo navdušenje mladih nad angleščino in zmrdovanje mnogih nad materinščino. A tudi zmrdovalci ji pišejo njeno

usodo. Ta čas se že močno uveljavlja nova socialna zvrst: e-slovenščina. Nedvomno bo v rabi pustila svoje sledi. Pravilno uporabljena bi sporazumevanje lahko obogatila, v nasprotnem primeru bo jezik zašifrirala v razumljivost le za določeni sloj uporabnikov. Posebno področje pomeni strokovna/znanstvena in poslovna komunikacija zgolj v angleščini. A je ne moremo pripisati kakemu drugemu pojavu kot zgolj nepoštovanju materinščine. Ta je bila že zdavnaj sposobna slovensko ubesediti celotno *Biblijo*, še prej pa v tako imenovanem pridigarskem/govornem žanru izraziti vsa področja človekovega žitja.

Anton Martin Slomšek je v Celovcu slovenske bogoslovce dvakrat poučeval slovenski jezik; kako visoko ga je cenil, nam je znano. Kaj je zanj naredil, tudi. Z njegovim imenom vred je bilo v polpreteklosti prečrtanega še marsikaj; vse do pesmi *Slovenec sem, tako je mati d'jala*, ki jo je Slovenski oktet smel prepevati le v zamejstvu. Tega, da bi bila v naših učnih načrtih in programih kdaj prepovedani domoljubnost in zavzetost za materinščino, ne moremo reči. Načrtno negovani, spodbujani, pa tudi nista bili in to je to.

Koliko se kristjani zavedamo pomena materinščine? Približno toliko kot na splošno vsi drugi. Premalo. Komaj da so duhovniki še izvzeti, če pa so menda v času študija spodbujani, naj strokovne članke za do-

mačo bogoslovno revijo pišejo v angleščini. Vsi postajamo tudi polpismeni, saj si je nemogoče zapomniti vseh nadrobljenih pravopisnih pravil, kakega sistematičnega poznavanja le-teh pa učenci in dijakki niso deležni. Mnogim se zdi knjižni oziroma zborni jezik nepotreben. Večina govorcev klati eno in isto latovščino, če povzamemo Potrčevo ugotovitev; pomensko izpraznjeno žlobodro brez vonja in okusa. Zadošča nekaj ključnih besed za premetavanje vsebine s kupa na kup. Porazgubili so se sočni frazemi, ali pa na primer »zrno in pleve« predelamo v »zrno in plevel«, saj nimamo več pravega pojma o pojmi. Gre pa za temeljno izgubo: za odnos do tradicije in vrednot, iz katerih klijeta domoljubje in materni jezik. Biti ponosen na dom in besedo domačo.

Jok in stok ne koristi nič, če ne izzove obrata v novo smer oziroma v nazajsko smer k viru. Vsaj slišati je že resne klice po zasuku k stari veri, stari meri, na vseh področjih osebnega, zasebnega in javnega delovanja. Vzgon za ta preobrat potrebuje dosledno poštenost na vseh ravneh od diplomacije, politike, ekonomije, znanosti, umetnosti do uravnavanja vsakdanjih zadev. Ko bodo vzpostavljene etične vrednote, te so po besedah akad. dr. Jožeta Trontlja up za prihodnost, se bo iz spoštovanja do dednih časti lahko spremenil tudi odnos do maternega jezika.

Vlasta Sagadin

Brez vzgojnih usmeritev

Po deležu zasebnega šolstva smo na evropskem dnu

Področje šolstva mi je dobro znano. Sem namreč še vedno aktivna učiteljica na eni od osnovnih šol v Kranju in že več kot 30 let spremljam slovenski izobraževalni sistem tudi skozi izobraževanje svojih štirih otrok.

Trideset let je dolgo obdobje, v katerem so se na področju šolstva zvrstile številne spremembe, ki so posledično vplivale tudi na številne družine. Osnovnošolsko področje je prvo, s katerim se otroci srečajo na poti izobraževanja. Slovenska osnovna šola je v teh letih doživela številne spremembe in novosti, ki so sledile družbenim spremembam v naši državi. Verjetno najbolj širokopotezna je bila uvedba devetletnega osnovnošolskega izobraževanja, ki je imela svoje zasnovo v tako imenovani beli knjigi Gabrove skupine za obdelovanje šolskega polja, kot so se sami imenovali. Devetletka je prinesla v šolski sistem veliko sprememb, ki so jih najbolj pogumne šole sprejele v prvem krogu, nekatere v drugem, vse pa obvezno v tretjem letu uvajanja. Časa za evalvacijo ni bilo, nekaj popravkov se je kasneje vseeno opravilo, npr. ukinitve ocenjevanja od 1 do 10 pri nivojskih predmetih ali ukinitve nivojskega pouka samega, kar se je zgodilo z letošnjim šolskim letom.

Slovenska šola je po osamosvojitvi sicer odvrгла nekaj socialistične navlake, korenitih vrednostnih sprememb pa ni bila zmožna. Postala je vrednostno »nevtralna«, to je ateistična, kar je samo druga oblika vere in vsak poskus, da bi se v šole uvedlo verski pouk, je propadel ob enournem pogromu s strani občil in strokovnjakov leve politične opcije. Nova zakonodaja je prinesla hipernormiranost in predpisala praktično vse – od pravilnika o šolskem koledarju do pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev. Zlasti slednji je uvedel novo frazo o tako imenovani prijazni šoli, ki je poudarjala predvsem otrokove pravice, zanemarila pa njegove dolžnosti. Največja sprememba je bila ukinitve ocenjevanja vedenja, kar smo učitelji sprejeli z veliko skepto. Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev je zapletel postopke izrekanja

vzgojnih ukrepov in učitelje spremenil v birokrate. Permisivna vzgoja, liberalizem in mediji so naredili svoje in v šolah sta se razrasla razpuščenost ter nasilje, predvsem verbalno, ki so ga občutili učenci in učitelji. Nekaj neljubih incidentov, zlasti v srednjih šolah, je šele po več letih opozarjanja pripeljalo do skupnega zaključka, da tako naprej ne gre več. V slovenske šole je bil uveden vzgojni načrt, po katerem naj bi se ravnalo in ukrepalo v primeru kršitev. Celostne analize, ali se je situacija na področju vzgoje kaj spremenila, nimamo in šole same rešujejo svoje probleme, kot pač vedo in znajo. V zadnjem času se je pojavila nova oblika nasilja nad šolo in učitelje in sicer pritiski permisivno vzgojenih staršev, ki s svojo zaščitniško držo pretirano ščitijo svoje razvajene otroke in se vtikajo v področja, za katera niso strokovno usposobljeni. Niso redki primeri, ko skušajo starši urediti disciplinske in učne probleme svojih otrok kar z odvetnikom in s tem popolnoma razvrednotiti učiteljevo strokovnost in avtoriteto. Temu se pogosto pridružijo še ravnatelji, kateri v želji po ohranitvi imidža svoje šole, pritiskajo na učitelje, ki se tako znajdejo v nankovalu med starši, učenci in ravnatelji. Tudi šolsko ministrstvo s stalnimi posegi oziroma napovedmi o novostih in spremembah pritiska na zaposlene v šolstvu, kar povzroča še dodatno stresno občutje. Ugled učiteljevega poklica se je zelo zmanjšal, saj se hočejo danes na šolstvo spoznati tako rekoč vsi, ki imajo v šoli vsaj enega otroka.

Menim, da je do takega stanja v šolstvu prišlo predvsem zaradi umanjkanja skupnega cilja, ki bi ga morala slovenska šola zasledovati: vzgojiti in izobraziti mlade ter jih ustrezno pripraviti za delo in življenje. Na prvo mesto sem dala besedo vzgojiti, saj menim, da izobrazba ni vse, medtem ko je dobra vzgoja po-

goj za dobro medsebojno sobivanje. Razvijeni otroci brez srčne kulture, ki so, kot pravi Iztok Mlakar v eni od pesmi, »sami sebi čist« zadost«, ne bodo dobra naložba za prihodnost. Naša družba se kot celota ni uspela poenotiti, katere vrednote so nam vsem skupne ne glede na svetovnonazorsko ali politično opredelitev. Danes je mnogim mladim vzornik nekdo, ki se znajde, ki manipulira, goljufa, zasmehujejo pa tiste, ki so marljivi in pošteni. Zelo slab vzgled so tudi ljudje na visokih položajih, ki nimajo razvitih moralnih vrednot in zlorabljujejo svoj položaj v družbi. Še slabšega pa dajejo institucije pravne države, ki takih posameznikov ne sankcionirajo. Potem je sporočilo jasno: zakaj bi bil pošten in delaven, saj mi nihče nič ne more.

Medtem ko so razmere v osnovni šoli še vseeno dokaj urejene in obvladljive, pa je situacija na področju srednjega šolstva bolj zapletena. Omenjena Gabrova skupina je na področju srednjega šolstva pretirano spodbujala vpis na gimnazije in danes se že skoraj vsi osnovnošolci vpišejo na takšne ali drugačne gimnazije. Nihče ni dokazal, da so se v zadnjih 20 letih rodile pametnejše generacije, a se je vseeno odstotek vpisanih na gimnazije podvojil. Po drugi strani pa se je zmanjšal vpis na strokovne in poklicne šole, zaradi česar so počasi izumrli nekateri praktični poklici. Posledica širokega vpisa v gimnazije je bilo znižanje zahtevnosti pouka in osip. Ker pa so srednje šole financirane po številu dijakov in ne oddelkov (kot je to urejeno v osnovnih šolah), so bile prisiljene osip nadzirati oziroma zmanjšati, tako da danes srednje šole zaključijo velika večina dijakov. V zadnjih letih so se kljub številčno šibkejšim generacijam, povečala tudi vpisna mesta na fakultetah in praktično vsi dijaki lahko nadaljujejo šolanje na visokih šolah ali fakultetah. Seveda se marsikomu študij ustavi in sledijo prepisovanja, iskanje statusa po raznih višjih šolah itd. Tudi bolonjsko reformo smo v naš visokošolski sistem prevzeli samo formalno in čas bo pokazal vse pomanjkljivosti te nedoslednosti. Skratka, tudi na področju visokošolskega izobraževanja so razmere dokaj nepregledne, vsi študirajo, doštudirajo pa ne vsi. Visokošolski profesorji tožijo nad nizko ravnijo znanja, starši hodijo na govorilne ure že na fakulte-

te. Žal šolska oblast ne ustavi veriženja in menjavanja šol, ker si na ta način ohranja socialni mir. Študenti s statusom vsaj lahko delajo preko študentskega servisa, če že študirajo ne. Takšen navidezen dvig stopnje izobraženosti je le pesek v oči zunanjim opazovalcem in zopet ena od velikih laži naše družbe.

Podoba našega šolstva je v primerjavi s šolstvom v Evropi nekaj posebnega. Poleg Albanije smo edina država, ki nima verskega pouka v javnih šolah. Imamo najnižji delež zasebnih šol. Naši študenti študirajo nenormalno dolgo. Med študijem so zaposleni, a ne plačujejo davkov in nelojalno konkurirajo diplomantom, ki ne dobijo služb in zato pristanejo na zavodu za zaposlovanje. Posledica vseh teh anomalij so najrazličnejše zlorabe, ki zavirajo razvoj države.

Gospodarska kriza, v kateri se nahaja naša država, je predvsem moralna kriza, ki ima temelj v pomanjkanju osnovnih vrednot, kakršne bi morali otroci prejeti doma, šola pa bi jih morala pri tem podpirati. Žal so tudi nekateri starši na vzgojnem področju popolnoma odpovedali in prepuščajo vzgojo ulici, medijem in šoli. Boj za preživetje, pretirano potrošništvo in pomanjkanje vere nas oddaljujejo od bistva – prizadevanja za pošteno in odgovorno življenje, katerega »stranski« učinek je tudi sreča.

Vsakršna prizadevanja po spremembah na področju vrednostne orientacije šolstva so v politiki in delu javnosti vedno naletela na velike odpore in to je dokaz, da naša država v tem pogledu še ni normalna država. Samo spomnimo se, koliko prepиров je bilo okrog verouka v javnih šolah. Tudi z idejo o pouku o verstvih kot obveznem izbirnem predmetu, ni bilo nič bolje.

Sicer pa menim, da bi uvedba takega predmeta sama po sebi ne pripomogla k bistvenemu izboljšanju stanja duha v našem šolstvu, ki je dejansko samo odraz splošnega družbenega stanja. Rešitev bi bila na nacionalni ravni sprejeta osnovna točka sporazuma – sprejemanje zgodovine z vsemi dobrimi in slabimi posledicami, poenotenje o vrednotah, ki so skupne vsem in so v resnici nesporne. Te pa so poštenost, resnicoljubnost, delavnost, spoštovanje in domoljubje. Če kot narod tega ne bomo uredili, se nam tudi na šolskem področju ne obeta izboljšanje.

Nina Mazi

Odgovornost

Sodobnemu človeku se jo je posrečilo izkriviti in potvoriti

Strokovnjaki vse bolj glasno ugotavljajo, da med ključne dejavnike, ki so sprožili aktualno, že več let trajajočo finančno krizo in gospodarsko recesijo, sodi tudi pomanjkanje odgovornosti, v številnih primerih celo povsem neodgovorno ravnanje. Ker pomanjkanju odgovornosti doslej še nihče ni znal (hotel, mogel, uspel) stopiti na prste, se kriza nadaljuje: v številnih državah (vključno z našo) se še naprej širi in pogloblja in težko je napovedati, kdaj bo dosegla dno. Prenicljivi ameriški znanstvenik, mislec in avtor Noam Chomsky pravi, da bo družba zrela za preobrat in posledični izhod iz krize, ko bo vsakdo prevzel odgovornost za svoje (ne)ravnanje, prevzel nase breme njegovih posledic in se spoprijel z njegovimi neugodnimi (škodljivimi, nevarnimi) učinki ter jih skušal odpraviti in popraviti ali vsaj ublažiti in spremeniti.

Odgovornost je tako zahtevna in zapletena verjetno zato, ker sodi (bi morala soditi) med človekove temeljne, brezkompromisne vrednote, ki se jih ni mogoče preprosto naučiti in jih v največji stiski potegniti iz rokava oziroma si jih izmisliti, kadar je to potrebno. Posameznik (družina, organizacija, skupnost, družba) jih mora nositi v sebi, jih negovati, spodbujati, krepiti, dopolnjevati in nadgrajevati ter v skladu z njimi tudi živeti, delati, razmišljati in ustvarjati. Odgovornost, usmerjena v dobrobit posameznika in družbe, terja od človeka maksimalno zavzetost in predanost, strokovnost in moralnost. Znanstvenik, raziskovalec, pedagog in avtor ter oče managementa in nestor managerske znanosti, Američan dr. Peter Drucker, je odgovornost imel za temelj uspeha ne le v poklicu, poslu in karieri, marveč tudi na socialnem parketu in za domačimi štirimi stenami. Doma se odgovornost po njegovem mnenju tudi začne in konča. Sodobni psihologi (zlasti vedenjski in pedopsihologi), pedagogi in sociologi trdijo, da je treba k odgovornosti začeti otroke usmerjati in vzgajati že v najnežnejšem obdobju. Dojenčku je treba na njemu razumljiv in sprejemljiv način povedati in pokazati, da ima vse, kar počne, določen namen in smisel – jok v prazno in nepotrebno pritoževanje vznemirjajo in izčrpavajo tako njega samega kot tudi njegove domače in najbližje. Iz domače stajice se vzgoja za odgovornost preseli v vrtec, kjer jo je potrebno spretno in iznajdljivo dopolnjevati s socialno empatijo. Vse to potem bolj intenzivno zaživi v šoli, seveda le ob podpori temeljnega izvora – doma in družine. Kdor meni, da mu bo zaradi pomanjkanja časa oziroma zara-

di lastne neorganiziranosti šola učila in vzgajala otroka ter skrbela zanj, da ne bo lačen, samotnen, neuk ali kako drugače ogrožen, prikrajšan in prizadet, se moti, saj šoli ni bil nikoli podeljen mandat nadomestnega starševstva. Določene stvari je treba urediti in narediti v družini in pika. Pomanjkanje odgovornosti, ki izhaja iz družine, človeka močno zaznamuje za vse življenje. Zato so podatki o starših in družini, ki jih najuspešnejši in najbolj perspektivni lastniki in delodajalci želijo izvedeti od aspirantov, zlasti kandidatov za pomembna dela in naloge oziroma položaje, dejansko pomembni in relevantni. Njihovo iskanje in zbiranje pa daleč presega preprosto «vohljanje», navzkrižno preverjanje in obremenjevanje ali celo šikaniranje kandidatov, ki morajo v pripravah na 10 ali celo 12-urni pogovor s kadroviki in ostalimi pristojnimi, resno razmisliti tudi o tej tematiki in biti pri tem pripravljeni razkriti, kar je potrebno (le toliko in nič več, na način, ki ne bo okrnil njihove notranje integritete). Tudi dejstvo, da človek o sebi (in svojih najbližjih) razkrije le kar in kolikor je nujno potrebno, je vredno občudovanja in spoštovanja, najboljši delodajalci pa znajo to seveda ceniti. Seneka, veliki rimski antični mislec, je že pred 2000 leti poudarjal, da je v primeru ključne presoje (pomembnih odločitev in ukrepov) pomembno tako tisto, kar rečeš, kot tisto, kar zamolčiš. Toda razlikovanje med obema kategorijama običajnemu smrtniku pogosto (vse prepogosto) povzroča težave, zato raje pove in razkrije (pre)več, nato pa skuša svojo pripoved ublažiti, olepšati, omiliti in oklestiti ter nepotrebne besede potegniti nazaj. Tudi spoznanje, da je človek gospodar svoje

besede, dokler je ne izreče, nato pa beseda zagospoduje nad njim, je povezano z (ne)odgovornostjo.

Celo podjetja, za katera velja, da «sama vzgajajo in oblikujejo svoje kadre», neodgovornih posameznikov nimajo za resne kandidate in sprejemajo le osebnostno in značajsko, pa tudi strokovno izoblikovane; kar zgovorno potrjuje dejstvo, da se je odgovornosti v odrasli dobi težko naučiti oziroma se ji ex abrupto privaditi in jo v odločilnih trenutkih ad hoc potegniti iz rokava, nato pa jo spet za nedoločen čas potisniti pod preprogo.

Starši, učitelji in vzgojitelji otroku s svojim odgovornim ravnanjem (svetel zgled) in izbranimi besedami (otrok jim je pripravljen prisluhniti, jih razume in tudi upošteva) dajejo doto, ki je več vredna od neprestane skrbi za njegovo materialno blaginjo in pridiganja, da je treba varčevati. Ne monolog, marveč dialog krepi čut odgovornosti. Dialoška naravnost je prvi pogoj za učinkovito sprejemanje in uspešno prenašanje oziroma podeljevanje (ne prelaganje na tuja ramena) odgovornosti.

Peter Drucker odgovornost povezuje z inovativnostjo, strateško naravnostjo in konkurenčnostjo posameznika, organizacij, inštitucij in družbe v celoti. Zanimivo in spodbudno pa je tudi dejstvo, da je pri postavljanju temeljev uspeha v poklicu, poslu in karieri ter v življenju nasploh, odgovornosti ob bok postavil še «mehki entiteti» – veselje in navdušenje. Tudi ti je priporočljivo otroku privzgjajati oziroma ju spodbujati že od prvega krika v porodni sobi.

Ko steče beseda o odgovornosti, se marsikomu pomrači obraz, nasmeh izgine z ustnic, obraz postane turoben, naselita se bojazen in strah, prihodnost pa je povezana s skrbjo in negotovostjo.

Opisani fenomen si je mogoče razložiti s pomočjo negativne konotacije odgovornosti. Sodobna družba je odgovornosti, ki je sama po sebi pozitivna, spodbudna in obetavna entiteta, povezana z zaupanjem in naklonjenostjo (Aristotel jo uvršča med «arete – človekove vrline in sposobnosti, Drucker pa med kardinalne konkurenčne prednosti) nadela negativni predznak; povezala jo je s strahovlado. Koncept odgovornosti je sodobnemu človeku uspelo izkriviti in preoblikovati – potvoriti do neprepoznavnosti. Odgovornosti ne povezujemo več z njenimi temeljnimi principi – s pristojnostjo, uspešnostjo, učinkovitostjo, zaslugami, priznanjem, močjo, ugledom in vplivom. O odgovornosti govorimo le, ko komu trda prede – ko je nekaj narobe, ko kdo dela slabo oziroma ne izpolnjuje svojih nalog, dolžnosti in obveznosti, ne ustreza zahtevanim standardov, ne zadošča predpisanim pogojem in se ne zna dovolj hitro prilagajati spremembam. Vse to pa velja za prekršek in/ali greh in zato si zasluži grajo, sramoto in kazen. Peter Drucker poudarja, da odgovornost sama po sebi še ne pomeni brezhibnosti – brezkompromisne odličnosti in kakovosti. Pač pa je predvsem zagotovilo zato, da je posameznik sposoben zaznati svoje napake in spodrslljaje, jih priznati, se (pogumno) spoprijeti z njihovimi posledicami in popraviti oziroma odpraviti (najbolje preprečiti)

nastalo škodo. Vendar je v praksi običajno ravno nasprotno – človeka je strah odgovornosti. V trenutku, ko mu kdo pogleda pod prste oziroma še bolje, hoče pogledati pod prste, vzroji, se razburi in vznemiri, zameri in jezen udari po mizi. Zaradi pomanjkanja prostih delovnih mest in nezasedenih položajev ni pripravljen, tako kot некоč, nemudoma zaloputniti vrat za seboj in oditi drugam. Podoben scenarij se odvija tudi v številnih družinah, ko otroci staršem ne dovolijo, da bi spremljali njihovo delo v šoli in doma preverjali, kaj, kako, koliko in zakaj se učijo, berejo, komunicirajo z vrstniki itd.. V zvezi s tem je legendarni pediater in psiholog dr. Benjamin Spock staršem priporočil, naj v trenutku, ko otrok prvič za seboj zaloputne vrata in se zapre v (svojo) sobo, vklopijo alarm in storijo vse, da se zadeva ne bo nikdar več ponovila. Ko (če) jim to uspe, so z ukrepom, ki ga otrok tedaj sicer občuti kot zaušnico in sprejme kot omejitev, svojemu nadobudnežu pomagali narediti velik korak na poti do odgovornosti. Zanj bodo prej ali slej (vsaj posredno) tudi deležni reciporočnega priznanja in/ali hvaležnosti.

Pomembna pomanjkljivost odgovornosti v XXI. stoletju je tudi njena časovna naravnost. Namesto proaktivnosti (ex ante) in sprotnosti (aktualnosti) je usmerjena v retroaktivnost (ex poste). Človek bi moral najprej sprejeti odgovornost, se zavezati k odgovornemu ravnanju, še preden zaviha rokave, in skrbeti, da mu postane vodilo pri razmišljanju, snovanju in načrtovanju, izvajanju in ocenjevanju oziroma preverjanju rezultatov. Dogaja pa se ravno nasprotno: odgovornost se praviloma ugotavlja, preverja in določa za nazaj in to v glavnem le v primerih, ko gre kaj narobe. Sicer pa se sploh ne omenja, pa ne zato, ker bi bila samoumevna, marveč predvsem zato, ker si pred njo vsi zatiskamo ušesa; delodajalci in lastniki, ker jim povzroča skrbi, pomisleke in sive lase, delojemalci pa zaradi strahu, skrbi, negotovosti, groženj in tveganja, ki je z njo povezano. To je posledica nestabilnosti piramide odgovornosti, ki se maje in ruši oziroma razpada zaradi neustreznih temeljev. Starši in družina so v tem primeru ključni, saj kot skrbni graditelji edini lahko postavijo zdrave temelje odgovornosti posameznika, družine, organizacije, skupnosti in družbe. So tvorci, oznanjevalci in nosilci «apostolata odgovornosti». Oblikujejo arhitektonski kompleks, ki lahko okrepi in utrdi ali pa oslabi in zruši vso civilizacijo.

Za konec pa še tole: odgovornost gre z roko v roki s transparentnostjo in korektnostjo, legitimnostjo in legalnostjo. V kadrovanju, povezovanju in sodelovanju, ki temelji na nepotizmu, klientelizmu in koruptivnih odločitvah, zamegljenih (ali celo kriminalnih) poslih po principu «roka roko umije», prekoračitvah pooblastil, kjer zadeve ne potekajo lege artis, vsi bežijo od odgovornosti in se je bojijo. Če kdo prizna svoje delovanje, razkrije napake in se pokesa svoje zmote, se namreč sproži učinek domino, razkrinka se celotna naveza in vsem začne trda presti. Tovrstnim pojavom pa smo danes (žal) priče na vsakem koraku. Kdo premore dovolj poguma, da bo presekal gordijski vozec deficita odgovornosti v sodobni družbi?

Breda Kolar Sluga in Simona Vidmar

Skoraj pomlad

100 let slovenske likovne umetnosti na ogled v Umetnostni galeriji Maribor

Prvič Umetnostna galerija Maribor ob zaključku Evropske prestolnice kulture Maribor 2012 predstavlja pregled likovne umetnosti XX. stoletja od impresionistov do retro-avantgardistov v sodelovanju z osrednjimi slovenskimi galerijami in muzeji ter odpira poglede na nove prakse slovenskih vizualnih umetnikov XXI. stoletja. Skupaj stopimo v pomlad!

Umetnostna galerija Maribor je želela v načrtovani novi galeriji v letu 2012 predstaviti vrhunce slovenske umetnosti iz svoje obsežne zbirke ter tako prvič vzpostaviti dolgo pričakovano stalno postavitev. Zaradi zamika v realizaciji nove zgradbe Umetnostne galerije Maribor in z idejo po simbolni združitvi celotnega slovenskega umetniškega prostora v Mariboru sedaj Galerija predstavlja pregled slovenske likovne umetnosti zadnjih 100 let iz zbirk okoli dvajset slovenskih muzejev in galerij, od Narodne in Moderne galerije, Obalnih galerij, do Miklove hiše v Ribnici in Galerije Murske Sobote ter drugih. V iskanju novih perspektiv za prihodnost Umetnostna galerija Maribor ob zaključni razstavi leta 2012 odpira nov prostor za umetnost. V nekdanjem slavnem Hotelu Slavija, obnovljenem in obujenem iz obskurnosti, se v 11. nadstropju, visoko nad mestom, predstavljajo slovenski umetniki prihodnosti. Izbor okoli 20 najprodornejših akterjev sodobne vizualne umetnosti predstavlja hkrati najnovejšo zgodovino in možen pogled v prihodnost.

Sto let slovenske umetnosti je razdeljenih na dva dela: na XX. in XXI. stoletje. Prvi sledi kronološkemu pregledu slovenske umetnosti od impresionistov do konca stoletja. Med gostujočimi muzeji in galerijami osrednjo mesto zastopata Moderna galerija z velikimi imeni, kot so Marij Pregelj, Gabrijel Stupica in Zoran Mušič. Druge zbirke prepoznavamo po odličnih segmentih slovenske umetnosti, kot na primer Narodno galerijo s predstavniki slovenskega impresionizma Rihardom Jakopičem, Matijo Jamo, Ivanom Groharjem in Matejem Sternenom, Obalne galerije z umetnostjo 80-ih let, Galerijo Miklova hiša s kiparstvom s konca stoletja ter zbirko Akademije za likovno umetnost in oblikovanje z deli njenih profesorjev. Razstava v Umetnostni galeriji Maribor tako v enem

prostoru združuje dela, ki običajno niso razstavljena skupaj in v novih konstelacijah omogočajo sveže polje diskusij. Ob kronološkem pregledu razstava razkriva izbrane posebnosti, sobo, namenjeno izbranim tematskim poudarkom, ki se bodo v času razstave spreminjali: v začetni postavitvi je to tako imenovana Mariborska soba. Sedanje stoletje izpostavlja najzanimivejša imena sodobne umetniške produkcije. To so imena, ki za seboj puščajo sledi in katerih dela so že del zgodovine slovenske umetnosti, čeprav so jasno uprta v prihodnost: od umetnikov srednje generacije Vadima Fiškina, Nike Špan in Nataše Prosenec do mlajših vzhajajočih zvezd Jasmine Cibic, Jaše, Petra Koštruna in drugih.

Izmed mnogih pomenov pomladi je najmočnejša med njimi obljava pričakovanja. Prastar zapis večnega nadaljevanja in prihoda ponovnega začetka. Kljub negotovosti nas prav pričakovanje požene na še tako negotovo pot. V pričakovanju novih začetkov in razcveta vas vabimo na 100 let slovenske umetnosti!

Razstavo, ki bo odprta do 24. februarja 2013, sta pripravili podpisani kustosinji v sodelovanju z Meto Gabršček Prosenec ter ob pomoči Andreje Borin, Mete Kordiš, Andreje Rakovec, Brigitte Strnad in Taje Toplak.

Sodelujoči umetniki: Zemira Alajbegović Pečovnik & Neven Korda, Stojan Batič, Mirsad Begić, Uršula Berlot, Emerik Bernard, Fran Berneker, Janez Bernik, Viktor Bernik, Bogdan Borčič, Remigij Bratož, Mirko Bratuša, Jakov Brdar, Andrej Brumen Čop, Karla Bulovec Mrak, Ciril Cesar, Jasmina Cibic, Viktor Cotič, Dragica Čadež, Ivan Čargo, Ksenija Čerče, Avgust Černigoj, Sandi Červek, Bogdan Čobal, Ivan Čobal, Vuk Čosić, Božidar Dolenc, Lojze Dolinar, Nuša Dragan, Srečo Dragan, Ivan Dvořák, Eclipse, Vadim Fiškin, Alenka Gerlovič, Olaf Globočnik, Gustav Gnamuš,

Darko Golija, Franjo Golob, Bojan Gorenc, France Gorše, Samuel Grajfoner, Stojan Grauf, Tomaž Gregorič, Meta Grgurevič, Ivan Grohar, Marina Gržinič, Matjaž Hanžek (OHO), Jasna Hribernik, Ištvan Išt Huzjan, Zdenko Huzjan, Irwin, Božidar Jakac, Rihard Jakopič, Marko Jakše, Matija Jama, Janez Janša & Janez Janša & Janez Janša, Jaša, Janko Andrej Jelnikar, Andrej Jemec, Zmago Jeraj, Boris Jesih, Karel Jirak, Jurij Kalan, Boris Kalin, Zdenko Kalin, Žiga Kariž, Elsa Kasimir Oeltjen, Maks Kavčič, Stojan Kerbler, Dušan Kirbiš, Gabrijel Kolbič, Anton Gojmir Kos, Ivan Kos, Peter Koštrun, Rudolf Kotnik, Damjan Kracina, France Kralj, Tone Kralj, Metka Krašovec, Stane Kregar, Naško Križnar (OHO), Laibach, Vladimir Leben, Zmago Lenardič, Janez Lenassi, Erik Lovko, Polona Maher, Miha Maleš, Janez Marenčič, Iztok Maroh, Živko Marušič, Milenko Matanović (OHO), Franc Mesarič, France Mihelič, Zoran Mušič, Boštjan Novak, Jan Oeltjen, Alen Ožbolt, Ludvik Pandur, France Pavlovec, Josip Peteln, Venio Pilon, Nikolaj Pirnat, Herman Pivk, Štefan Planinc, Matjaž Počivavšek, Tadej Pogačar, Marko Pogačnik (OHO), Oton Polak, Borut Popenko, Zmago Posega, Marjetica Potrč, Mark Požlep, Marij Pregelj, Arjan Pregl, Janez Pristavec, Nataša Prosenec, Franci Purg, Karel Putrih, Tobias Putrih, Marijan Remec, Oto Rimele, France Rotar, Rudolf Saksida, Jakob Savinšek, Maksim Sedej, Sašo Sedlaček, Janko Skerlep,

Jože Slak – Đoka, Mojca Smerdu, son:DA, Lojze Spacal, Matej Sternen, Fran Stiplovšek, Gabrijel Stupica, Avgusta Šantel, Janez Šibila, Aina Šmid, Nika Špan, Tanja Špenko, Igor Štromajer, Miha Štrukelj, Ive Šubic, Jože Šubic, Lojze Šušmelj, Tugo Šušnik, Apoloniya Šušteršič, Marko Šušteršič, Slavko Tihec, Jože Tisnikar, Fran Tratnik, Ante Trstenjak, Drago Tršar, Dušan Tršar, Miha Turšič, Aleksandra Vajd & Hynek Alt, Petra Varl, Janez Vidic, Jana Vizjak, Lujo Vodopivec, Matej Andraž Vogrinčič, Milan Vojsk, Sašo Vrabič, Matjaž Wenzel, Ivan Zajc, Boris Zaplatil, Vlasta Zorko, Dunja Zupančič, Zdenka Žido, Dragan Živadinov.

Sodelujoče institucije: Akademija za likovno umetnost in oblikovanje, Ljubljana; Galerija Božidar Jakac, Kostanjevica na Krki; Galerija Miha Maleš (Medobčinski muzej Kamnik); Galerija Miklova hiša, Ribnica; Galerija Murska Sobota; Galerija Velenje; Gorenjski muzej, Kranj; Koroška galerija likovnih umetnosti, Slovenj Gradec; Likovna zbirka Riko, Ribnica; Loški muzej, Škofja Loka; MAO – Muzej za arhitekturo in oblikovanje, Ljubljana; Mestna galerija Nova Gorica; MGLC – mednarodni grafični likovni center, Ljubljana; MGML – Muzej in galerije mesta Ljubljane; Moderna galerija, Ljubljana; Narodna galerija, Ljubljana; Obalne galerije Piran; Pilonova galerija, Ajdovščina; RTV Slovenija; Zavod Celeia Celje - Center sodobnih umetnosti.

Ingrid Kovač Brus

Slovo filmskega traku

Kaj vse se lahko zgodi v enem letu?

Ko razmišljam o filmskem letu 2012, si želim, da bi lahko, kot pred leti, pisala o zmagovalcih filmskih festivalov, o filmih, ki so jih različne žirije spregledale, o večnem antagonizmu med Evropo in Ameriko, o izčrpanosti hollywoodskih strategij za večanje dobička ali pa o vseh dobrih praksah iz uspešnih evropskih kinematografij, s katerimi bi lahko izboljšali položaj domače kinematografije.

Želim si, da bi še enkrat preletela prizorišča osrednjih filmskih dogajanj, od Berlina, Los Angelesa, Cannesa do Benetk, se pomudila na bližnjih festivalih v Sarajevu, Trstu in domačem Portorožu, in s časovne distance še enkrat premerila, kakšne zgodbe so nam pripovedovali najboljši filmski ustvarjalci našega časa.

Sem tudi v skušnjavi, da bi polemizirala z žirijami in mimo velikih zmagovalcev evropskih festivalov opozorila na filme, ki so po mojem mnenju ostali spregledani. Želim si, da bi povzela nekaj filmskih zgodb, ki najbolje izrisujejo naš čas ali nas morda celo preroško opozarjajo na tisto, kar je pred nami, ali pa, da bi opozorila na avtorje, ki so si privoščili uspešno eksperimentiranje in so na večna vprašanja, ki jih raziskuje umetnost, odgovorili izvirno, sveže, drugače; da bi ponovila misli nekaterih izjemnih cineastov, ki pronicljivo opazujejo svet.

Da bi navdušeno pisala o vsaj treh mladih slovenskih režiserjih, tako zelo različnih in tako očitno nardarjenih, da moramo že zaradi njih takoj stopiti na prste kapitalu in zakonsko zagotoviti zunajproračunsko financiranje domačega filma. Da je res že skrajni čas, da tudi domača politika ugotovi, da film ni le sedma umetnost, ampak tudi industrija neslutelih priložnosti.

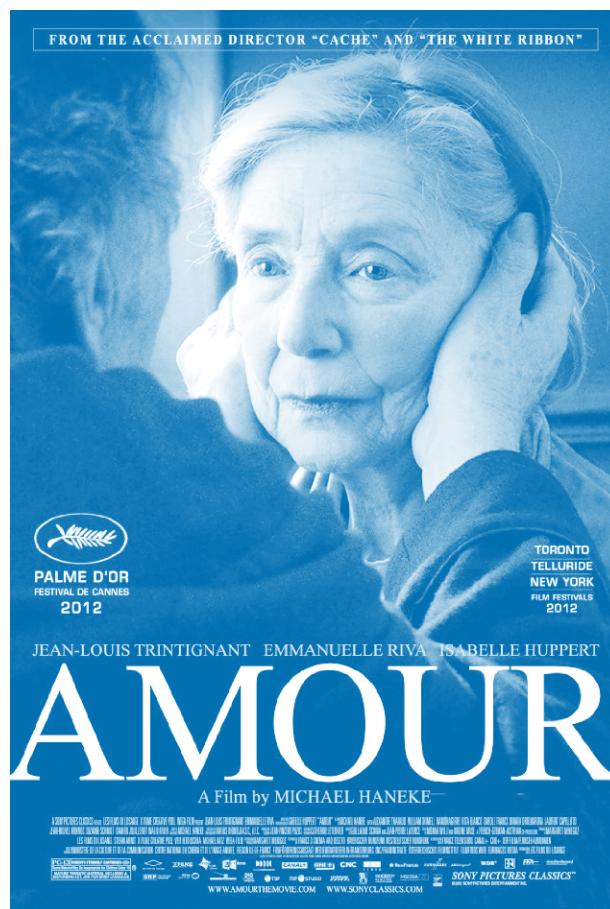
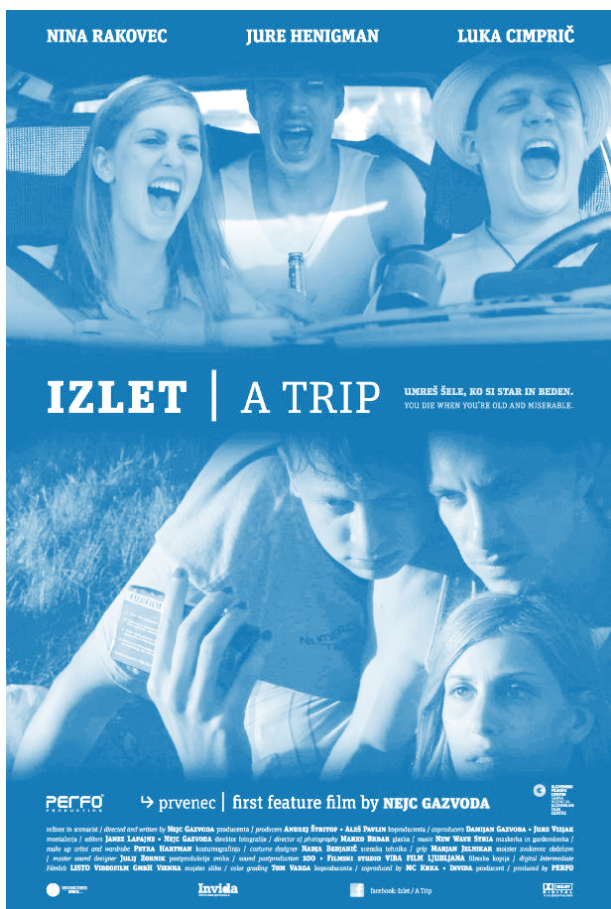
O vsem tem ne bom pisala. Čeprav na filmskih platinah leto ni bilo slabo. Daleč od tega. Tudi zato, ker mladi pač ne poznajo meja – in tako je sveži diplomant ljubljanske AGRFT Nejc Gazvoda s fotoaparatom in denarjem, ki si ga je za začetek izposodil od očeta, posnel film *Izlet*, ki je bil leto pozneje slovenski kandidat za oskarja; Mitja Okorn, ki si želi snemati visokopračunske filme, je svoj prostor našel v Varša-

vi in s *Pismi sv. Nikolaju* (Listy do M.) posnel največjo poljsko božično uspešnico, ki je v blagajne prinesla že več kot 14 milijonov dolarjev; Olmo Omerzu pa je v Pragi presegel pričakovanja profesorjev, diplomiral s celovečercem *Mlada noč* in se kar takoj uvrstil v Forum berlinskega filmskega festivala.

Morala bi pisati o tem, kako se z vso hitrostjo poslavljamo od nečesa, kar je bilo v stoletju filmske umetnosti njen simbol in zaščitni znak. Filmski koluti se namreč selijo v arhive in filme s celulojdnega traku bomo v prihodnosti gledali le še na kinotečnih predstavah. Povsod po svetu ta hip poteka digitalizacija kinodvoran in že prihodnje leto, tako napovedujejo prikazovalci in distributerji, svežih filmov na klasičnem filmskem traku ne bo več. Čas bi bil za razprave o tem, ali bodo gledalci s tem prikrajšani, ali bo globina barv na platnu manjša, ali pa spremembe sploh ne bodo opazili. Pa kako so kinodvorane po Sloveniji pripravljene, sploh tiste, ki so povezane v art mrežo.

Govoriti bi morala o častitljivi 50-letnici, ki jo v letu 2012 praznuje filmska revija Ekran, ena najstarejših tovrstnih v Evropi, pohvaliti programsko odličen festival, ki ga imamo vsako leto novembra v Ljubljani, spomniti, da je ljubljanski Kinodvor zgled odličnega sodelovanja stroke in mestnih oblasti, od katerega imamo korist predvsem gledalci vseh starosti, da je slovenska filmska pokrajina bogata, ker imamo iznajdljive kulturne ustvarjalce in zato imenitne filmske dogodke v Izoli, Ljutomeru, Animateko v Ljubljani in Mariboru ...

Za konec pa bi še blago positnarila, spet in ne prva, kako Televizija Slovenija še kar vztraja pri nenavadni praksi, da producira odlične celovečerne filme, letos sta to portoroški zmagovalec, prvenec Sloboda-

na Maksimovića *Hvala za Sunderland* in *Vaje v objemu Metoda Pevca*, in namesto, da bi jih najprej predvajala v kinodvoranah po vsej Sloveniji (in morebiti s tem tudi kaj zaslužila!), poskrbi zgolj za njihovo televizijsko prikazovanje.

Vendar v letu 2012 vse filme, vse festivale, vse filmske dogodke, ugledne domače in tuje nagrade (tudi za najboljši scenarij za film *Šanghaj* v Montrealu in za življenjsko delo Damjanu Kozoletu v Rimu) prekri-va dejstvo, ki je ta hip večje od filmske umetnosti in ga je novembra 2012 v Mariboru, evropski prestolnici kulture (EPK), nekdanji francoski kulturni minister in eden izmed idejnih vodij projekta EPK Jack Lang, spet ne prvi in zadnji, opisal: »Pri kulturi ne gre samo za širjenje obzorij duha, ampak ima pomembno vlogo tudi pri razvoju gospodarstva. Ne razumem, kako lahko številne vlade v Evropi zmanjšujejo sredstva za kulturo in izobraževanje, saj s tem delujejo proti narodu samemu.«

Vendar se je filmsko leto tudi v tem smislu začelo dobro, z napovedjo ambicioznega snemalnega načrta za naslednji dve leti. Prve čudne obete je prinesla že februarska napoved ukinitve Ministrstva za kulturo, zares pa je po filmu udarilo marca z napovedjo ukinitve Slovenskega filmskega centra (SFC), krovne

ustanove, ki skrbi za produkcijo, distribucijo in promocijo slovenskega filma. Kot bi se avtor(ji) tega krizno-varčevalnega ukrepa nekoliko ustrašili samih sebe in v hipu strnjenih vrst producentov, režiserjev, snemalcev, igralcev, so se čez nekaj tednov odločili za drugačno obravnavo. SFC so obsodili na podhranjenost in dolgoročno hiranje; z njim pa vso domačo filmsko produkcijo in seveda ljudi, ki jo ustvarjajo. V imenu racionalizacije so najprej zmanjšali sredstva za uradniški del delovanja SFC (že pred ukrepi vsega 7 zaposlenih!), spomladi pa je sledilo novo presenečenje. Po majskem rebalansu proračuna so se sredstva za celotno delovanje SFC, ki vključuje tudi sofinanciranje celovečernih filmov, prvencev, koprodukcij, večav, avdiovizualni razpis, digitalizacijo kinodvoran, sofinanciranje festivalov, kulturne vzgoje etc., znižala na 4.586.542 evrov (po prvotnem uradnem proračunu za leto 2012 naj bi imel SFC na razpolago 6.378.786 evrov brez avdiovizualnega razpisa, ki je zadnje leto potekal še v okviru Ministrstva za kulturo in je znašal 1,5 milijona evrov). Tako v letu 2012 SFC financira samo študentske filme, za druge ni denarja. Prvo tretjino denarja je SFC na svoj račun prejel šele avgusta in tudi brez diplome iz ekonomije si lahko vsak pred-

stavlja, kakšne so spremenjene okoliščine delovanja v filmski stroki; ki seveda brez domačih sredstev ne more niti zaprositi za evropska.

Za še bolj nazorno predstavo naj ponovim, da Slovenci za filmsko in avdiovizualno dejavnost ta hip namenjamo manj kot 3 odstotke proračuna za kulturo, Evropska skupnost pa mu namenja 50 odstotkov vseh sredstev, namenjenih kulturi!

V letu dni, ki je za nami, se je med Miklošičevo ulico v Ljubljani, kjer ima pisarne SFC, in Maistrovo ulico, kjer uraduje resorno ministrstvo, razvila tudi zanimiva enosmerna komunikacija, samogovor, poln pobud, vabil, predlogov, rešitev, celo o tem, kako bi razbremenili državni proračun.

Zato bom morda nekoč v letnem pregledu dogodkov na filmskem področju veselo pisala o tem, kako je resorni minister končno k sebi povabil svoja kolega s financ in gospodarstva, jima potisnil v roke magistrsko nalogo *Skrb države za slovenski film*, delo Sabine Žakelj Pediček, in predlagal, da se končno posvetijo filmu. Pa o tem, kako se jim je na naslednjem sestanku pridružil še minister za šolstvo in kako se je nazadnje še sam predsednik vlade zavzel za aktivno filmsko politiko ...

Do takrat in ker vemo, da nobena politika ni večna, dodajam seznam filmov iz leta 2012, ki jo bodo najbrž preživeli in jih seveda priporočam.

Nagrajenci:

Berlinski zlati medved: *Cezar mora umreti* (*Cesare deve morire*), Paolo in Vittorio Taviani. Oskar za najboljši film: *Umetnik* (*The Artist*), Michel Hazanavicius. Canska zlata palma: *Ljubezzen* (*Amour*), Michael Haneke. Beneški zlati lev: *Pieta* (*Pieta*), Kim Ki-duk. Portoroška vesna za najboljši film: *Hvala za Sunderland*, Slobodan Maksimović. Ljubljanski vodomec: *Klip* (*Klip*), Maja Miloš.

Osebni izbor:

Holy Motors (*Holy Motors*), Léos Carax. *Skromnost je lepa čednost* (*Paziraie sadeh*), Mani Haghighi. *Speča leptotica* (*La bella addormentata*), Marco Bellocchio. *Angelski delež* (*Angels' Share*), Ken Loach. *Otrok iz zgornjega nadstropja* (*L'enfant d'en haut*), Ursula Meier. *Specialec* (*Hashoter*), Nadav Lapid. *Lov* (*Jagten*), Thomas Vinterberg. *Lawrence Anyways* (*Lawrence Anyways*), Xavier Dolan. *Nekaj v zraku* (*Après Mai*), Olivier Assayas. *Izlet*, Nejc Gazvoda. *Mlada noč* (*Prílis mladá noc*), Olmo Omerzu.

Pa srečno 2013, tudi slovenskemu filmu!

Vladimir Frantar

Svetovne kulturne prestolnice

Montreal, Varšava, London

Montreal – mesto gledališč in muzejev

Montreal ima skoraj milijon sedemsto tisoč prebivalcev in je najpomembnejše mesto v kanadski provinci Québec. Mesto zavzema veliko površino, zato so pomembne dobre prometne povezave, ki omogočajo transport prebivalcev na različne konce. Seveda imajo dosti avtobusov, lokalnih železniških prog, zelo pomembna pa je podzemna železnica, ki je hitra in razmeroma poceni. Študenti in upokojenci plačujejo ugodnejše, nižje cene, a le tisti, ki so kanadski državljani.

Značilno je, da sta kultura in umetnost v vseh predelih mesta; za mnoge je najzanimivejši stari Montreal (Vieux Montréal) s starim pristaniščem (Vieux port); tu je ob vsakem letnem času in ob vsaki uri zaznati močan turistični utrip. Dandanes ni le veliko sprehajalcev, ampak so številni tudi kolesarji, mnogi pa si privoščijo – z ladjami vseh vrst – vožnje po pristaniških zalivih in kanalih.

A tudi tu, sredi največje turistične gneče, je zaslediti nekaj zanimivih zasebnih galerij, v katerih umetniki sami prodajajo svoje izdelke; vse si je mogoče – brez vstopnine – tudi ogledati.

Vseskozi je živahno v sodobnem centru mesta (Centre-Ville) s številnimi nebotičniki, restavracijami in hoteli svetovnih znamk. Promet je zelo gost kot v vseh velemestih in zanimivo je opazovati arhitekturo, razlike med starimi, rjavimi, viktorijanskimi zgradbami in neo-gotskimi cerkvami, ter modernimi stolpi in stolpiči, ki jih je bogata domišljija sodobnih arhitektov zaznamovala z nenavadnimi oblikami in barvami.

Zraven najožjega centra mesta je umetniška četrt (Quartier des spectacles) s številnimi pomembnimi, modernimi zgradbami, kot so Muzej sodob-

ne umetnosti, v katerem lahko preživiš ves dan, pa še nisi vsega videl, Opera, koncertna dvorana, v kateri domuje slavni Montrealski simfonični orkester, Gledališče novega sveta, festivalska zgradba Rio Tinto Alcan in druge; povezujeta jih Umetniški in Festivalski trg.

Ena glavnih življenjskih žil velemesta je Roka (La Main); tako imenujejo Boulevard Saint-Laurent, ki je na meji vzhodnega in zahodnega dela Montreala. Tu se skozi vse leto odvijajo različne prireditve – ne le za izbirčne petičneže, ampak predvsem tudi za srednje in nižje sloje. Neverjetno, kako se Montrealski navdušujejo za kulturo in za umetnost. Tu se je rodila montrealska umetniška avantgarda in prav tu se srečujejo in združujejo kulture z različnih koncev sveta.

Za nekatere je še zanimivejši in barvitejši umetniški predel Mont-Royal (Kraljevi hrib), ki velja za enega najbolj posebnih v mestu in v pokrajini. To je četrt z najlepšimi in najslikovitejšimi hišami in hišicami, okrašenimi z balkoni in zunanji hodniki; v njih prebivajo umetniki različnih vrst in talentov, predvsem tudi kulinarike, ki v tem mestu nikakor ni zapostavljena. Tu so stara gledališča in kinematografi, številni parki, priložnostne tržnice in trgovine za ljudi z različno globokimi žepi. Tudi tu si je mogoče izposoditi kolesa in odkrivati privlačne ulice in uličice.

Hochelaga-Maisonneuve je pravzaprav delavska četrt, a tu so nastali prvi objekti za olimpijske igre 1976, obenem pa je nekaj živalskih in botaničnih vrtov, ki imajo svoje ljubitelje. Vsekakor je treba obiskati olimpijski park; z najvišjega poševnega stolpa na svetu je čudovit razgled na mesto in okolico.

Množico študentov srečamo v predelu Latinska četrt (Quartier latin), v okolici Univerze in Univerzitetne knjižnice. Tu je predvsem dobro preskrbljeno za dovolj poceni prehrano, saj je v vsaki hiši kakšen lokal ali lokalček, kjer se lahko naješ in odžejaš, a ne plačaš preveč. V stranskih ulicah Latinske četrti je poskrbljeno tudi za kulturo. Kar nekaj časa sem preživel v bogato založenih knjigarnah in v prodajalnih plošč s klasično glasbo; vabijo tudi majhni muzeji, galerije, gledališča in kinematografi.

Posebnost mesta je Village (Vas), ki se razteza po vzhodnem delu Ulice svete Katarine, menda najdaljše ulice v Montrealu. Tu so restavracije, bistroji, bari, klubi in podobni lokali za »drugačne«, ki predstavljajo kar visok odstotek prebivalstva v tem živahnem mestu.

Prebivalci Montreala so uglajeni, kulturni in vsakomur, ki potrebuje nasvet ali pomoč pri odkrivanju mesta, na primer, ko išče hotel, banko ali specializirano trgovino, radi pomagajo, ne »raztopijo« pa se od prijaznosti. Vedno se jim mudi – razen seveda mladini, ki si vzame čas za počitek, za klepet, za dobro malico in za užitke različnih vrst.

V trgovinah in restavracijah zelo moti ameriški sistem taks in napitnin, saj nikoli ne veš, koliko kakšna stvar stane, dokler je ne kupiš in ne plačaš; navadno je precej višja od osnovne, ki te je privabila k nakupu.

Ljubitelj kulture ima v Montrealu na voljo pravzaprav vse, od opere in koncertov resne glasbe do baleta (klasičnega in modernega), jazza, šansonov, bogatega teatarskega in filmskega sporeda ter revijsko-akrobatskih predstav, ki jih po umetniškem vtisu ne gre podcenjevati, označene pa so z besedo »variétés«. Konec oktobra je pel v Montrealu italijanski »zlato glas« Al Bano, prihajajo pa tudi najbolj uveljavljeni mojstri šansona, predvsem iz Francije.

V Operi traja sezona od septembra do maja naslednjega leta; vsaka predstava ima le štiri ponovitve.

Tokrat so začeli z Verdijevo *Traviato*, nadaljevali so z Wagnerjevim *Večnim mornarjem* in s Straussovim *Netopirjem*, ki je na sporedu okrog novega leta. Marca bodo uprizorili sodobno Heggiejevo opero *Hodeči mrtvec*, nato pa Menottijevi enodejanki. Sezono bo zaključila Massenetova *Manon*.

Koncertni spored je tradicionalno izjemno bogat. »Ujel« sem Mahlerjevo *Drugo simfonijo* (Vstajenje), seveda z Montrealskim simfoničnim orkestrom pod vodstvom uglednega Kenta Nagana.

Všeč mi je bilo nekaj podrobnosti (sopranistka Christina Landshamer, odličen zbor, ki ga vodi Andrew Megill ...), celota pa niti ne preveč. Seveda izpovedno-interpretacijska moč Montrealčanov pri izvajanju tega skladatelja ni tako velika kot, na primer, Dunajskih ali Berlinskih filharmonikov, a vendar sem pričakoval nekoliko več motiviranosti in umetniške pristnosti.

Varšava – ranjena lepota

Varšava, tolikokrat »ranjena« lepota, najbolj v zadnji svetovni vojni, je preživela vse težave, tudi komunistični režim, in ohranila svojo bogato kulturno podobo. Poljaki so omikani in lepo vzgojeni, obenem pa imajo bogato kulturno dediščino, ki jo le še razvijajo – tako v literaturi, v glasbi in na gledališkem področju kot v slikarstvu in kiparstvu pa tudi na filmu in na televiziji. Samo v tekoči sezoni ima Ljubljanska drama na svojem sporedu kar dve poljski deli, Witkiewiczovo *Ponorelo lokomotivo* in *Pri nas je vse v redu* Dorote Masłowske.

Vsa poljska mesta kar »kipijo« od kulture, predvsem pa seveda prestolnica. Varšava se postavlja s svojo ogromno operno-baletno hišo, eno največjih v Evropi in na svetu, s svojimi orkestri, z množico dramskih gledališč, z muzeji in galerijami. Nadvse je bogata – po tradiciji – jazzovska scena, sodobni glasbeni tokovi pa komaj dohajajo korak s časom.

Država vidno napreduje v gospodarskem smislu, z njo raste tudi kultura, ki tu ni zamrla niti v najtežjih časih.

Vsak mesec in vsak teden se v poljskih mestih odvijajo različni festivali. V Varšavi je bila septembra tradicionalna Varšavska jesen, festival sodobne resne glasbe, oktobra filmski festival – in tako gre naprej tudi ob koncu starega in v začetku novega leta.

Med muzeji ima zame prav posebno mesto Chopinov muzej, eden najbogatejših, najmodernejših in najbolj urejenih na svetu. S pomočjo najsodobnejše tehnologije lahko obiskovalec za vstopnino nekaj nad dvajset zlotov (okrog pet evrov) preživi v njem ves dan in si ob poslušanju skladateljeve glasbe ogleduje številne zanimivosti, od njegovega življenja, njegovih ljubezni, uspehov in porazov, do najboljših izvedb Chopinovih del, ki so razvrščena po zvrsteh. Če si želiš poslušati poloneze, pritisneš na gumb in že si v njihovem svetu, če ti bolj ugajajo mazurke, se lahko odločiš zanje. Vsega je na pretek, glasba tu kraljuje, opaja in oplaja. V bogati muzejski trgovini je mogoče izbirati med

Sergej Popov in Maria Žuk v baletu Petra Iljiča Čajkovskega *Trnuljčica*

izjemno ponudbo knjig, zgoščenk, spominkov in vsega, kar je vezano na življenje in delo velikega umetnika.

Gledališča ponujajo poljsko in svetovno klasiko pa vrsto sodobnih in tudi zelo avantgardnih del, ki privlačijo predvsem mlade in mlajše.

Teatr Wielky (Veliko gledališče) ima vsako sezono na sporedu številne operne in baletne predstave ter koncerte. V veliki dvorani, ki je obkrožena s prekrasnim, v marmor in kristal odetimi sobanami (služijo za razgled in sprehode občinstva med odmori in pred predstavami), sem si ogledal klasični balet *Trnuljčico* Petra Iljiča Čajkovskega. Pravi balzam za dušo in oči, ki si lahko odpočijejo od sodobnega, vsakdanjega hrupa. Pa seveda polno nostalgije.

(slika 1) Prvo *Trnuljčico* sem gledal – še kot mladenič – v ljubljanski Operi leta 1964, predstavo, ki sta

jo pripravila naša velika baletnika Pia in Pino Mlakar. Naslovno vlogo je plesala primabalerina Lidija Sotlar, princa pa Janez Mejač, «danseur noble», kot ga je poimenoval Pino Mlakar. Spomnim se tudi nekaj drugih vlog; mojster ceremonij je bil odlični karakterni plesalec Jaka Hafner, zlobna vila Carabosse pa Štefanija Sitar, kasneje poročena Polik.

Varšavska postavitvev je koprodukcija s Teatrom Felice iz Genove; premiero je imela pred petnajstimi leti in gledal sem točno devetinšestdeseto predstavo. Seveda je osnovana na koreografiji Mariusa Petipaja, pripravil pa jo je Jurij Grogorowicz. Okusna in bogata scenografija je delo Ezia Frigeria, malo preveč kičasti kostumi pa sicer slavne Franče Squarciapino. Plesalci so izvrstni, predvsem naslovna junakinja, mlada Maria Žuk, ki osvaja predvsem s svojim šarmom in z odlično tehniko. Sergej Popov kot princ Désiré ugaja najbolj s svojo ele-

gantno postavo in z brezhibno izvedenimi skoki. Prva dobra vila je imenitna primabalerina Magdalena Chiechowicz, zlobno vilo pa duhovito predstavlja – plesalec Jacek Tyski. Od pravljčnih bitij v zadnjem dejanju izstopata predvsem Bartosz Zysk kot Sinji ptič in Ewa Nowak v vlogi princese Florine. Odlični orkester Velikega gledališča iz Varšave vodi Tadeusz Wojciechowski.

Dokaz, da v Varšavi znajo pripravljati tudi prireditve v znamenju estradne ali popularne kulture, je bil »italijanski večer« v gledališču Buffo, ko so predstavili nostalgične pesmi iz petdesetih, šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja. Večer je bil del serije, v kateri so se zvrstile najbolj popularne ameriške, angleške, francoske, ruske, nemške, balkanske melodije polpreteklega obdobja.

Italijanski program je uvedla znana *Od sonca zagorela luna* (Tintarella di luna), ki jo je nekoč prepevala Mina, sledile pa so *Marina*, *Nisem še polnoletna* (Non ho l'età), znane operne melodije (iz *Tosce*, *Giannija Schicchija*, *La bohème* itd.), vse do Modugnevih, Celentanovih in Paolijevih skladb, vrhunec pa je bil *Pravi Italijan* (L'Italiano vero) Tota Cutugna, ki so ga morali ponavljati. Skladbe so prepevali v italijanščini in v poljščini, pevke in pevci pa so bili vsi Poljaki, torej ni šlo za originale, kot tudi najbrž ni bilo originalno »italijansko« vino, ki so ga gostoljubno delili med predstavo v plastičnih kozarcih ...Občinstvo se je dobro zabavalo in namen je bil dosežen.

London – mesto kulture in zabave

Če smo pri nekaterih mestih nemara v dvomih, ali jih lahko imenujemo svetovne kulturne prestolnice ali ne, gotovo to ne velja za London, saj je njegova ponudba kulture (pa tudi zabave) neizmerna.

Gledališko-zabavni Zahodni konec (West End) nudi vrsto teatrskih poslastic, od dramskih (to sezono je velik poudarek na Shakespearu – *Dvanajsta noč* in *Rihard Tretji*, na Čehovu – *Striček Vanja*, na Racinu – *Berenika* in na Ibsenu – *Hedda Gabler*), komedijskih (*39 stopnic*, *Da, gospod ministrski predsednik*), predvsem pa tudi muzikalov (*Kabaret*, *Mati moja* [Mamma mia], *Nesrečniki*, *Fantóm iz Opere*, *Pojmo v dežju* ...). Vrsta zanimivih predstav je tudi v Narodnem gledališču, v gledališčih Old Vic in Young Vic, v kulturnem centru Barbican itd.

Med muzeji in galerijami je še vedno najbolj pomemben Britanski muzej, s svojimi stalnimi in občasnimi razstavami pa vabijo še Narodna galerija,

Katherine Broderick kot donna Anna v operi Wolganga Amadeusa Mozarta *Don Giovanni*

Narodna portretna galerija, galerija Tate, Kraljeva umetnostna galerija in številne druge, tudi tiste, ki niso ravno v najožjem centru mesta.

Angleška narodna opera, ki domuje v veličastnem in nedavno obnovljenem Kolizeju, je, skupaj s Kraljevo opero Covent Garden, najpomembnejša operna hiša v Londonu, čeprav tovrstne predstave uprizarjajo tudi drugod.

V ENO (okrajšava za English National Opera) hočejo, da obiskovalci, tudi tisti, ki niso operni ljubitelji in poznavalci, razumejo to, kar se dogaja na odru, zato vse predstave pojejo v angleščini, v zadnjem času pa so dodali še »nadnapise« (surtitles), da je prevod na voljo tudi v pisani obliki. Bogat in raznovrsten program privablja množice občinstva, čeprav je sredi Zahodnega konca, kjer se nahaja mogočna zgradba Kolizeja, velika konkurenca.

Mozartov *Don Giovanni* je novejša uprizoritev, ki jo je pripravil eden vodilnih britanskih gledaliških režiserjev, Rufus Norris. Njegov »antijunak« ni marenkiški lepotec, ampak kar precej obilni razgra-

jač in uživač s služabnikom, ki bolj spominja na potepuha kot na oprodo plemenitega gospoda. Sicer režiser ni uvedel posebnih novosti, le scenografija (Ian MacNeil) je zelo skromna in mobilna, saj preproste hišice, stopnišča in pregrade učinkovito premika nekaj maskiranih odrskih delavcev. Zato je mizanscena zelo živahna. Prizori z mrtvim Komturjem niso ravno učinkoviti, izpadejo bolj komično kot grozljivo. Leporello nima običajne beležnice s seznamom gospodarjevih ljubic, ampak njihove podobe posreduje z majhnim, pripravnim diaprojektorjem. Vse tri ženske so pri Norrisu pokvarjene grešnice, od navadno krepostne donne Anne, ki ima zaročenca, a se Giovanniju upre le zato, ker ju zasači njen oče, donne Elvire, ki je v svoji pohoti najbolj nenasitna in uživa seks enako navdušeno z gospodarjem kot s služabnikom, do pretkane, spogledljive, praktične Zerline (na videz je bolj meščanka kot kmetica), ki ji je naivni Masetto le »izhod iz sile«, če pa se pokaže boljša priložnost, jo takoj izkoristi.

(slika 2) Orkester ENO je discipliniran in profesionalen; tudi pod dirigentskim vodstvom asistenta Jamesa Burtona igra skoraj enako dobro kot pod šefom Edwardom Gardnerjem. Monotoni kostumi Geneviève Ellis ne prispevajo k živahnosti dogajanja, zato pa so protagonisti zares dobri. Iain Peterson postaja veliko ime na svojem področju; don Giovanni tu ni lepotec, a je nadvse spretni manipulator, ki se vedno dobro znajde, njegov bariton pa je prožen in bogat. Tudi Leporello (Darren Jeffrey) je originalna, pevsko dobra figura, medtem ko velja sicer nekoliko obilna, a igralsko učinkovita Katherine Broderick, dandanes za eno najboljših interpretk donne Anne; njen glas je močan, a prefinjen ter z lahkoto zmaguje ekshibicije, ki jih terjajo težke arije. Sara Redgwick je prava lepotica z zelo lepim glasom in njena donna Elvira je kar pregrešno zapeljiva, zato je malo čudno, da se je rokovnjaški don Giovanni tako otepa in jo vara, a tudi Zerlina, ljubka namiguša, je skoraj do konca zapeljivčeva zanimiva trofeja; sopranistka Sarah Tynan jo izvaja zelo samozavestno in pevsko prepričljivo. Bolj statični, a glasovno prodorni je don Ottavio v izvedbi Bena Johnsona, dovolj zaletavi in nejeverni Masetto pa je John Molloy. Mathew Best je precej blede figura grozljivega Komturja.

Opera UpClose deluje že nekaj let in zelo uspe-

šno. Za svojo postavitev *La Bohème* so dobili Olivierovo nagrado; predstava v gledališču Charing Cross je zelo zanimiva in presenetljivo dobra. Režiserka Robin Norton-Hale je besedilo prevedla v angleščino in ga posodobila, komorno postavitev pa je učinkovito zrežirala, saj je ne spremlja orkester, ampak le klavir (Elspeth Wilkes) in pet zboristov. Na odru je postavljena sodobna mansarda, prizorišče prvega in četrtega dejanja (scena in kostumi: Lucy Read), največje presenečenje pa je drugo, saj se odvija v avditoriju. Za zadnjimi sedeži je gledališki bar, ki tokrat predstavlja kavarno Momus, množica je občinstvo, vmes pa so posejani redki zboristi. In Musetta koketira z Marcelom z balkona, a se ob njunem ponovnem združenju spusti v parter. Malo je okrnjeno tretje dejanje, ki je brez smetarjev in mlekaric, a procelje predmestne gostilne je nakazano z napisom, ki ga dokončuje slikar Marcel. Standardno tragično je zadnje dejanje, ki se, po razposajeni sceni vseh štirih bohemov, tragično konča s smrtjo Mimi. Med pevsko zasedbo, ki je dvojna ali celo trojna, izstopata lirična Mimi – Elinor Jane Moran – in mladi, temperamentni Tom Stoddart kot Marcel. Pri Rudolfu (Phillip Lee) se pozna, da je peti celo opero ob klavirski spremljavi precej naporno; simpatično delujejo Prudence Sanders (zapeljiva Musetta), Marcin Kopeč (Schaunard) in predvsem Dickon Gough (Colline), ki se na koncu, v svoji kratki ariji, ne poslavlja od plašča, ampak od srebrne tobačnice.

Vsekakor gre za pogumno, sodobno in zanimivo predstavo.

Od številnih razstav naj omenim le tri, ki so znamenovale iztekajoče se leto. *Bron* (Bronze) v Kraljevi umetnostni akademiji prikazuje sto petdeset bronastih kipov z vsega sveta, iz preteklosti in sedanjosti; mnoge od njih so odkrili šele pred kratkim. V Britanskem muzeju sta na voljo dva zanimiva prikaza: *Od renesanse do Goye* – bogata zbirka tiskov in risb iz Španije – pa velika razstava o Shakespearu in o njegovi dobi, ki prikazuje vrsto slik, tapiserij, orožja, gobelinov, oblačil in drugih uporabnih predmetov, kipov in fotografij, prvih knjižnih izdaj, ki osvetljujejo življenje in delo velikega poeta ter dramatika. Odlični igralci ter igralka Royal Shakespeare Company so posneli – posebej za razstavo – nekaj najznačilnejših odlomkov iz Shakespeareovih dram, tragedij in historij.

Pogovor
s književnikom in diplomatom
prof. dr. Andrejem Capudrom
ob sedemdesetletnici

Dante – moja univerza

Najprej vse najboljše ob jubileju! Vesel sem, ker mi je pripadla čast, da vas intervjuvam. Bili ste moj profesor na romanstiki, poleg tega pa ste tudi prevajalec, pisatelj in pesnik, politik in diplomat. Veliko dejavnosti! Ali lahko poveste, kaj je od tega v vas pustilo najlepše – ali morda najgrše spomine?

Rekel bi, da lepi spomini so, grdih pa ni oziroma jih ne bi smelo biti. Grda je samo duša, ki jih ni uspela »precediti«, ki se je do take mere poistovetila z njimi, da ničesar več ne obžaluje. *Non, rien de rien, non, je ne regrette rien*, je pela Édith Piaf in za njo smo to lepo laž ponavljali mnogi v moji generaciji, ki se je naučila francoščine ravno toliko, da ni vedela, kaj poje. Tako govori človek, ki je v življenju samo ljubimkal, ne pa resnično ljubil. Kdorkoli je kdaj resnično ljubil, tak bo nujno, slej ko prej, obžaloval – kaj? Da ni ljubil dovolj, nam pravi Søren Kierkegaard v svoji knjigi *Dejanja ljubezni*, obžaloval bo, da se ni dovolj zadolžil v ljubezni. V nasprotju s tistimi, ki se zadolžijo v banki in gledajo (vsaj ti pošteni), da se svojega dolga čim prej rešijo, pa dolжник v ljubezni počne ravno nasprotno, saj vseskozi obžaluje, da se ne more še bolj zadolžiti. To obžalovanje je hkrati tudi že očiščenje. Naučiš se ga z leti in še nikoli dovolj. Mlad človek pa na hitro obupa, pade v prezgodnji cinizem, ki ga potlej prodaja kot veliko znanost in zaničuje vse, ki teh »globokih« spoznanj niso zmožni. Ko to govorim, se zavedam, da obstoji tudi absolutno zlo, kot dejanje in spomin, ki ga zgolj z obžalovanjem ne moreš izbrisati. Za to skrivnost pa je treba brati Jobovo knjigo. Pa tudi naša najnovejša zgodovina je precej zgovorna ... No, nekako prehitro sva skočila *in medias res*. Morda bi začela bolj na začetku.

*Kolikor vem, vaša družina izvira iz okolice Domžal, tam okoli Doba in danes neprepoznavne, a tako lepe gotske cerkvice na Krtini. Oženili pa ste se na Primorsko, zaljubili ste se v svojo ženo Majdo in v njene kraje. O otroštvu oziroma o mladostnih doživetjih pišete v svojem romanu *Mali cvet*. Ali bi lahko to obdobje svojega življenja strnili v nekaj stavkov?*

Moj rod dejansko izvira tam okoli, iz Brezja pri Škocijanu, na začetku Moravske doline, sredi njiv in gričev, z različno sliko Kamniško-Savinjskih Alp v ozadju. Moj oče, profesor France Capuder je bil rojen na kmečki domačiji in je bil na to zelo ponosen. Učil je slovensko in francosko v povojnem času, ki krščanskim ljudem te dežele ni bil naklonjen. Po naravi je bil sicer kolerik, a po svoji filozofiji privrženec mere in strpnosti, obdarjen tudi s humorjem, in se v življenju ni dal potegniti ne v levo ne v desno skrajnost. Mene so zaradi priimka mnogokrat potiskali v domobranske kroge. Zlasti tam v Argentini, kjer sva bila z Majdo na obisku še pred osamosvojitvijo, sem nič kolikokrat slišal vprašanje, ali sem v sorodu z ravnateljem Karlom Capudrom in njegovima sinovoma, ki sta padla na desni strani slovenske bratomorne vojne. Z mojim očetom sta si bila le v daljnem sorodu in se nista kar nič žlahtala, ločila sta ju leta in politično prepričanje. – Moja mama Vida, rojena Suhadolnik, prav tako profesorica slo-

venščine, je bila iz meščanske železničarske družine, njen rod je tam z Iga, natančneje na Jezeru. Bila je zelo verna, mislim, da nas je vseh pet otrok »zavdala« z religioznim občutkom življenja. Bili smo srečna družina, kljub materialnim stiskam in neustreznosti svojega prepričanja in značaja. Nekaj tega je zašlo v roman *Mali cvet*, ki je sledil moji prvi zgodbi *Bič in vrtavka* (1975); s tema tekstoma se je končala moja desetletna služba Danteju, lahko bi se reklo, da sem takrat krenil na svoje. – O svoji veliki ljubezni, ki jo tu imenujete z imenom, sem že pisal in bom še pisal. To je tista zvezda stalnica v mojem življenju, v katero ne neham strmleti, saj vidim v njej odsev božje slave, kot bi rekel Dante Alighieri – spet sem pri njem! Koliko sem v tej službi uspel, bo zapisano v drugih registrih, ne samo v literarni zgodovini, ki jo piše doba s svojimi najetimi pomočniki.

V mladih letih ste bili tudi glasbenik, igrali ste klarinet in saksofon, verjetno je to izostrilo vaše uho za študij jezikov. No, klarinet in saksofon sta morala v kot, vaša doba jazza je minila, na mizo je prišel Dante. Zelo zgodaj, ste sami pogosto dejali. Kaj sta vam dala ta veliki avtor in tvoj monumentalni prevod?

Dante je bil moja prava univerza, tam sem našel vse, filozofijo in teologijo, zgodovino, politiko in etiko in še mnogo drugega, vse to povezano v brezhiben sistem tercina, povezanih s tretjo rimo, ki je sicer največje prekletstvo prevajalcev. Meni ni bila. *Božansko komedijo*, ta kompendij srednjeveške umetnosti in vedenja sem jemal z ljubeznijo, ki me je sicer odtegovala svetu, a sem bil zanj ob času primerno poplačan. Še najmanj s Sovretovo nagrado, ki so mi jo dali nalašč, da bi mi odvzeli možnost za Prešernovo. Plodoviti prevajalec Janko Moder se je potrudil, da je ob podelitvi na vsa usta hvalil *slovenščino*, kako je sposobna dati tako velik prevod, na prevajalca pa je skorajda pozabil. Po njegovem se bo kmalu našel nekdo drugi, ki bo čez nekaj let znova opravil to težaško delo. No, takega težaka Slovenija ni več dala, moj prevod je obstal in doživel štiri ponatise. – Kako danes gledam nanj? Tehnično bi se ga dalo še izboljšati, to sem storil ob vsakem ponatisu, kjer sem prispeval nekaj tisoč popravkov. Tudi rima bi bila lahko bolj bogata, jemal sem pri Francetu Prešernu, ki sem ga imel stalno pri roki, a njegove *Poezije* so v primeri s 14 tisoč in toliko verzi *Komedije* vendar preskromen zalogaj. Kasneje, ko sem se spopadel še s Petrarko, mi je šlo boljše. Pri roki sem imel stalno tudi Pleteršnikov slovar, kar so mi nekateri – Menart! – očitali, češ da prevajam preveč starokopitno. A kot celota prevod vsekakor stoji. Kritiki – Jože Kastelic, Alojz Rebula – so v prevodu opazili filološko zanesljivost in mero dobrega okusa, kar je pravzaprav hrbtnica vsakega prevoda, pesniški dar pa sem v sebi odkrival sproti, čim bolj je šla *Komedija* h kraju. Rekel bi zase, tako kot je Dante rekel za Vergila: »Poeta storil si me in kristjana!« – Ko omenjam pesniški dar, mislim s tem tisto nezamenljivo notranjo glasbo besedi-

la, izmenjavo samoglasnikov in soglasnikov, nevsiljivost ritma in rime, tako da jambski enajsterec ni »žaganje« na zloge, v kar pade večina Dantejevih prevajalcev, ampak harmonična celota, ki *poje*. Omenili ste vpliv glasbe na besedo. Pri Danteju kot pri vsakem velikem pesniku oboje postane eno, poezija postane najvišja stvarnost, ki si prizna za meje le pesem in luč: *La luce e il canto*. Slovenski kritiki spevnosti mojega prevoda niso opazili, priznanje pa sem doživel v Italiji, ko sem bral svoj prevod pred publiko, ki ni razumela niti besedice slovensko, a mi je na koncu dala priznanje: To je Dante, so rekli. – Kljub grenkemu priokusu pa ostaja Sovretova nagrada, ki so mi jo podelili kolegi prevajalci, dragocen spomin. V naslednjih štiridesetih letih nisem dobil nobene več.

Vsako življenjsko obdobje ima svoje mojstre, ki nas marsikaj naučijo, če imamo srečo. Na takšnega avtorja ste povsem po naključju (?) naleteli, ko ste pisali svoj doktorat. To obdobje, mislim na Henrija Bergsona, se je verjetno kar dobro »sestavilo« s prejšnjim, se pravi z Dantejem?

Z učitelji moraš imeti srečo, to ste prav povedali. Moraš jih poiskati, a v resnici si jih v sebi že našel. Naše življenje je »budno prepoznavanje« pravi Bergson v navdihu, ki sega do Avguština in še dlje. Takšno »prepoznavanje« me je doletelo, ko sem sestavljal doktorat iz nadrealizma in pri tem zašel v logične težave, saj nisem prav razumel, kaj se skriva za tisto umetelno, večkrat grobo besedno igro, avtomatično pisavo in iskanjem »vrhovne točke, kjer se nasprotja nehajo pojmovati kot nasprotja«, kot piše André Breton. Skrivnost je torej v pojmovanju, v misli, me je prešinilo. No in tedaj mi je prišel na pot Henri Bergson s svojo vrhunsko kritiko intelekta, ki me je tako prevzela, da sem odložil doktorat in se za eno leto posvetil preučevanju bergsonizma. Z mojimi izvidi, ki so preveč dišali po idealizmu, pa moji marksistični mentorji niso bili zadovoljni in doktorat bi mi šel po vodi, da ni v komisijo vstopil zagrebški profesor, politik in literat Predrag Matvejević, ki je znal na stvari gledati širše. Bergson je postal in ostal zvezda stalnica mojega poučevanja na univerzi, študentje so bili očarani nad bistrino njegovih analiz, zlasti tiste o svobodni izbiri, ki sem jo v starem, zaprtem prostoru ideološke prisile predaval še s posebno slastjo. A ideologi so se pojavili tudi v na videz odprtem prostoru freudistične, nietzschejanske in heideggerjanske šole, ki ni nič manj težila kakor prejšnji pravoverni marksisti. Iz enega determinizma je slovenska univerza padla v drugega, veliko bolj prefinjenega, intelektualno potuho pa jim je dajal Sartrov krog z levega brega Sene, kamor so se tedaj obračale vse glave. Bergson je bil za take strup, čeprav so v njegovo delavnico hodili krast mnogi, ki so se šteli za svobodne in neodvisne intelektualce. – Drugi tak avtor, ki sem ga tudi »uporabil« pri svojem doktoratu in še bolj pri lastnem literarnem ustvarjanju, pa je bil Søren Kierkegaard. Pravzaprav je bil on prvi, pred Bergsonom, prav po izjavi omenjenega Jeana-Paula Sartra, da »eksi-

stena hodi pred esenco«. Kaj hodi »prej« in kaj »potlej«, o tem se globokoumni filozof ni izjasnil, saj bi s tem padel pod bergsonistični meč »oprostorjenega časa«. Reševal se je z nejasnim izrazom *situacije*, ki razrešuje take in podobne uganke; no, sposodil si ga je pri svetem Avguštinu, kajpak brez potrebne metafizične konotacije.

Ustalili ste se na fakulteti, postali docent in kasneje profesor za francosko književnost. Pisali ste svoje tekste, romane in eseje, in postali znani tudi širši javnosti. Posegli pa ste tudi v politiko. Eden takih posegov, če se prav spomnim, je bil vaš znameniti govor v rimskem zavodu Slovenik leta 1987, ki so ga brali tudi na Centralnem komiteju Zveze komunistov v Ljubljani. Niso bili prav zadovoljni?

Res, po doktoratu so se na FF z mano nehali »žogati«, kot se je izrazil takratni tajnik, a to je bil samo premor. Izrabil sem ga za svoje literarno delo, takrat sta nastala oba velika romana iz moje trilogije, *Rapsodija 20* in *Iskanje drugega*, izšli so *Romanski eseji*, prevodi del Pierra Teilharda de Chardina, Francesca Petrarke, Luísa de Camõesa, Ernesta Sabata in še marsikaj. Čas od osemdesetih do devetdesetih let v prejšnjem stoletju je bil zelo intenziven. Literatura, družina, politika, žal pa mi je takrat izbruhnila tudi sladkorna bolezen – pri tolikih obremenitvah ni bilo čudno! – ki me pesti še danes. Omenili ste politiko. Začel sem nastopati na teoloških tečajih za izobražence – zanje me je pridobil Janez Gril s steklenico cvička – vidite, tako poceni sem bil! – oglasil sem se v ljubljanskem Delu z drznim člankom Avgijev hlev, prelomnica pa je bil moj govor ob 25-letnici Slovenika v Rimu, prav na moj rojstni dan leta 1985. Preplah v Ljubljani je takrat vzbudila moja ocena partizanskega boja kot cit. »od Moskve navdihnjene in vodene gverile«. Prizanesel pa nisem niti nasprotni, domobranski strani, ki da se obnaša kot nedolžna žrtev; to svojo oceno sem še zaostрил v uvodniku v Celovski zvon, kjer pišem o tej bratomorni vojni, češ da »je bil vsaj toliko kriv tisti, ki je žrtev privedel pod meč, kot ta, ki je z mečem udaril«. Širšo javnost sta vznemirila tudi moj govor, ki sem ga imel kot kulturni minister na Prešernovi proslavi leta 1991 in nepozabni nastop v Stični z govorom Ora et labora, ki je sprožil pravcato hajko na ministra, kjer se nizkih udarcev ni manjkalo. Te moje politične govore in nastope je objavil založnik Mihelač I. 1992 v knjigi z naslovom *Mozaik svobode*, ki pa je tako hitro izginila iz knjigarn, da imam vtis, kot bi jih nekdo pokupil in spravil s sveta po znani metodi papirnih mlinov, ki so v tistih prvih dveh letih po osamosvojitvi imeli kar precej dela. K sreči so takrat začeli delovati tudi drugi, božji mlini. Le prepočasi, moj Bog, kako počasi!

Bili ste torej v prvi slovenski vladi, vredni svojega imena, imeli ste funkcijo ministra za kulturo, bili ste tudi poslanec ... Kakšni so bili tedaj vaši občutki in kakšni so danes spomini?

O tej svoji politični periodi sem že marsikaj povedal in napisal. V Uvodu v omenjeno knjigo *Mozaik svobode* sto-

ji prav na začetku: »Od nekdaj sem se izogibal politike in tudi druge sem svaril pred njo. Bil sem pač otrok povojnega komunističnega časa in iz krščanske hiše, torej sem imel za tak strah več kot dovolj razloga«. – Kako da se človek s takim *pedigrejem* naenkrat znajde v političnem vrtilincu in to v enem najbolj dramatičnih trenutkov slovenske zgodovine? Sam pri sebi si to razlagam z napetostjo med notranjim in zunanjim človekom: kadar se človek najbolj pristno ponotrani, ga usoda ali zgodovina najbolj silovito vrže na površje. No, svoj delež sta pri tem imela tudi oba moja učitelja Dante in Bergson, ki sta bila filozofa, a tudi moža *akcije*. Da ne govorim o Edvardu Kocbeku, s katerim sem ravno dovolj prijateljeval, da me je okužil s svojim (ne)srečnim zgledom. Za pristen politični poseg v javnost mora človek dozoreti in pri tem ni dovolj samo lastna izkušnja ali vpoklic. Naenkrat sem se počutil kot otrok *svoje* generacije, našel sem svoj zgodovinski kontekst v narodu in v zgodovini. Tista leta prav pred zarjo svobode (ne govorim o tisti iz leta 1945) smo bili na Slovenskem presenetljivo složni, da smo izpeljali to, o čemer so sanjali rodovi pred nami. In imeli smo srečo. Osamosvojitve Slovenije nam je padla v naročje kot zrela hruška. Žal so se po tem pričeli nekateri napihovati kot posebej poklicani obirači, kot predestinirani, da poberejo sadove zmage, *fructus consumere nati*. A takih obiračev, ki pozabljajo da so pred zgodovino in pred Bogom samo berači, se nikdar ni manjkalo. Prav oni so tisti, ki v nadaljevanju tudi vse skazujejo. Kierkegaard, in ne samo on, nam pove, da je zmaga najtežja stvar v življenju, kajti poraženca ne smeš ponižati, temveč pridobiti za svojo stvar. Ta lekcija je popolnoma ušla tovarišem iz »narodnoosvobodilne vojne«, pa tudi »osamosvojitelji« smo tu na šibkih nogah.

Nato ste odšli v diplomacijo, najprej v Pariz, vrnili ste se za sedem let na univerzo in potem odšli v Rim. Posebej v Parizu je moralo biti težko, ker ste bili prvi slovenski veleposlanik v Franciji, ki je, tako kot druge evropske države, igrala še na jugoslovansko karto. Takrat je bil na oblasti François Mitterand. Kakšni so vaši spomini na to prelomno obdobje?

Oba moja odhoda v tujino sta bila neke vrste maščevanje duha nad porazi srca, kakor se to čudno sliši. Obakrat me je pognala v svet krivica, prvič v obliki izpadov nekaterih Slovencev ob moji ministrski funkciji, drugič pa zavoljo družinske afere, ki jo je zanetil lastninski spor. A to morda ni za vsaka ušesa. Svoje izkušnje kot veleposlanik v Parizu sem popisal v knjigi *Pariški dnevnik*, ki je do zdaj moja edina razprodana knjiga. V njej je tudi prizor, kako sem ob predaji poverilnih pisem naravnost vprašal predsednika Francije, tedaj še vsemogočnega Mitteranda, kje vidi on prihodnost Slovenije. »V jugoslovanskem okviru, kakopak«, mi je odgovoril, tako da mi je vzelo sapo. Tudi zunanji minister Alain Juppé, ki je bil z nama, se je vidno zdrzil. Veliko sem si upal, a sem tudi veliko zvedel. Bil sem, kot vsepovsod, tudi v diplomaciji diplomat, atipičen, a prav takim se včasih posreči marsikaj,

kar spodleti starim, prevejanim lisjakom. Francija je bila za naju z Majdo čudovita izkušnja, oba sva dobro znala jezik in blizu nama je bil francoski *esprit*, njihov svobodni odnos do življenja, tako v nasprotju s slovensko ožino in zamerljivostjo. Tudi francoska Cerkev mi je vzbujala spoštovanje s svojimi visokimi tenorji, ki pa jih je bilo že tisti čas na žalost vse manj. In njihove knjigarne ...! Žal pa sem lahko občudoval le tuje stvaritve. Moj edini poizkus, da bi dal prevesti katero od svojih knjig (*Iskanje drugega*), se je neslavno končal. Prevajalka, ki je bila za to delo plačana, mi je ob nekem srečanju zabrusila: »Vi in vaš *revizionistični roman*! Si morete misliti! Da prevajalec svojemu avtorju vrže v obraz tak stalinistični kompliment! Kasneje sem izvedel, da je bila organizirana komunistka, iz Slovenije pa so jo verjetno dobro poučili o mojih »moralno političnih vrlinah«. Pokazal sem ji vrata, prevod pa vrgel v predal, kjer čaka vstajenja še danes. Tako se je končal moj prvi in edini poizkus, da bi kot avtor prodril na evropsko sceno. Sicer pa sem mnenja, da je slovenski avtor pokopan že kar v lastni domovini, kjer ga nihče ne bere – ali slabo bere – in je popolnoma vseeno, če se ta pokop ponovi še v enem ali v desetih tujih jezikih. Tako tipični nismo, da bi nas brali drugi, tako univerzalni pa spet ne. Slovenska književnost, kot nam kažejo zgledi, je kot skriti, mali cvet, ki ovene, če ga presadiš drugam.

Zdaj, ko je vaših potovanj po svetu v takšni ali drugačni funkciji konec, ste se gotovo oddahnil. Morda pa kot svetovljan kdaj pa kdaj pogrešate širši svet in vam je Slovenija preozka. Vaši Rimski soneti dajejo slutiti, da ste našli odgovor tudi na ta izziv ...

Ostajam državljan sveta in hkrati Slovenec po poreklu, ne po navadah: *natione non moribus*, kot je z grenkobo izrekel Dante za svoje rodne Firence. Res je, Slovenija mi je preozka, od njene politike in kulture se skušam ograditi, čeprav je to težko in me nenehno vlečejo za rokav za to ali ono javno tribuno. A sklenil sem, da ostanem na domačih tleh in da prav s tega lepega koščka zemlje gledam zvezde in razmišljam o najmilejših resnicah, kot znova tako lepo pove moj florentinski vzornik. In tudi za kruh bom še imel, dodajam z njim ... Sprašujete me po Rimu in mojih sonetih. V njih vidim obisk poznega Erosa, nekakšno pocvitanje, kot temu pravi pisatelj Fran Saleški Finžgar v svoji povesti *Mirna pota*. Kako da se me je tako močno dotaknil v Rimu in ne v Parizu, ki nosi naslov mesto ljubezni? Tu imam svojo teorijo. Rim je kljub večnemu soncu staro mesto, Pariz pa ob vsej svoji sivini, ali prav zavoljo nje, spodbuja k mladostnim norčijam. Modrost – in zadnja beseda Erosa naj bi bila prav ta –, vabi k opazovanju ruševin, tistega, kar se skriva pod čutnim videzom. To je dobro opazil moj brat kartuzijan, ki je cenil duhovno vsebino mojih sonetov, češ da vabijo h globljemu branju. Če je to res, potem sem dosegel svoj cilj, saj sem svoje življenje in vso svojo estetiko podredil izreku Joachima da Fiore, frančiškanskega mistika iz sre-

dnjega veka: *Nota verbum, signa misterium*. Zapiši besedo, zapečati skrivnost! Kot tak se počutim izrazito modernega, če pomislim, kako današnja doba požira vso to literarno bero, ki diši po skrivnosti, vse te kode, šifre, ke-lihe, prstane, skratka vso to metafizično šaro, ki bi rada osmislila svet. Taka osmišljanja oziroma fantazije imajo to pomanjkljivost, da jim težko uspe religiozni preboj, kar je njihov osnovni cilj in potreba. Vse bolj postajamo ujetniki lastnega veselja ali njegovih duplikatov.

Dante, Sabato, de Chardin, Bergson, Kierkegaard in še druga velika imena, vaši vzorniki – kateri od teh avtorjev vas je najbolj zaznamoval in s čim?

Veliko vprašanje, na katerega skušam odgovoriti v svoji zadnji knjigi (v nastajanju) z naslovom *Knjige mojega življenja*. O vseh sicer ne morem govoriti, ker jih je na tisoče, tako kot ljubici pri Mozartovi operi *Don Giovanni*, ki je ena mojih najljubših glasbenih užtkov. *Il catalogo è questo ...* tako poje služabnik Leporello in našteje po deželah vse osvojitve svojega poskočnega gospodarja. Moje ljubice so bile moje knjige, bral sem jih, prevajal, razlagal in pisal. In celo kradel, kar se mi je pripetilo v mladih letih, ko sem bil reven študent, a so pritekli za mano in dobil sem jih po prstih ... No, od omenjenih avtorjev bi izpostavil Teilharda de Chardina, ki je z vrhunca slave v petdesetih letih prejšnjega stoletja padel v tako pozabo, da se mi zdi docela nezaslišano. Jezuit, paleontolog, mistik, dedič Bergsonove vizije o *Ustvarjalnem razvoju*, mož, ki ni smel objaviti ničesar, ker je nad njim bde-la rimska kurija, on je bil tisti, ki je svetu predlagal vizijo kozmičnega Kristusa, ki življenje črpa iz smrti in naj bi v dvojnem potisku, kot Alfa in Omega, razgibal zgodovinske in mitične strukture, kamor smo kristjani v dveh tisočletjih zazidali besedo odrešenja. *Zaprli so mi Kristusa v zidove / za malto poskrbela je doktrina*, pojem v *Rimskih sonetih*. Drugi vatikanski koncil je prav pod Teilhardovim vplivom skušal to zatohlo omaro odpreti in prezračiti, a se je ustrašil svojega početja in naredil kompromis, ki je povzročil še več škode. Prilika je bila zamujena, v kozmičnem Kristusu bi laže zadihali vsi, ki verujemo vanj, in tisti, ki bi radi verovali, a si ne upajo. Naj povem, da sem do Teilharda prišel preko Kocbeka, on je bil njegov vernik in je Mohorjevi predlagal prevod Človeškega pojava, ki smo mu kasneje dodali še *Božje okolje*.

Kaj vami je od vašega dela najljubše: prevod, roman, esej, dnevnik, poezija? In zakaj?

Vse to so spremenljivke ene in iste funkcije, kot bi rekli v matematiki, in vsaka je prišla ob svojem času. Roman je skušnjava slehernega piščočega ustvarjalca, pogledjte samo, kako se v to goro Vic zaletava naš Alojz Rebula. – O eseju bi rekel, da je najbolj zahtevna pisateljska oblika, kjer mora biti prisotno vse, talent, znanje, osebni pristop, duhovitost in sposobnost izraziti »kar največ s kar najmanj«, kar je klasična definicija umetnosti nasploh. Zabava me

pogled na današnjo poplavo pisane besede, ki si nadeva naslov esej – ta kuga se je začela prav ob času, ko sem objavil svoje *Romanske eseje* (pravilneje bi bilo spisi in eseji!). Nedavno mi je prišel v roko zanikrn uvod v življenjepis neke zaslužne učiteljice, pisan s strani enako zaslužne gospe, ki se je upala podpisati pod svoj »spremni esej«! Bog ji greh odpusti! – Dnevnik je najbolj osebna izpoved, zanj je po mojem potrebna primerna distanca, razdalja, ki šele naredi avtorja, ali pa ga ne naredi. Ščepec duhovitosti tu ne škodi, še boljša je samoironija, kadar je ni preveč. – O poeziji ne bi govoril, o njej govorimo – in jo pišemo –, odkar stoji svet. Od mnogih definicij sem si zapomnil Nietzschejevo: »Pesniki! Kolikokrat sem vrgel mreže v njihove vode in vselej sem potegnil ven glavo kakega starega boga!« In vendar, tako nadaljuje v svojem *Zaratustri*, »prav med njimi sem našel prave spokornike duha.« – In kaj naj rečem o prevodu, s katerim se je začelo moje literarno življenje, moj pesniški jaz? Izrekov in cinizmov na račun prevajanja se ne manjka: prevajalec, izdajalec! Ali pa: s prevodom je tako kot z žensko, če je zvesta, ni lepa, če je lepa, ni zvesta. No, pri Danteju in še kje drugod sem storil vse, da bi demantiral ta zlobni izrek, ki je nastal na podlagi kakšne slabe zakonske izkušnje ... Sicer pa moram pripomniti, da prevajanje ni samo prestavljanje teksta iz enega jezika v drugega, ampak tudi umetnost prelivanja smisla v svoj jezik, v svojo pesniško besedo. Je označevanje bistva, prav v smislu genialnega Dantejevega verza v Vicah, kjer mu eden od trubadurjev pojasni, v čem je uspeh njegove umetnosti: *Quel ch'e detto dentro vo significando* – Pišem po notranjem diktatu, bi povedal poenostavljeno. No, če se me bodo Slovenci v tem smislu zapomnili predvsem kot prevajalca, ne bom imel nič proti.

Kakšno vprašanje bi si še želeli?

Veliko! Kdor zna prav vprašati, veliko izve, sem že namignil. In tudi prav živi. Sokrat se je na zadnjo uro veselil prehoda na oni svet. Če ni po smrti nič, bo mirno spal, če pa je kaj, bo našel tam imenitne sogovornike, ki jih bo lahko izpraševal po svoji znani priljubljeni metodi. Znanost je izračunala, da bomo na drugi strani našli sto milijard človeških bitij, ki so umrli pred nami. Torej bo za vsakega nekaj, če bo le tako hotel. – A naj se vam na koncu zahvalim za to spraševanje. V vaši osebi, dragi Miha, ne vidim samo prijatelja in učenca, ki me je nasledil na katedri za francosko književnost na FF, kjer uspešno razvijate, skupaj z Boštjanom in Katarino, vse tri bistvene sestavine mojega jaza, znanost, politiko in slovstvo. Preko vaših vprašanj odgovarjam vsem tistim mnogim bivšim dijakom in študentom, ki jim morda nisem dal dovolj – čeprav trdijo nasprotno –, in so danes razpršeni po vsej Sloveniji in po svetu, v časopisju, v založbah, v politiki, prosveti in znanosti, na čelu podjetij ali čisto preprosto pri domačem ognjišču. Hvala vam, ki ste mi dali priliko, da sem se preko vas pogovarjal tudi s samim sabo. Tako morda le nisem zgrešil svojega poklica. Hvala!

Pogovarjal se je **Miha Pintarič**

Boris Pahor: KNJIGA O RADI

Dnevnik 2009 – 2011, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2012

Noviteta Borisa Pahorja *Knjiga o Radi* obsega spomine na 490 straneh (!), ki segajo od aprila 2009 do novembra 2011. Najsi sta letnici dnevniških zapisov časovno določeni, pa to ne pomeni, da pisatelj ne bi segel v različna časovna obdobja svojega življenja in delovanja, ne da bi ne zaobjel različne problematike kot trajne ali časovno zavezane.

Kaže povedati, da je *Knjiga o Radi* posvetilno spominsko darilo soprogi. Seveda pisatelj o njej govori ob različnih povezujočih dogodkih, predvsem o njenem bolezenskem stanju zadnjih let doma in v sanatoriju, vse do smrti. Ob tem je osredje dnevniških zapisov odraz pisateljeve osebnosti v vsem njegovem delovanju, aktivizmu, premišljevanju in konfliktnih situacijah. Tako bi npr. kot stalnico navedli njegovo skrb za materin jezik, za slovenstvo, za osnovne pravice zatiranih, za svobodo misli in dejanja, slednja morajo biti v korist skupnosti naroda in narodov. V podkrepitev jezikovne zavesti se pisatelj opira na Dantejevo obsodbo vseh, ki zavračajo materinščino v korist tujega jezika. V Pahorjevem pričevanju jasno odmevajo fašizem in posledice, tudi ob spoznanju, da so Nemci polno priznali nacionalsocialistične zločine, Italijani pa obračuna s fašizmom kar nočejo storiti. To pisatelj omenja tako v javnih nastopih kot v kritičnih, nepristranskih leposlovnih delih. Tudi ko gre za vstop Slovenije v Evropsko unijo, Boris Pahor ni prizanesljiv do tedanje preveč ustrezljive vloge Janeza Drnovška, ne da bi se pri tem izpostavilo slovenskih izkušenj s fašizmom. Pisatelj med drugim navaja niz srečanj z znanimi osebnostmi, npr. Edvardom Kocbekom, Antonom Slodnjakom, Antonom Trstenjakom in mnogimi drugimi tujimi in domačimi imeni s področja literarnega, narodnega in demokratič-

nega delovanja. Vedno je posredi tehtna, vsakodnevno žgoča problematika. Že pri Radoslavi Premrl, ki je pisala o svojem junaškem, svobodno mislečem in delujočem bratu Vojku, se razkriva prikrita resnica o njegovem nazoru in tragičnem koncu. Ko pisatelj obiskuje svojo ženo Rado v bolnišnici, se čuti nemočnega, ker ji ne more dejansko pomagati. Pri razmišljanjih vnaša tudi mnoga imena, oziroma citate, misli Hobbesa, Heraklita, Spinozo, sv. Avguština, pa druge, nadaljujoč z lastnimi dognanji, izkušnjami.

Ponatisi in tudi prevodi Pahorjevih del samo izpričujejo aktualno navzočnost njegovih proznih del, pa časopisno-revijalnih člankov. Mnogo bolj tehtni, kot si mislimo, so Pahorjevi sestanki z mladino. Očitki, da je matična Slovenija premalo zavzeta za vse, kar se je dogajalo in se še dogaja na Tržaškem, so večkrat odkrito izraženi. Pisateljeva aktivna navzočnost in dejavnost se tvorno razodeva pri javnih nastopih, ne samo v krogu književnosti, zato je (ne le) na Tržaškem uveljavljena, nepogrešljiva osebnost. Ves čas pa ostaja kritičen, osebne izkušnje in spoznanja ga vodijo do nenarejene aktualnosti in osebne etičnosti, upoštevajoč realne razmere in zmote, napake v družbi.

Radina smrt je v težkem, prizadetem čustvovanju sprožila vrsto spominov, lestvico preteklih dogodkov in trajnih vezi; ob vsem, kar je tudi neljubega prineslo življenje, a je vzajemna pripadnost ohranila oba v življenjskih preizkušnjah. V vseh razlikah med tradicionalno usmerjeno Rado in egocentričnim Pahorjem, kakor priznava v vztrajnosti svojega svobodomiselnega koncepta, pa je prevladala harmonija razumevanja in tvornega sožitja ob svetlem in zasenčenem dnevnem dogajanju. Ni pritajil »blažene krivde«, a zavest povezanosti z Rado ga vodi ob njenem zdravju in bolezni do stalnice o privrženosti. Zgode in nezgode med obema so se vselej razpletle v strpnosti in povezanosti, v tem, kar jima je bilo skupno, s hotenjem dojevanja domačnosti obeh.

Obsežna knjiga je žlahtna oddolžitev Radi, Pahor ostaja ves čas odkrit do sebe in do drugih. Vodi ga ljubezen do življenja, išče sozvočje z ljudmi, zoperstavi pa se tiraniji in kratenju človekovih svoboščin. Kot Tržačan je obdržal posebno mesto med rojaki in Italijani, antifašizem ga spremlja od najzgodnejših let, rekli bi iz trdo preizkušnih razmer in časov. Vsak absolutizem mu je tuj in dosledno nastopa zoper. Vedno pa je kritično odprt, hoče biti neoseben, brez apriorizma. Marsikdo bi obšel njegovo navzočnost med mladino, a je med redkimi umetniki, ki se je v polni meri zavedal namena in pomena narodnozavednega vpliva, potrebnega v živi praksi. Ne nazadnje – Pahorjevo pero je stvarno, ne pozna izumetničenosti, vedno želi biti neposreden in odprt. Ob tem ostaja osebnost misli in dejanja. Ponekod se ponavlja, a je tudi to odraz večkratne potrebe po obnovitvi, ponovnem pretresu tistega, kar trajajoče spremlja v življenju. Ne nazadnje je treba spomniti, da je večina Pahorjevih literarnih in ne-leposlovnih del doživela prevode in marsikdaj ponatise. Njegovo osebnost je sooblikovalo poznavanje filozofov od antike, do klasike in sodobnikov – ne da bi bil komurkoli podrejen. *Knjiga o Radi* je eno tistih del, ki resnega bralca docela prevzame. Oblikovala jo je Sanja Janša.

Igor Gedrih

Lev Detela: NOČNI KONCERT S TRDOGLAVOM IN MARJETO

Spremna beseda Milan Vincentič, ilustracija Patricija Detela, založba VED, 2012

Na Dunaju od 1960. leta ustaljenega kulturnika Leva Detela poznamo kot pesnika, pripovednika in esejista, umetnostnega in kulturnega posrednika s slovensko-avstrijsko problematiko. Naj omenim njegova leposlovna dela: od 20 jih je v slovenščini 13, v nemščini 7; bilingvizem mu ni tuj, zato ni težko reči, da je širše znan Slovcem in prav tako Avstrijcem. V ospredju njegovih razmišljanj so emigrantstvo, odtujenost v stehinirani družbi in individualna odtujenost sodobnega človeka. Med pesniškimi deli naj omenim *Duh in telo* (1993), med proznimi zgodovinski roman *Stiska in sijaj slovenskega kneza* (1989), med esejji pa je posebej odmevalo delo *Prvi slovenski koroški pesniki in pisatelji* (1977). Četudi je tako omenjen le delček njegovih literarnih, narodnih prizadevanj, že ta raznoliki razpon zgovorno pričuje o času in razmerah.

Detelova noviteta *Nočni koncert s Trdoglavom in Marjeto* se vidno razlikuje od njegovih drugih pesniških del; najsi je našel zaledje v ljudski baladi *Trdoglav in Marjetica*, je vsebino sicer ohranil v kontrastu oseb in dejanj, a v globjem odražanju sledi svoji viziji, podobi. Lahko da je na književnika vplivala razstava Maxa Ernsta s svojo fantastiko v pariškem Orsayu, a neposredne zveze ni, fantastika je lahko delež pri vsebinskem izražanju napetih situacij navzven in navznoter, izvorno pa poteka iz Detelovega občutja, zamisli. Z nadihom na sodobni čas. Pošastna strast in ljubezen v kontrastu. Dvojica ujeta v neujemajočo razdvojenost. Boj med dobrim in zlom v dramatični prisotnosti.

Nočni koncert ima značilne sodobne poudarke ključnega pomena kot od zgodovinsko oddaljene pripovedi.

Vodilno pa je spoznanje: Ljubezen, temna žena! Antagonizem med moško in žensko osebo je tam, kjer ni absolutne, povezujoče ljubezni, usoden. Rokerju v besedilu in pesmi dajejo zven sedanosti in tipične površinski. Marjeta se na vse nagovore, prošnje odziva z odločno odklonitvijo. Napetostna stanja se kažejo v dvojicah pošast/strast, obup/ljubezen. Ujetost Marjete ni gospodovalna, kruta moč Trdoglava seva tudi razbite sanje. Podoba velemesta je brezbrizna do tragične drame osebnosti. Roker, ki poje o Marjeti, pa obeta, da bo znala preseči golo vsakdanost in premagovati nevarnost. Ostaja želja, da je mogoče premagati zlo z Ljubeznijo.

Vnešena pesem ob glasbenikih poje nekako nevtralnno. Njega, pesnika, pa navdajajo spomini, čas prehitro zbeži. Vijuge erotike so lahko burne, a trpeče brez povezujoče Ljubezni. Godba rockerjev prikriva prestrašenost divje noči s prisiljeno nagim dekletom.

Se zver lahko zaljubi? Ob tem in drugem samota reže v srce ob velemestnem hrupu. Pesnik v lastni samoti in nepotešenosti.

Pristop k sedanosti v kruti realnosti ob osebah in prizorih iz bajeslovja, zgodovine, pa osebe iz polpretekle zgodovine, tvorijo preplet krute stvarnosti ne oziraje na čas, tu so kratke asociacije na razne dobe in grozote; vse do skrajne nestrpnosti do drugih in drugačnih. Avtor vmes vnese, da počasi tli upanje. Pesemski vložki, ki ves čas sledijo Detelovim videnjem in spoznavanjem, so rimani, kitični, verzni, navzven nevtralni v pripovedi z vzorcem ljudskega izročila.

Detelova noviteta *Nočni koncert s Trdoglavom in Marjeto* je svojstveno delo, ki se vidno razlikuje od drugih leposlovnih del avtorja, a tudi od njegovih sodobnikov. To je takorekoč mitološko-narodna tema v ostrem spoprijemanju s sedanjim časom in svetom ter v prepletu obojega. Vložki pesmi ljudskega tipa ohranjajo pesniško obliko in razločno vsebino, medtem pa je pesnikov delež bolj pesem v prozi, ki je formalno odmaknjena od metričnih zakonitosti. Je pa preprosto izpovedna, z asociacijami, metaforično prisotnostjo, brez zakonitega ritma, s prilegajočimi se dolžinami vrstic, recimo pesemske enote, razdelka. Vnesek vulgarizma, direktnosti je hoteno dejanje. Celota zahteva zbranost bralca in ga nagovarja k premislekom, izziva mu osebno odnos do delov in do celote. Detelova noviteta je drugačna od njegovih drugih leposlovnih del, morebiti ne doseže take izrazne polnosti, kot smo je pri njem vajeni, a ostaja značilen izziv za vsakogar, ki želi aktivno spremljati čas in razmere. Za spremljajoče ilustracije je poskrbela Patricija Detela z neposredno risbo. Spremno besedo z osnovno razlago je napisal Milan Vincentič.

Igor Gedrih

Zdenko Huzjan: TIŠINASTO

Apokalipsa 55, Ljubljana, 2012

Od Zdenka Huzjana nam je najprej v zavesti njegov likovni opus slik, risb ipd., toda kakor da umetniku ne bi zadoščeval upodabljaljoči, bogati delež izvirnega izražanja in je želel občutja in hotenja dopolniti s pesniško besedo že v prvi zbirki *Mehurčice* (1998). Ko so sledile druge njegove zbirke, se je izkazalo, da poezija ni njegova naključna spremljevalka. Noviteta *Tišinasto* potrjuje Huzjanovo tvorno navzočnost v loku njegovega pesništva.

Kakor v slikarstvu tako tudi v poeziji sledi temeljnemu (samo)izpraševanju v osebni noti bivanjskih vprašanj. Tišina zveni v vidnem in nevidnem, skozi tesnobo se zazira v notranjo zavest in skrivnostno nedoumljivi svet.

Zavedno in nezavedno – oboje je razprto v osebno, individualno bivanjsko situacijo, nikoli z logiko razpoznavne v skrivnostni danosti. Molč in redkobesednost sta del tega, kar pesniku dajejo duhovni prebliski, premisleki. Poglobitev in zaziranje vase mu odpira nerazpoznavno obzorje. V pesnikovi podobi bolj slutimo kot dojamemo to, kar je »pritajeno v drobcih«, brez možnosti celovite razpoznavnosti. Nikdar (do)končani spremljajoči pojavi v življenju zazvenijo kot nedovršeno, enigmatično v pojavnosti in odmevnosti. Molč, tišina, oboje je prisotno kot nenarejen delež v išočem hotenju po razpoznavanju pojavov in občutij.

Tišina vodi v izginotje, a živa prisotnost ne zaustavi hrepenenja. Belo je pesniku absolutno, izraža odmik, konec pričakovanj, je zven popolne tišine in negibnosti. Tu ne gre toliko za slikarsko oznako barve kot za poetično-filozofsko. Tišinskost je navzoča kot podoba, občutje in zavest. Je lahko odmik od bitja in žitja.

Spopada s svetom in življenjem ne more rešiti z logiko, ostaja pa osebno čuteči in izprašujoči individuum z iz-

povednostjo v tišini, v vezeh večnosti in nič. Seveda ves čas izhaja iz lastne, individualizirane biti in samospraševanja. Utesnjenost z okruški pojavnosti je delež intimnega pesnikovega izpovedovanja.

Pesniška zbirka Zdenka Huzjana *Tišinasto* je zvočna paralela njegovemu slikarstvu. Tudi v njej ohranja značilno individualno noto ter belo obarvano bit in minevanje – ob vsem drugem. Kot pesnik je eksistencialno tipično samosvoj, poglobljen v svoj svet v spoznanju, da ni mogoče priti do dokončnih védenj in videnj. Ostaja iskalec v tišini, prisluškovalec tesnobe in beline. Pesmi iz te zbirke so kratke, v celoti prostoverzne, hote brez zaledja klasične metrike, da bi tem pristneje odsevale prosti verz in proste podobe, zaobjete v izvirni izpovedni lok. Tudi ne vnaša ločil, vse začčenja z malo začetnico. Skrbno študijsko spremno besedo je prispeval Primož Repar. Za opremo knjige pa je poskrbel Slavoljub Stankovič.

Igor Gedrih

Smiljan Trobiš: SREČA TIŠINE

Spes, Ljubljana, 2012

V zbirki je okrog 70 pesmi, likovno jo bogatijo ilustracije slikarke Jožice Škof, med bralce pa jo pospremljata spremni besedi Berte Golob in dr. Stanislava Matičiča.

Pesmi so zbrane v treh poglavjih: prvo ima naslov Ti, drugo Dobrikavke in tretje Jaz. Uvodni del predstavljajo ljubezenske pesmi, osrednji del knjige sestavljajo prikupne trivrstičnice, v tretjem delu pa so pesmi človeka kot iskalca resnice na poti k Presežnemu.

Pesmi v prvem poglavju, Ti, segajo k večnemu drugemu, k sočloveku, ki s svojim obstajanjem bogati in osmišljuje pesnikovo življenje. K ljubljeno osebi sega pesnikovo hrepenenje, ki se preliva v besede, združuje v verze in spleta v pesmi. Iz ljubljene sočloveka se v pesnikovo srce pretakajo trenutki lepote in kaplje smisla. Pesnik občuti ljubljeno osebo kot dar, ki podarja njegovemu življenju poseben čar. Ljubljena je kot orhideja, ki mu govori med vrsticami in mu prinaša mir. Ko zre v svojo ljubezen, mu je, kot bi vsak dan znova zrl v novo neizrekljivo pesem. Njun pogovor poteka v tišini. Ljubljena je z nepremagljivo vezjo povezana z nebom, z njim pa je povezan tudi pesnik, ki je večni romar med nebom in zemljo, med božjim in človeškim, na poti k dokončnemu spremenjenju. Na tej poti podarja ljubljeno osebi svoje bogastvo – besede. Roke ljubezni so polne darov, ki točijo v objem ljubečega izobilje sreče. Tako se praznота samote nenadoma napolni z bogastvom dvojine. Iz ljubezni se porajajo sladke bolečine, ki jih pesnik spreminja v pesmi kot darove za vse ljudi.

Osrednji del zbirke, Dobrikavke, sestavljajo drobne trivrstičnice; ti ljubezenski utrinki so haikuji, ki s svojo sproščeno obliko sicer niso zavezani klasičnemu številu zlogov v posameznem stihu (5-7-5), so pa to sodobni haikuji

po vsebini in še bolj po občutju, ki jih preveva. V njih se pesnikovo hrepenenje po ljubezni zgošča v kaplje verzov, v katerih se trenutki zjedrijo do lapidarnih vzklikov ali vzdihov lepote. Tu smisel in pomen vznikata na robu med besedo in tišino. Tišina je brezdani vodnjak, iz katerega pesnik črpa besede, ki presesegajo vsakdanjo rabo in pomen. Te besede žarijo s posebno lepoto, ki izžareva stanje preprostosti pogleda in odprtosti srca. Pesem vabi ljubezen v svoje naročje, v mir dvojine. Ograde med ljubečima se bitjema so podrte, da kot tihi reki stečeta skupaj proti morju. V negotovosti trenutkov rase zanesljivost ljubezni. Vse poti sveta vodijo v naročje ljubljene sočloveka, ta ljubezen pa ne zmanjšuje ljubezni do Presežnega. V minevanju se brišejo meje med ti in jaz. Na sejmu življenja človek postaja vseobsegajoči Ti. Pesnik čuti, da ga skozi ljubljeno osebo ljubi Nebo. Odgovor na človekovo iskanje poti skozi življenje je prav ta Ti, ki živi tako v človeški podobi kot v onstranskem Cilju. V paru na Zemlji je presežena samota in človeku se odpira nebo zakladov. Človek iz ljubezni črpa moč za popotovanje skozi noč sveta. Ljubezen je zgodba, za katero ostajajo sledovi v duši. Smiljan Trobiš v Dobrikavkah z jezikovno zgoščenostjo povečuje pomensko izžarevanje besed, kar pripomore k zvišanju valovanja pesmi.

V tretjem delu zbirke, pod naslovom Jaz, se pesnik usmeri v svojo notranjost, da bi raziskal najbližje in obenem še neznan. Ob ustvarjalčevem poglobljanju vase se njegov poetični izraz razmahne. Neznani jaz stremi z zemlje k Nebu. Človek, razpet na križ minevanja, se dviguje od časnega k večnemu. Skupni imenovalac vsega bivajočega je Ljubezen. Nad breznom bivanja se vseskozi sveti Presežno. Življenje je prehajanje v višje razsežnosti, kjer so vsi časi združeni v eno. Sprejemanje življenja postaja najtežja in najboljša vaja na svetu. Ljudje živimo v Oceanu, ki se preliva v Nebo. Pesnika vznemirjajo vprašanja o vidni in nevidni strani sveta, zato se skozi pesmi občasno dotakne filozofskih in religioznih vsebin bivanja, kar pa ne zastre iskrenosti njegovega pesniškega izraza. Ustvarjalec si zastavlja vprašanja odnosa med Idejo in vidnimi pojavi; tako je npr. pesem o Pojmu in roži pogovor o Večnem in minljivem. Pesnjenje je vztrajno iskanje smisla skozi literarno ustvarjanje, poezija pa je poslušanje, zapisovanje in prebiranje odgovorov na to spraševanje, ki se ne konča.

Smiljan Trobiš se zataplja v svetlobo tišine, da bi iz nje prinesel v svet cvetlice pesmi. Sreča tišine mu poje kot potok življenja, ki napaja polje dni s kapljami lepote. Ljubezen je jedro pesmi, kot je tišina jedro duše. Kozarec pesmi, napolnjen s svežo vodo stihov, je tu, da odžaja duše, ki so žejne trenutkov sreče in tišine.

Jaka Košir

SMILJAN TROBIŠ: Tiha želja

Spes, Ljubljana, 2012

Nova pesniška zbirka Smiljana Trobiša je zbirka haikujev in senrjujev. V njej je več kot sto pesmi, knjigo pa bogatijo črno-bele fotografije Dine Nunič.

Pesnik Smiljan Trobiš stremi k čim bolj zgoščenemu in prečiščenemu pesniškemu izrazu, zato je haiku pesniška oblika, ki mu ustreza za izražanje miselnih prebliskov in čustvenih utrinkov. Kot pozoren opazovalec dogajanja v naravi upesnjuje v haikujih kroženje letnih časov, ki odseva v ribniku duše. Enako mirno, kot zre prizore v naravi, je hkrati zazrt tudi v svoj notranji svet, iz katerega rastejo senrjuji, to so posebni haikui, ki orisujejo dogajanje v človekovi notranjosti.

Haiku je pesem, ki jo rodi trenutek, trenutki pa so kaplje, v katerih se zrcali življenje. V vsaki pesmi kot v kaplji odseva ves svet, bodisi zunanji, vidni svet ali pa človekov notranji svet. V notranjem svetu se porajajo podobe, ki jih rišejo človekove misli, čustva in občutki. To so skice strahu in veselja, žalosti in hrepenenja, upanja in malodušnosti. Pesnik med opazovanjem notranjega sveta lovi mimobežne hipe v dlani besed. Vsak od hipov ima svojo barvo, ki obarva novo pesem. V vsaki kaplji časa se zrcali večnost.

Človek je samemu sebi skrivnost, saj v njem domuje neskončnost. Tako v človeku kot v pesmi živijo nešteta bitja in svetovja. V pesmih se srečujejo ptice in rože, travne bilke in drevesa, morje in nebo.

Pesnik se osredotoča na bistvene teme v življenju, zato v več pesmih upesnjuje mir, čas in tišino. Vseskozi se mu razodevajo povezave med zunanjim in notranjim svetom, ki tvorita nedeljivo celoto. Narava je pesnikova velika učiteljica, haikui pa so drobtinice modrosti, ki so se mu zjedrile v duhu med opazovanjem sveta. Tako na

primer ugotavlja, da roža v svetlobi obenem počiva in dela. Podoben ji je človek, ki stremi k popolnosti, a je nikdar ne doseže. Sreča je vselej prisotna, potrebno jo je le prepoznati. Boji s samim seboj za notranji mir se sčasoma poležejo, mir, ki zavlada, pa je onstran misli in besed. V praznini med mislimi si človek lahko oddahne. Osmišljeno življenje premaga trpljenje. Dobro je, da se navsezadnje vse izide. Vsako delo je zgolj priprava na nove začetke. Če naj bi človek uzrl lepoto sveta, se mora umiriti in upočasniti korak.

Bistvo življenja se skriva neke med neštetimi bitji. Vsako bitje nosi v sebi svoj smisel. Vsak metulj ve za svojo pravo pot. Vsak cvet raste od zemlje k nebu. Življenje je neskončno. »Drevo / za drevesom. / Nikjer konca.« V vsakem najmanjšem listu na drevesu življenja sije nešteto sonc.

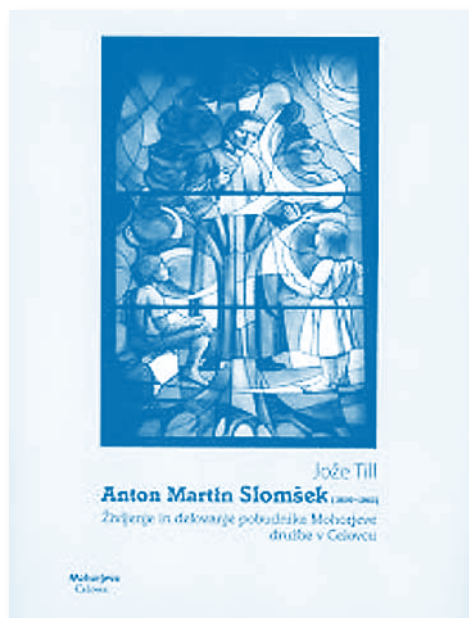
Vračanje k nesmrtnemu izviru poživlja. Predajati se je potrebno zakonom narave, saj je predaja vesoljnemu redu življenja pot do sreče. Pesnjenje je zrenje in ubesedovanje vesoljne ubranosti, kajti: »Tiho se razpredajo / svetovja / v harmonijo.« Prisluskovanje žuborenju besed se ne konča, saj besede nenehno iščejo nove pomene; zato je nedokončljivo tudi pisanje pesmi.

Iz zrenja v reko življenja se poraja spoznanje. Tiha želja potuje h koncu čudežnega časa. Čas hlastno prelistava dnevnik trenutkov in let. Življenje v miru je vredno občudovanja, saj še sonce občuduje mir dreves.

Skozi zbirko se menjaje nizajo slike iz človekove notranjosti in slike iz narave. Skozi letne čase se prikazujejo obrazi dreves in gozdov, kapelj in rek, listov in rož. Valovi rajajo z oceanom, menjavata se noč in dan, objemata se zemlja in nebo. Duša, ki spoznava čudežnost sveta, čuti bratstvo s pticami in drevesi, z reko in gozdom, s cvetovi in zvezdami.

Smiljan Trobiš v zbirki Tiha želja upesnjuje tiho srečo, rastočo iz lepote trenutkov, ki odprtemu srcu prinašajo nešteto vpogledov v čudeže življenja. Ko začuden opazuje bitja v svetu, misli v umu in občutja v srcu, vse opaženo, mišljeno in občuteno izraža s prgišči preprostih besed. Tako iz čudenja lepotam narave in skrivnostim duše vznikajo stih, iz vdanega prisluskovanja tišini v svetu in v srcu rastejo haikui in senrjuji, iz začudenja nad uzrtimi drobnimi čudeži in iz občudovanja življenja se poraja poezija.

Jaka Košir

Jože Till: ANTON MARTIN SLOMŠEK

Biografija. Celovška Mohorjeva, Celovec 2012; 312 strani

Ob izteku leta, ki je bilo ob drugih častitljivih obletnicah posvečeno tudi 150-letnici smrti blaženega Antona Martina Slomška, je ta za ohranitev in utrditev slovenstva izjemno zaslužni mož dobil nov knjižni spomenik. S priredbo in okrajšavo v nemščini napisane, prav tako letos izdane izčrpne biografije mu ga je postavil pedagog in publicist dr. Jože Till, med drugim tudi raziskovalec življenja in zapuščine svete Heme Krške. V Cerkvi so jubilarantu Slomšku v letu, posvečenemu njegovemu spominu, ki se je začelo že lanskega novembra, na njegov rojstni in krstni dan, namenili vrsto počastitev, v preostali javnosti pa razmeroma malo pozornosti. Malo, glede na to, da delovanja Antona Martina Slomška ni mogoče označiti zgolj z enim, verskim skupnim imenovalcem, zaradi česar naj bi bil svetel lik le za verujoče. Bil je spoštovan cerkveni dostojanstvenik, vendar v svojem času hkrati tudi narodni buditelj, šolnik in pedagog ter pesnik, basnopisec in pisatelj, prevajalec in urednik. Še bolj daljnosežni dejanji pa sta bili leta 1859 preselitev sedeža Lavantinske škofije iz Št. Andraža na Koroškem v Maribor, s čimer je veliko prispeval, da je sistematičnemu ponemčevanju izpostavljena južna Štajerska (p)ostala slovenska, in že osem let prej pobuda za ustanovitev bratovščine, ki bi s tiskanjem in razširjanjem koledarjev ter poučnih in zabavnih knjig segla v desettisoče slovenskih domov in razsvetljevala predvsem preprosto ljudstvo. To nalogo je do leta 1918 nadvse uspešno opravljala Mohorjeva družba v Celovcu in jo v razmerah, ki sta jih svetovni vojni temeljito spremenili, tri družbe v treh državah, opravljajo še danes.

Jože Till opozarja na vse te vidike Slomškove duhovne zapuščine in pravi, da blaženega škofa in njegovo delovanje prav zajeti pomeni, »da se moramo empatič-

no zamisliti v tedanji svet in čas, v takratne družbene in kulturne razmere v avstrijski monarhiji«. V tem okviru je Slomšek kot dušni pastir, učitelj in organizator »zastavil vse svoje sile za Cerkev, za enakopravnost slovenske besede, za narodno zavest, za vzgojo in omiko ...«. Poleg tega opozarja, da ga nekateri označujejo za nacionalista, čeprav se je v resnici upiral fanatičnemu nacionalnemu fundamentalizmu. Zato »vsak, ki mu očita nacionalizem, projicira vanj svoj nacionalizem in zamenjuje to besedo z emancipacijo«.

Se je pa Slomšek vsa svoja leta v nešteti pridigah in spisih zavzemal za uveljavitev materinščine v šoli. V njej je videl božji dar, v nezvestobi pa smrtni greh. Sam je poučeval slovenščino že na bogoslovju v Celovcu, nato je povsod, kamor je prišel, ustanavljal ali vodil vsem dostopne nedeljske šole; v Novi Cerkvi je imel npr. kar 130 otrok! Pozneje je kot šolski nadzornik skrbel za redn obisk pouka na podeželju, za vzdrževanje šolskih stavb itn. V razvoju slovenskega šolstva je bil zelo pomemben njegov »družboslovni« učbenik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, ki ga Till imenuje enciklopedija za slovenskega kmeta. Prvič je bil v 4000 izvodih natisnjen leta 1842 in nato še dvakrat ponatisnjen. Slomšek je začel izdajati tudi *Drobtinice*, ter uvedel petje v učno- vzgojni proces. Njegovo zavzemanje za dvojezični pouk in dvojezične učbenike pa je zbudilo tudi nasprotovanje, med drugim slavista Frana Miklošiča. Kot »šolski škof« je po letu 1848 sodeloval pri reformi celotnega avstrijskega osnovnega šolstva in za slovenske otroke sam napisal učbenika *Malo berilo* in *Veliko berilo*.

Jože Till se med drugim dotakne tudi Slomškovega ne ravno prijateljskega razmerja z vrstnikom, nekaj časa sošolcem Francetom Prešernom, v katerem dobronamerni Anton Martin ni bil kos pesnikovim zbadljivim in tudi žaljivim verzom. Ne izogiba pa se Till niti točk, kjer se je izkazalo, da Slomšek, vsaj z današnjega razgleda, ni bil tako daljnoviden ali ni imel prav. Ko piše o njegovih pogledih na jezikovna in jezikoslovna vprašanja, kjer je bil Slomšek večinoma konservativen, na primer opozori, da se med »abecedno vojno« ni zavzel ne za metelčico ne za dajncico, temveč za to, da bi ostalo pri bohoričici, samo da bi bil »vendar enkrat končan ta pogubonosni razkol«. Tudi v revolucionarnem letu 1848 se je Slomšek kot škof zavzel za potrpljenje in pokorščino med kmeti ter za ohranjanje družbenega položaja Cerkve, pozneje pa je, zvest svojim načelom, svaril pred demokracijo in komunizmom. Po drugi strani avtor opozarja na njegovo izjemno socialno občutljivost, zlasti na obsojanje kapitalističnega izkoriščanja otrok. Težke razmere v predilnici Prebold so mu zbudile pesem Ubogi otrok v fáberkah, ki se konča z verz: »Kol'ko revnih, zapuščenih / je po faberkah otrok! / Kjer ni vére, ni ljubezni, / tam je samo d'nar njih bog.«

Avtor je v knjigo poleg slikovnega gradiva vključil zelo obsežno dokumentacijo: časovno preglednico Slomšek in njegov čas, Slomškovo bibliografijo ter izčrpna seznama virov in literature.

Iztok Ilich

Marjan Toš: ZGODOVINSKI SPOMIN NA PREKMURSKE JUDE

Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje ZRC SAZU.
Založba ZRC, Ljubljana 2012

Že odmevi na izid temeljnih del o Judih in judovstvu pred leti, *Kratke zgodovine Judov in Judje na Slovenskem* ter *Uvoda v judovstvo* Klemna Jelinčiča Boeta, so poleg objav v periodičnem tisku pokazali, kolikšno zanimanje vlada pri nas za to »sivo pego« v poznavanju judovske skupnosti na naših tleh. V prvi, ponatisnjeni in dopolnjeni ter tretji Jelinčičevi knjigi je oblikovanju temeljitejšje predstave o Judih pri nas namenjenih le nekaj strani. Druga knjiga jim je posvečena v celoti, delo Marjana Toša *Zgodovinski spomin na prekmurske Jude* pa je v primerjavi z njimi kot povečevalno steklo: izpostavi in približa predvsem usodo do druge svetovne vojne najštevilnejše populacije na tistem delu prej madžarskega ozemlja, ki je bilo leta 1919 priključeno Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Avtor te monografije, za objavo prirejene doktorske disertacije, ni le zgodovinar, temveč tudi vodja Centra judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor, v katerem pripravlja zanimive razstave in druge prireditve. Več let znanstveno preučuje tudi zgodovino mariborske srednjeveške judovske skupnosti, katere pripadniki so se po izgonu leta 1497 kot Morpurgi razselili po svetu, tudi v okolico Trsta in Gorice, ter druge teme s področja antisemitizma in holokavsta. Vse te dejavnosti je Marjan Toš zdaj nadgradil s statističnimi podatki, dokumentarnimi fotografijami in arhivskim gradivom.

Raziskav se je, kot pravi, lotil predvsem zato, ker je navzočnost Judov v slovenskih deželah v starejših obdobjih v zgodovinopisju večinoma predstavljena, »tega pa ne bi mogli reči za čas po letu 1945. Vse premalo je namreč

védenja o holokavstu slovenskih Judov med drugo svetovno vojno, ko je bila močna in dobro organizirana judovska srenja v Prekmurju skoraj povsem uničena.« Avtor pri tem poudarja, da so bili slovenski Judje kot del te tragične zgodbe v sodobnem času deležni premajhne pozornosti. Slabo raziskane pa so tudi usoda peščice preživelih po drugi svetovni vojni in njihove poti v nastajajoči Izrael ter zlasti posledice »radikalnih ukrepov revolucionarnih oblasti, ki so ostanke prekmurskih in drugih slovenskih Judov še dodatno prizadele.«

Toš tukaj posebej opozarja na nerazumno dovoljenje povojnih oblasti, da se v Murski Soboti poruši tudi z vidika spomeniškega varstva dragocena sinagoga in barbarsko odstrani judovsko pokopališče, v Lendavi pa sinagogo spremeni v skladišče. Nič manjšega obsojanja pa ni vredno niti ravnanje lokalnih oblasti v osamosvojeni Sloveniji, ki so dopustile rušenje nekdanje judovske šole v Lendavi, ki je bila edini tovrstni spomenik na Slovenskem. Takšni ukrepi so še prispevali k izrinjanju ostanka ostankov slovenskih Judov iz našega skupnega zgodovinskega spomina, čeprav so bili v Prekmurju prav oni tisti sloj prebivalstva, ki je imel, zlasti glede na majhno število pripadnikov, nesorazmerno veliko zaslug za gospodarski in družbeni razvoj.

Ta spoznanja so avtorja privedla do razmišljanj o slovenskem – bolj ali manj prikritem in nezavednem – antisemitizmu. Med drugim o njem pričajo prav dejstva, da historičnega spomina na prekmurske pa tudi druge, na primer mariborske Jude v Sloveniji »skorajda ni ali pa je zgolj navidezen in se kaže le v historičnem poimenovanju ulic« v Ljubljani in Mariboru. V Murski Soboti in Lendavi, kjer je bilo Judov v novejšem času največ, pa nanje ni niti takšnega simbolnega spomina. Še več: v obnovljeni lendavski sinagogi so žrtve Auschwitzta in drugih nationalsocialističnih taborišč dobile spominsko ploščo šele leta 2004! Ob primerjavi poimenskih seznamov tristo sedeminosemdesetih pobitih in osemintiridesetih preživelih prekmurskih Judov, ki ju tudi najdemo v Toševi knjigi, zmanjka besed.

Iztok Ilich

Uroš Lipušček: SACRO EGOISMO

Slovenci v krempljih tajnega londonskega pakta 1915
Cankarjeva založba, Ljubljana 2012; 514 strani

Zgodovina uči, da so prizadevanja velikih sil za povečanje ozemlja na račun sosedov ali tudi bolj oddaljenih državnih tvorb oziroma njihovih delov, stara toliko, kolikor so stare najzgodnejše antične civilizacije. Osnovna filozofija velikih, največkrat utemeljena na prepričanju o lastni večvrednosti in zato pravici do vsega, kar si je bilo mogoče prisvojiti, je veljala, dokler ni trčila ob drugo bolj trdoživo silo, kar so pokazale osvobodilne in osamosvojitvene vojne. Če za tem praviloma ni bilo kakšne druge globlje misli, sta teorija o pravici do »življenjskega prostora« germanskega nadčloveka in njegov blede posnetek, italijanski fašizem z diplomatskim zaščitnim znakom »sacro egoismo – sveti egoizem«, zelo izrazita plodova sprevrženega uma.

Italijani, opiti od »zmage« v veliki vojni, ki so jo dosegli šele po tem, ko se je habsburška monarhija sesedla vase, in prepričani, da so pravi dediči nekoč mogočnega Rima ter s tem tudi ozemelj vzhodnega in južnega Sredozemlja, so komaj dočakali, da si vzamejo vse obljubljeni in še kaj več. Čeprav so bili z vrsto sporazumov zavezani centralnim silam, so, ker jim Avstro-Ogrska, kljub pritiskom iz Berlina ni bila pripravljena prepustiti vsega, kar so zahtevali, po tajnih pogajanjih prestopili na stran Antante. Ko se je v Evropi že razdivjala vojna, je Italija ostala nevtralna, da je lahko še naprej barantala na obe strani, podpihovala domače javno mnenje in čakala na najugodnejši trenutek, da je prestopila »resnično zločinske meje« s svojo sosedo in začela vojno, v kateri je zaradi slabega vojaškega vodenja tudi sama utrpela velike žrtve.

Tajna pogajanja, znana po prizorišču in končnem izidu kot Londonski pakt, so – po izčrpnem orisu razmer v

Evropi in portretih ključnih akterjev evropske diplomacije, ki bralcu pomagajo razumeti razloge za dotlej največji vojaški spopad – v središču pozornosti knjige Uroša Lipuščka *Sacro egoismo*. Vsebina tega sporazuma, ki ga je narekoval zlasti interes Anglije in Francije, da nezanesljivi Italiji preprečita odkrit prestop na stran centralnih sil, sicer že dolgo ni nedostopna tajnost, v poglavitnih točkah jo navajajo tudi vsi raziskovalci tega časa, vendar se odstiranja ozadij in okoliščin, v katerih je 26. aprila 1915 podpisani sporazum nastajal, še nihče ni lotil tako temeljito, kot je to storil Uroš Lipušček. Čeprav avtor po stroki ni zgodovinar, je pa poznavalec zlasti ameriških in britanskih diplomatskih arhivov, ga je to za razumevanje novejših slovenske zgodovine nadvse važno vprašanje tako pritegnilo, da se ga je lotil tako rekoč »zasebno«. Ne zato, ker bi, kot pravi, skoraj sto let po podpisu londonskega pakta s pisanjem o tem za primorske Slovence in Istrane krivičnem dokumentu želel znova razvneti duhove na obeh straneh Soče, temveč da bi bilo njegovo delo pomnik tedanjih težkih časov.

Raziskovanje arhivov, ki ga je Urošu Lipuščku omogočil položaj dopisnika iz svetovnih metropol, je razkrilo številne zanimive dokumente, ki so jih drugi raziskovalci spregledali ali nanje niso bili dovolj pozorni; med njimi pričevanja o diplomatskih kupčijah spomladi 1915 v Londonu, ko so Britanci, Francozi in Rusi s podeljevanjem ozemelj, ki niso bila njihova, skoraj v celoti ugodili zahtevam Italije. Zanimivo je tudi gradivo, ki razkriva vlogo Združenih držav Amerike, predsednika Woodrowa Wilsona in njegovih zaupnikov štiri leta pozneje na pariški mirovni konferenci. Italijanski pogajalci z zunanjim ministrom Sidneyem Costatinom Sonninom na čelu so tam znova pokazali izjemno pretkanost, nepopustljivost in obvladovanje vseh taktik, vključno z zavajanjem, podkupovanjem in izsiljevanjem.

Uroš Lipušček poleg tega ni prezrl niti na videz obrobnih, a ne nepomembnih ozadij na londonskih pogajanjih, kot je bil vpliv ljubzenske korespondence britanskega premiera na njegovo razpoloženje in odločanje. Zanimive so tudi ocene tedanje vloge ruske diplomacije, ki v Parizu ni več sodelovala, ter ugotovitve o nemoči jugoslovanske politične emigracije in Kraljevine Srbije, da bi vplivala na pogajanja Antante z Italijo. Ta je, potem ko je v osnovi upravičeni domoljubni iredentizem XIX. stoletja obrnila v brezobzirni ekspanzionizem, le še stopnjevala svoje zahteve. Že tedaj, nato na pariški konferenci in še enkrat leta 1920 v rapalskem diktatu, ko je jugoslovanska stran ostala sama brez vseh zveznikov, se je razločno pokazalo, kakšno vodilo je za italijansko politiko sveti egoizem; in na kaj mislijo njeni diplomati, ko govorijo o »zgodovinskem trenutku za dokončanje italijanskega združevanja v mejah, ki sta jih postavili narava in tradicija,« ali da »mora Italija ubraniti svoje življenjske interese in uresničiti pravične aspiracije ...«

Takšno samoprepričevanje in samopovečevanje je bilo topla greda, v kateri so se razrasle kali fašizma.

Iztok Ilich

Več piscev: ŠOLA V LESCAH

Zbornik ob 50-letnici popolne osnovnošolske obveznosti; zbral in uredil Roman Gašperin; Osnovna šola F. S. Finžgarja, Lesce, 2012

Zbornik leške osnovne šole izstopa iz vrste v knjižno obliko zbranega gradiva, pogosto zelo podatkovnega, umeščena v razpon od ustanovitve šole, preko njenih dejavnosti, seznama učiteljev in drugih zaposlenih tja do priznanj in nagrad, ki so jih šoli in sebi prislužili učenci.

Roman Gašperin, učitelj na OŠ v Lescah, po stroki etnolog in slavist, po dejavnosti pa izkušen na področjih od tehnike do besedne ustvarjalnosti in glasbe, si je zamislil živahnejšo vsebino zbornika, iz katere je preprosto izpustil naštevanje tekmovanj, pokalov, nagrad, priznanj, pohval ..., s katerimi se leška šola lahko pohvali na račun učiteljev in učencev, ampak je besedo prepustil njim. Tako se v njeni 50-letni zgodovini pred bralcem razmakne podoba časa in življenja v njem. Težišče zbornika so zapisi doživetij, povezanih s to šolo, in avtorji so številni njeni učitelji, bivši in sedanji učenci, pa tudi uslužbenci »učilne zidane« od ravnatelja do nepogrešljivega hišnika, edinega tisočstrokovnika, ki mora in zmora biti na uslugo prav vsem.

Ne gre za stereotipne zapise v slogu: Ko sem se zjutraj zbudil(a), sem ... Od prvega do zadnjega spominskega zapisa, tem je v zborniku namenjenih stopetisedemdeset strani, gre skoraj v celoti za primer tako imenovane kratke proze, torej umetnostna besedila. Ta odlika zapisov pa kot nevidni, vendar takoj opazni klicaj dokazuje, s kakšno pedagoško vnemo in strokovnim znanjem so učitelji vseh strok oblikovali osebnost učencem, hkrati pa še sebi. Namesto naštevanja priznanj, ki so jih bili deležni prvi in drugi, spominski zapisi povedo več in vse. Ne poročajo o odzivih na razne nagradne razpise. Bivši

in sedanji učenci opisujejo svoje odraščanje, doživljanje šolskega okolja, predvsem pa duhovni obraz svojih učiteljev. Urednik *Zbornika* je navezal stik z nekdanjimi šolarji, zdaj strokovnjaki na najrazličnejših področjih od športa do tehnike in od umetnosti do znanosti, med katerimi nekateri daleč presegajo slovensko obzorje.

Zbornik sicer ni zaobšel poglobitnih dejstev informativne narave; zelo bogato jih je ilustriral s fotografskim gradivom, na začetku postreže s kratko zgodovino šolstva na Slovenskem, ne zgolj v domačih Lescah, ter se v rubriki *Skrito življenje* na osemindvajsetih straneh prepusti iskrivim anekdotam še majhnih in že velikih šolarjev. Domišljeno nagovarjajo bralca mnoge fotografije, ki bolj kot dodana informacija delujejo kakor živahni fotoportreti, pripadajo pa urednikovi kameri.

V rubrikah *Kratka zgodovina osnovnega šolstva na Slovenskem*, *Zgodovina osnovne šole v Lescah*, *Učenci*, *Zaposleni*, *Izleti*, *druženja*, *Spominjamo se* in *Skrito življenje* utripa pred bralcem eno samo veliko srce. Očitno živi šola ves čas tudi iz duhovne dediščine rojaka in pisatelja Mirka Kunčiča pa gorenjskega očaka, po katerem nosi ime.

Zbornik, ki bralca posrka vase.

Berta Golob

Ian Kershaw: HITLER

Cankarjeva založba, Ljubljana 2012; 910 strani

Podnaslov Najpopolnejša biografija doslej ni le knjigotrški pospešek za boljšo prodajo; že dobrih 900 strani obsegajoča knjiga, ki smo jo dobili v prevodu Janka Lozarja in Marka Karerja ter s predgovorom akad. Jožeta Pirjevca, je zelo izčrpno raziskovalno delo – čeprav gre za »skrčeno« izdajo, ki jo je sam avtor priredil po skoraj dvakrat zajetnejšem izvorniku v dveh knjigah!

Adolf Hitler je bil, kakor koli pogledamo, ena najbolj markantnih osebnosti prve polovice minulega stoletja. O njem in njegovem ravnanju ter o vzponu nacionalsocializma, skrajnega, proti osnovam evropske civilizacije uperjenega rasističnega uničevalnega sistema, je nastala izjemno obsežna znanstvena in publicistična literatura. Samo avtor te monografije, član Britanske akademije, strokovnjak za srednjeveško in sodobno zgodovino, na koncu navaja več kot sto pomembnejših virov, ki jih je upošteval – in tudi sproti polemiziral z nekaterimi pisci, ki se ukvarjajo zlasti z bolj ali manj znano faktografijo in dokumenti o Hitlerjevi oblasti in vojnah ter z analiziranjem strahotnih posledic. Ian Kershaw pa si je zadal težjo nalogo: odkriti in razložiti, kako je bilo sploh mogoče, da se je med drugo svetovno vojno in že pred njo z Nemčijo in Nemci zgodilo, kar se je in kakor se je, da so se tako množično poistovetili s cilji nacionalsocialistične ideologije ter tako vestno in dosledno izpolnjevali tudi ukaze z najgrozovitejšimi posledicami.

Prvi odgovor na to večkrat ponovljeno vprašanje avtor najde v dejstvu, da bi Hitler, če se ne bi znašel v Nemčiji, travmatizirani zaradi izgubljene vojne, politične nestabilnosti, revščine in kulturne krize, brez dvoma ostal nič. V teh razmerah pa so njegove lastnosti, ki so se strnile v karizmatično avtoriteto, kot to sposobnost označuje Ian

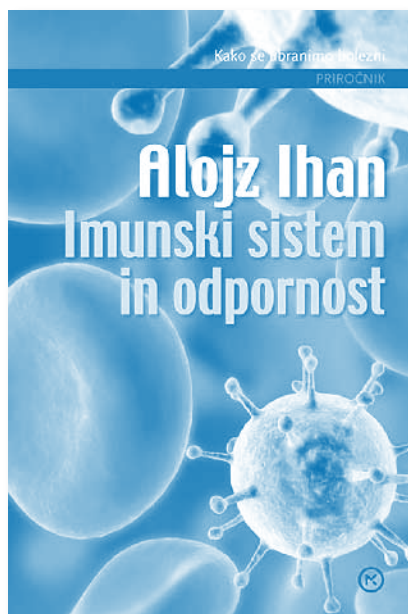
Kershaw, naletele na ugodne pogoje za popolno uveljavitev. Po drugi strani se je vse, kar se je zgodilo, lahko zgodilo samo v moderni, kultivirani, tehnološko napredni in izjemno zbirokratizirani državi. Torej razlogov za evropsko katastrofo nikakor ni mogoče iskati samo v osebnosti Adolfa Hitlerja, temveč v brezpogojni vdanoosti množic, ki jih je priklenil nase zlasti s svojo retoriko, in obenem v lizunskem krogu najzvestejših privrženec, ki so se večinoma prav tako povzpeli iz skromnega ozadja; ter, ne nazadnje, v pasivnosti evropskih sil, ki so do zadnjega popuščale in podcenjevale nevarnost, kakršno je pomenila Hitlerjeva sicer demokratična osvovitev oblasti.

Podcenjevanje njegovih sposobnosti Ian Kershaw očita tudi mnogim zgodovinarjem in biografom; prepričan je, da je bil nemški firer sicer surov, ciničen in neskončno egocentričen, vendar tudi inteligenten, njegova ostroumnost pa je bila podprta z izvrstnim spominom; bil je naglo dojemljiv za probleme in znal je narediti vtis – tudi na nasprotnike. V tem niti ni bil izjema med številnimi evropskimi voditelji XX. stoletja, še pripominja avtor. Trši oreh za razumevanje Hitlerjeve brezmejne oblasti pa med drugim vidi še v dejstvu, da je bilo njegovo življenje »zunaj politike – in poleg omejene strasti do kulturne veličine in moči v glasbi, umetnosti in arhitekturi – velika praznina«.

Po mnenju Iana Kershawa je bil Adolf Hitler, čeprav nadvse izprijen, le kopija Josifa Visarionoviča Stalina, glavni razlog nacionalsocialističnega rasnega genocida pa sovjetski razredni genocid. Razliko med obema samodržcema vidi predvsem v tem, da Adolf Hitler svoje pravice do oblasti ni utemeljeval s položajem partijskega vodje, temveč »iz nečesa, kar je sam razumel kot zgodovinsko poslanstvo za rešitev Nemčije.« Njegova moč je bila največ odvisna »od pripravljenosti drugih, da v njem prepoznajo ‚junaške‘ lastnosti. In te lastnosti so prepoznali – morda celo prej, kot je vanje začel verjeti sam.« Oblast je bila zanj afrodiziak in kompenzacija za vse globoko občutene neuspehe iz prve polovice življenja. Pohlep po posebljeni oblasti je nato pri Hitlerju prebudil nenasitno željo po ozemeljskih osvajanjih, ta pa ga je poglala v usodno tveganje z zelo majhnimi možnostmi za zmago. In ker ta »progresivna megalomanija ni prenesla nobenih omejitev, je v njegov režim neizbežno zasejala seme samouničenja.«

Hitler, povzema Ian Kershaw svoje ugotovitve v knjigi, ki odpira vrsto novih pogledov na znane dogodke in je kljub odmaknjenemu času lahko še vedno aktualna, ni bil tiran, ki bi bil Nemčiji vsiljen. Zakonito je bil izvoljen za kanclerja rajha in v letih 1933–1940 postal verjetno najbolj priljubljen državni voditelj na svetu. Kljub svoji vse prej kot prikupni in možati pojavi so ga, kot priča množica pisem, oboževale predvsem ženske?! Njegov vpliv lahko zato dojemamo samo skozi obdobje, ki ga je ustvarilo – in nazadnje uničilo. Obdobje, ki je zapustilo globoke rane in trdovratno dediščino v nešteto pojavnih oblikah.

Iztok Ilich

Alojz Ihan: IMUNSKI SISTEM IN ODPORNOST: KAKO SE UBRANIMO BOLEZNI.

Zbirka Žepnice. Mladinska knjiga, Ljubljana, 2012.

Dr. Alojz Ihan, zdravnik, specialist klinične mikrobiologije in imunologije, je redni profesor na Medicinski fakulteti v Ljubljani ter vodja Oddelka za imunologijo na Inštitutu za mikrobiologijo Medicinske fakultete v Ljubljani. Ob številnih drugih funkcijah je tudi glavni urednik zdravniške revije *Isis* in avtor nekaj sto mednarodnih znanstvenih člankov, mikrobioloških in imunoloških učbenikov ter strokovnih knjig, med katerimi velja zlasti omeniti popularne, poljudno izpisane *Imunski sistem in odpornost: kako se ubranimo bolezni* (2005) – ki ji je nedavno sledila razširjena istoimenska različica –, ter *Do odpornosti z glavo* (2003).

Razen strokovnega dela je ob rednih kolumnističnih objavah, nekoč v Sobotni prilogi *Dela*, zdaj v *Financah*, tudi avtor romanov *Hiša* (1991), *Romanja za dva ... in psa* (1998), za letošnjo Rožančevo nagrado nominirane *Hvalnice rešnjemu telesu* (2011), pesniških zbirk *Srebrnik* (1985), *Igralci pokra* (1989), *Pesmi* (1989), *Ritem* (1993), *Južno dekle* (1995) in *Salsa* (2003) ter esejističnih del *Platon pri zobozdravniku* (1997), *Deset božjih zapovedi* (2000) in nedavno izdanih *Državljskih esejev: o fiziologiji človeške moralnosti* (2012). Alojz Ihan je dobitnik nagrade Prešernovega sklada za *Srebrnik* (1986) in Jenkove nagrade za *Južno dekle* (1996) ter nekdanji urednik.

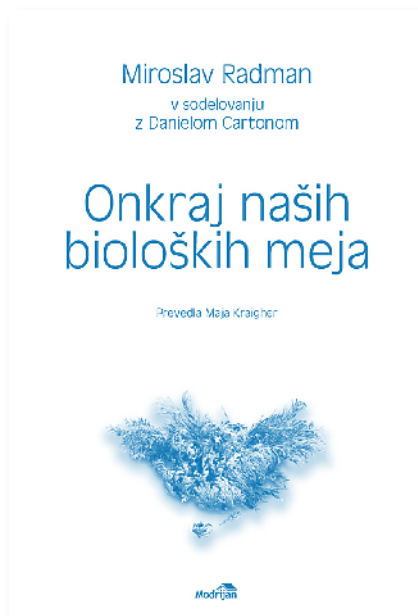
Alojz Ihan je priročnik *Imunski sistem in odpornost* iz leta 2005 nedavno izdal v skoraj dvakratni dolžini v primerjavi s prvotno, pri čemer je ob več kot 300 strani obsežnem delu težko govoriti o priročniku, ki bi ga bilo celo mogoče stlačiti v žep (zbirka Žepnice). Napisan je v avtorjevi prepoznavni gosti, znanstveni in sistematično podkrepljeni pisavi, a je kljub strogo medicinski temi namenjen

širšemu bralskemu občinstvu. Z njim je dobilo dragocen vpogled v anatomijo in delovanje človekovega imunskega sistema na eni strani in v posameznikove možnosti za skrb o lastnem zdravju na drugi.

Podroben opis opozorilnih znakov imunskega sistema, številnih bolezni, s katerimi se srečujemo od najzgodnejšega otroštva do pozne dobe (alergijske bolezni, presnovne bolezni, različne okužbe, rak in druge) ter načini njihovega zdravljenja so opisani na način, da ga lahko razume še tako neizobražen bralec. Hkrati pa Alojz Ihan s širokim in še vedno strokovnim zajemem tematike nagovarja slehernega, tudi (medicinsko) izobraženega bralca. Pri tem ponovno, kot v več svojih prejšnjih delih (*Platon pri zobozdravniku*, *Hvalnica rešnjemu telesu*, *Državljski esejji*), spregovori o stresni (pre)obremenjenosti sodobnega posameznika in njenem negativnem vplivu na imunski sistem in s tem na zdravje. Avtorjev namen je, če ga poskušam strniti v eno misel, ta, da želi bralec prepričati o tem, naj namesto vztrajnega delovanja proti imunskemu sistemu živi in deluje njemu v prid, ker se mu bo to dokazano na debelo poplačalo. In naj namesto lenobnega prepuščanja odgovornosti glede lastnega zdravja drugim to skrb prevzame sam.

Zanimiva je tudi avtorjeva zaključna misel o trikotu zdravja, bolnikih in zdravnikov v XXI. stoletju, s katero med drugim aludira na Hipokrata, očeta moderne medicine. V mislih ima predvsem zdravstveni sistem, ki s svojo tržno logiko še posebej v zadnjem času vse manj zadovoljuje pričakovanja javnosti. »Morda zveni paradoksalno, ampak zdi se, da bo v XXI. stoletju postala izredno pomembna davna Hipokratova zahteva po koristni medicini. Zato ker moderni Hipokrati pod pretiranim vplivom podjetniške logike morda ne bodo zelo odločno iz svoje medicine preganjali potrošniške magije, ki jim bo, podobno kot starogrškim vračem, omogočala služenje denarja, ne da bi to bolnikom hkrati prinašalo koristi.« Tudi zato je Ihanov *Imunski sistem in odpornost* smiselno prebrati in ga shraniti na domačo knjižno polico.

Jasna Vombek

Miroslav Radman v sodelovanju z Danielom Cartonem: ONKRAJ NAŠIH BILOŠKIH MEJA.

Prevod Maja Kraigher. Modrijan, Ljubljana, 2012

V Franciji živeči znanstvenik Miroslav Radman (1944) je z dalmatinskega Hvara, kateri ga je, kot pravi, z medvojnimi stanjem v času njegovega rojstva usodno zaznamoval z obsesijo po svobodi in dolgotrajnem življenju. Na zavijku knjige piše, da je avtor vrhunski strokovnjak na področju molekularne biologije, mrzlični raziskovalec mehanizmov popravljanja DNK, profesor na medicinski fakulteti Univerze René-Descartes v Parizu, član francoske akademije znanosti ...

V sodelovanju s francoskim novinarjem in pisateljem Danielom Cartonem (1950) je objavil na poljuden način izpisano delo, katerega osrednja tema je, kako odložiti smrt. Kar ne pomeni, kako preživitariti čim več let v bolj ali manj obnemoglem stanju, komaj zavedajoč se sebe in drugih ter biti prepuščen na skrb (breme) svojcem ali osebja in državne miloščine v domovih za ostarele, ampak, kako upočasniti staranje; kako pri stodvajsetih letih živeti v telesu štiridesetletnika in pri tem ob bogatih življenjskih izkušnjah uživati v rastoči ustvarjalnosti. Saj, kot kažejo znanstvene raziskave, edino ustvarjalne zmognosti (podprte z redno umsko telovadbo) in smisel za humor z leti ne upadajo. Avtor želi s tem delom, ki, kot pravi, ni ne literatura ne znanost in ne znanstvena fantastika, pač pa »znanstveni navdih«, v prvi vrsti spodbuditi razprave o človekovi sposobnosti prestopanja meja lastne biologije. Tako bi nas tovrstna dejstva, ki jim po njegovem mnenju znanost brzi naproti, ne bi našla ne le nepripravljenih, ampak bi jih sprejeli kot nekaj, kar se že ves čas dogaja in kar se bo tako s pomočjo znanosti kot našega zavedanja zgolj pospešilo. Pri tem ob reševanju človekovih bioloških problemov z biologijo ne misli

na popravila degenerativnih sprememb na molekularni ravni, temveč na preventivne genske spremembe, na »gensko spremenjenega človeka«. Slednje se ob nasprotovanjih genskemu spreminjanju organizmov, ki so nezdravi in rakotvorni, sliši strašljivo, a Radmanov zagovor se glasi, da darvinistična evolucija od začetka do nas ni nič drugega kot zgodovina genskih sprememb in zakaj bi si zatiskali oči pred novimi tovrstnimi možnostmi, ki bi delovale zgolj v prid človeštva. S tem ne misli le na antioksidante, ki bi ščitili molekule pred kemičnimi spremembami, nastalimi potem, ko se kisik oprime enega ali več njenih atomov, ampak njegova znanstvena misel posega tudi na človekovo posthumno »življenje«. Misli na posmrtno dehidracijo ali zamrznitev na -200 stopinj, ker morda obstaja en odstotek možnosti, da se tako shranjeno truplo po dvesto letih obudi, če to ne, pa vsaj ohrani v spodobnem stanju. Prav tako se avtor sprašuje, zakaj bi človek moral biti produkt zgolj dveh staršev namesto enega samega kloniranja oziroma tisoč staršev darovalcev selektivnih celic DNK, češ da bi na ta način pridobil odpornost proti boleznim ... Misel je prevratna in vabljiva hkrati, a nemudoma se pojavi vprašanje starševstva in z njim povezane odgovornosti, saj bi se za kaj takega moral v osnovi spremeniti človekov način življenja in delovanja na domala vseh segmentih. Močno dvomim, da si bo v bližnji prihodnosti katera koli človeška skupnost zmogla predstavljati, kaj šele udejaniti, kako naj bi to bilo videti.

Za te in podobne posege v človekovo biologijo Radman predlaga konkretne, v marsičem tvegane posege s pomočjo znanosti. Ti vključujejo tudi poskuse na ljudeh, če ne želimo ostati na nivoju samoprevare, placebo proti dejanski nezmožnosti svobode duha in zavesti, ki naj bi jo oviral primat čustev nad razumom. Obregne se ob domnevno močno zažrto intelektualno suženjstvo lastnim genom – in to v času, ko nova biologija z Bruceom Liptonom na čelu že nekaj časa dokazuje, da nismo predeterminirani z geni temveč z okoljem. Radman poziva človeštvo, naj se ne zapira pred nadaljnim goljufanjem narave s pomočjo sodobne znanosti. »Danes se človeško življenje redno podaljšuje za šest ur na dan, ne da bi natančno vedeli, zakaj in kako – in to je zelo spodbudno ... Edino bistveno vprašanje, ki se nam postavlja, se strne v tole: Ali smo pripravljeni pospešiti ta proces?«

Kljub inovativnim idejam, od katerih se nekatere resnici na ljubo res slišijo kot znanstvena fantastika, se Radman-Cartonova knjiga bere kot skupek nametanih znanstvenih »navdihov«, ki bi za vsak resnejši poskus realizacije nekoč v prihodnosti že danes potrebovale precej bolj resno in etično premišljeno družbeno podlago, ki se je avtor na tem mestu zgolj površno dotaknil. Zato knjiga kljub svoji znanstveni domišljenosti zapušča grenko vprašanje, ali bo v prihodnje potrebno spričo novih dognanj v znanosti na novo domisliti tudi človekov etični kodeks.

Jasna Vombek

Kazalo XV. letnika

Uvodnik

Čušin Gregor: Pripadam narodu ...	1/3
Krašovec Zlata: Kroj	2/3
Puc Ivan: Vpliv gospodarstva na duševno življenje	3/3
Štefanič Bogomir: Testi očetovstva	4/3
Krašovec Zlata: Mostovi in barikade	5-6/3

Leposlovje

Capuder Andrej: Pogrešam te, ljubezen ...	1/5
Capuder Andrej: David Copperfield	4/20
Cimerman Ivan: Tajkunizmi in drugi aforizmi	3/30
Cimerman Ivan: Nočem izgubiti imena	5-6/26
Cohen Leonard: Park španskega bezga	5-6/14
Cunta Miljana: Vzamem tvojo dlan	5-6/5
Dallos Sándor: Sončev ljubimec	2/20
Dunda Tatjana: Viseči most bližin	1/7
Golja Marko: Potovanje s stricem	4/23
Gomboc Mateja: Dvoriščno okno	1/21
Hudolin Jurij: Ingrid Rosenfeld	2/11
Husu Irena: V krvi te imam	2/9
Kadare Ismail: Palača sanj	2/15
Kajzer Janez: Proizvodno delo klošarja Pepija	3/13
Kajzer Janez: Nagradi: glavna in tolažilna	5-6/21
Košir Jaka: Onstran časa odhitiš	4/5
Krajnc Matej: Celjske pesmi	4/8
Kreslin Vlado: Včasih si sam	5-6/7
Martelanc Saša: Vino z Visa	3/22
Mukič Francek: Usodno razpotje	4/27
Pintarič Miha: Šolar	1/19
Pintarič Miha: Poštar	5-6/31
Pibernik France: Zadnji parizar	3/18
Pibernik France: Učna leta mojega očeta	5-6/38
Preprost Simon: Revija revij	4/11
Rebula Alojz: Dnevnik 2002 (III)	1/15
Rebula Alojz: Dnevnik 2002 (IV)	3/9
Rebula Alojz: Dnevnik 2002 (V)	4/16
Rebula Alojz: Dnevnik 2002 (VI)	5-6/16
Rifel Jani: Kot	3/22
Rossetti Christina Georgina: Škratja tržnica	1/11
Simonetti Barbara: Soline	1/9
Simonović Ifigenija: Kam grem ...	3/6
Srdarev Ester: Iskala sem ...	2/5
Sturm Milica: Oči duše	3/7
Sturm Milica: Naš Volči	5-6/40
Šodan Damir: Srednji svet	4/13
Trobiš Smiljan: Ne iščem misli	2/7
Trobiš Smiljan: Poznam Nekoga	5-6/12
Vostrá Ingrid: Trkam vate	3/5
Vrečko Kristijan: Prepuščen življenju	5-6/9
Žigart Ivan: Srečanje	3/20

Pogovor

Kovač Edvard: Pogovor z A. Rebulom in F. Rodetom	1/32
Kutoš Štefan: Pogovor s Francetom Cvelbarjem	1/27
Kutoš Štefan: Pogovor z Niko Kravanja	2/23
Kutoš Štefan: Pogovor s Francetom Bernikom	3/50
Kutoš Štefan: Pogovor s Primožem Rodetom	4/49
Lavrič Marjana: Pogovor s Petro Matos	2/27
Lokošek Hrabroslav: Pogovor z Jožetom Kopeinigom	1/23
Pintarič Miha: Pogovor z Andrejem Capudrom	5-6/63

Esej

Bešter Franc: Denar in duh	5-6/44
Brus Kovač Ingrid: Slovo filmskega traku	5-6/55
Detela Lev: Zapleti v vijugah časa	2/33
Frantar Vladimir: Dunajska razglednica	2/47
Frantar Vladimir: Talin, Monte Carlo, Berlin	3/45
Frantar Vladimir: Svetovne kulturne prestolnice	5-6/58
Golob Berta: Jezikovna ogroženost	5-6/47

Hafner Fabjan: Da b'uka žeja me iz tvoj'ga sveta	2/38
Kerže Ivo: Mati vseh kriz	5-6/41
Kolar Sluga Breda: Skoraj pomlad	5-6/53
Komelj Milček: Mistično hrepenenjska umetnost	2/31
Kos Vladimir: Prazno upanje	1/50
Kovačič Nataša: Prvič na ogled	4/33
Kramberger Franc: Genij in svetnik	1/38
Krečič Peter: Razprta obzorja	3/34
Lah Andrijan: Slovenski literarni muzej	2/44
Lavrič Marjana: Neopevani junaki	1/51
Mazi Nina: Zaupanje, hvaležnost, spoštovanje	3/40
Mazi Nina: Odgovornost	5-6/51
Michieletto Luigi: Izbral je svobodo	4/37
Mlinarič Tine: Poveze z naravo	2/45
Pibernik France: Na poti do Jožeta Udoviča	4/35
Sagadin Vlasta: Brez vzgojnih usmeritev	5-6/49
Strgar Jože: Na vrsti smo	3/37
Štefe Tomaž: Slabo se poznamo	2/41
Taufer Venio: Vitez Vital	1/42
Trajber Judita: Preverjanje odločitev	3/43
Trobiš Smiljan: O pisanju	4/39
Trontelj Jože: Živi mrtvim	1/57
Trontelj Jože: Nova etika?	3/31
Tršar Marijan: Moja akademijska leta	1/44
Vuga Saša: O jeziku	4/44
Zerzer Janko: Lambert Ehrlich – koroški mučenik	4/46

Zapiski in ocene

Cergol Jadranka: Več piscev/(Po)etika slovenstva ...	2/53
Gedrih Igor: Alojz Rebula/Četverorečje	1/58
Gedrih Igor: Berta Golob/Slom v svetlobi	1/59
Gedrih Igor: Iztok Ilich/Mohor in Korotan	2/52
Gedrih Igor: Matej Krajnc/Duh po Dickensu	2/55
Gedrih Igor: Več piscev/Pionirji na promenadi	2/59
Gedrih Igor: Gorazd Kocijančič/Erotika, politika itn. ...	3/57
Gedrih Igor: Robert Simonišek/Slovenska secesija	3/58
Gedrih Igor: Kajetan Gantar/Zasilni pristanek	3/60
Gedrih Igor: Ciril Zlobec/Trn ali radost v srcu?	4/53
Gedrih Igor: Igor Prassel/Filmografija slovenskega ...	4/56
Gedrih Igor: Lev Detela/Nočni koncert s Trdoglavom in ...	5-6/69
Gedrih Igor: Boris Pahor/Knjiga o Radi	5-6/68
Gedrih Igor: Zdenko Huzjan/Tišinasto	5-6/70
Golob Berta: Marjeta Žebovec/Slovenski književniki V, VI	1/63
Golob Berta: Stanka Mihelič/Srce srcu govori	1/64
Golob Berta: Več piscev/Šola v Lescah	5-6/76
Ilich Iztok: Jože Strutz/Kamuflača na bazenu	1/60
Ilich Iztok: Tomaž Ogris/Anisja	1/61
Ilich Iztok: Peter Handke/Še vedno vihar	2/57
Ilich Iztok: Silvin Eiletz/Vatikan in Kremelj – tajna ...	3/54
Ilich Iztok: Ana Jug Olip/Utihnile so ptice, utihnile je vas	3/55
Ilich Iztok: Marjan Toš/Zgodovinski spomin na ...	5-6/74
Ilich Iztok: Uroš Lipušček/Sacro egoismo	5-6/75
Ilich Iztok: Ian Kershaw/Hitler	5-6/77
Ilich Iztok: Jože Till/ Anton Martin Slomšek	5-6/73
Košir Jaka: Smiljan Trobiš/Trenutki	3/56
Košir Jaka: Smiljan Trobiš/Sreča tišine	5-6/71
Košir Jaka: Smiljan Trobiš/Tiha želja	5-6/72
Lokošek Hrabroslav: Več piscev/Brazde s trmuna	1/62
Vombek Jasna: Joseph Fabelle/Cena, ki sem jo plačal	1/59
Vombek Jasna: Vesna Milek/Cavazza	1/64
Vombek Jasna: Gabriela Babnik/Sušna doba	2/56
Vombek Jasna: Ismail Kadare/Palača sanj	2/58
Vombek Jasna: Mircea Eliade/Nesmrtnost in svoboda	3/59
Vombek Jasna: Mohamed Šukri/Goli kruh	4/54
Vombek Jasna: Carmen L. Oven/Sprehajalka ...	4/55
Vombek Jasna: Miroslav Radman/Onkraj naših bioloških ...	5-6/79
Vombek Jasna: Alojz Ihan/Imunski sistem in odpornost	5-6/78
Zadravec Jože: Janez Kajzer/Ovadba spolnoči	2/54

